స్వతీ గ్రంథమండలి. నాటకానుబంధములు ౧.

శ్రీ

అహల్యాశాపవిమోచనము

గ్రంథకర్త:
పప్పు మల్లికార్జునరావుగారు.

మొదటి కూర్పు

ప్రకాశకులు:
అడ్డేపల్లి లక్ష్మణస్వామి,
సరస్వతీగ్రంథమండలి,
రాజమహేంద్రవరము.

1924.

 [వెల రు 0—12—0.

అంకితము.

ఇది శ్రీ కాజులూరుగ్రామప్రతిష్ఠితశ్రీ రామలింగేశ్వరపాదారవిందసమర్పితహృదయబంభరులును, అనవరతవేగివేదాంతాధ్యయనాధ్యాపకులును, తపోనిష్ఠాగరిష్ఠులును, ఉభయభాషానర్గళకవితాధారులును, గానకళావిశారదులును, ద్రావిడాదిదేశీయాంగ్లేయభాషాభిజ్ఞులును ముక్తాఫలసరణీలేఖనాదక్షులునునై యిపుడు స్వర్గరాజ్యసుఖంబు లనుభవించుచున్నమజ్జనకు లగుశ్రీజగన్నాథశాస్త్రిలవారిదివ్యచరణసరోరుహంబులకు భక్తిపూర్వకంబుగా సమర్పితము.

గ్రంథకర్త.

స వ ర ణ.

పేజీ.	పఙ్క్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
15	9	శ్రీయుఙ్, బుద్ధియున్	శ్రీనిన్ బుద్ధినిన్
21	7	గుట్టలుం	జాలముల్
39	19	జంతువులు	జంతులు
44	9	వేడ	వేఱ
64	18	సమల	నట్ట
77	15	దర్శ	దర్ప

28 వ పేజిలో "స్వప్నావస్థ యైననేమి వాస్తవ మైననేమి యుండ నగు.

పీ ఠి క.

గతసంవత్సరములో "స్థూలీకృతఛాయారూపనాటకప్రదర్శనము" (సినామాకం పెనీ) వారొకరి "అహల్యాశాపవిమోచన" మను నాటకమును బ్రదర్శింపఁ గాంచి సుప్రసిద్ధ మగుకథ గలయట్టినాటక మాంధ్రంబున లేక యుంట నొకకొఱఁత గా నెంచి యేతన్నాటకరచనకుఁ గడంగితి. కాని రాజకీయవ్యాపారపుతొందరలచేతను గొన్ని గృహసంబంధపుఁ జిక్కులచేతను బ్రారంభించినన్నిదాఁబుమాసములకుఁ గాని గ్రంథము పరిసమాప్తము గా లేదు. తరువాత సరస్వతీగ్రంథమండలీస్థాపకు లగు శ్రీయుత అద్దేపల్లి లక్ష్మణస్వామినాయఁడుగా రొకనాఁడు కార్యాంతరప్రసంగింబునకు విచ్చేసి నాయొద్ద నున్నవ్రాతప్రతిఁ గాంచి యది నేను స్వీయముగ నచ్చొత్తింపనిచోఁ దమగ్రంథమండలిలోఁ బ్రకటింప ననుమతి నీయవలసిన దని కోరియుండిరి. మఱియుఁ ఒత్తు ముద్రితపత్రములు నేను జూడ నక్కఱ లేదనియుఁ దమకార్యాలయమున నున్నయాంధ్రపండితులగు మ॥రా॥ శ్రీ సత్యవోలు అప్పారావుపంతులుగారే చూచెద రనియు రాజకీయవ్యాపారనిమగ్నుఁడ నగునాకు మఱియొకసౌకర్యము కనఁబఱచిరి. అందులకే నియ్యకొనుఁడు నీగ్రంథప్రకటనము తటస్థించెను. ఈయేర్పాటు గావించినందులకు వారి కెంతయుఁ గృతజ్ఞుఁడను. మఱియు ముద్రణమున కిచ్చినవ్రాతప్రతియందు నాలేఖకప్రమాదముల నోర్పుతో సవరణచేసిన అప్పారావుపంతులుగారియెడలను గృతజ్ఞుఁడ నై యున్నాఁడను.

2. కథావిధానములోఁ జై నుదహరించిననాటకప్రదర్శనమునకును మనపూర్వగ్రంథములయందలికథకును గొంచెమువ్యత్యాసము గాన నయ్యెడు. అందు ముఖ్యమైనది యహల్యావిషయము. పూర్వ

గ్రంథములలో మాయారూపమున నున్నయింద్రుని నింద్రునిగా నెఱింగియు నాతనిపొందున కియ్యకొనిన ట్లున్నది. పై నాటకప్రదర్శనములో మాయాగౌతముని మోసము పూర్తి యగువఱకుఁ గూడ నిజగౌతమునిగానే యహల్య యెంచినట్లు జూపఁబడినది. ఈకడపటి మార్గమే సమంజసముగ నుండునట్లు గాన్పించుటచేత నీనాటకమునందుఁగూడ నట్లవలంబింపఁబడినది. కాని యట్లవలంబించుటచే నహల్యాశాపవిషయంబున దివ్యజ్ఞానసంపన్నుఁ డగుగౌతమున కజ్ఞానమారోపింపవలసి వచ్చెను. ఈ చిక్కు తొలఁగించుటకై దివ్యజ్ఞానము నిర్మలచిత్తముననున్నప్పుడె పొడకట్టు గావున నింద్రద్రోహము కనిపట్టువఱకే యతఁడు యుండిన స్థానము నతని మనసునఁ బొడకట్టినవెంటనే క్రోధమావేశించి గౌతముని సామాన్యమానవునివలె జేసి ద్రోహకారణ మూహింప నవకాశ మియ్యనట్లును గాని యశరీరవాక్కువలన సత్యము గ్రహించినట్లును నాటకమున మార్పఁబడినది. మఱియుఁ బ్రాయశ్చిత్తమాత్రమున కనుకూలించె నహల్యయు సంతోషపూర్వకముగా తనభౌతికదేహపరిణామ మంగీకరించినట్లు వ్రాయఁ బడినది. ఈమార్పులు సాధుసమ్మతముగ నుండునని నమ్ముచున్నాఁడను.

3. ఈనాటకము ముద్రణమున వచ్చినతరువాత ఏలూరులో రామనారాయణకవు లనువా రిదివరలోనే యిట్టిది ప్రకటించి యుండుటఁ దెలిసి దాని తెప్పించి చూచినాఁడను. ఏకవిషయము వ్రాయుటచేఁ గాఁబోలు కొన్ని భావనాసామ్యములు రెండింటియందును బొడకట్టు చున్నవి. ఇతివృత్తము భేదముగా నుంటచే ముద్రణము పూర్తి చేయించుటకు నిశ్చయించితిని.

4. నాటకమున పాట లంతగా నవసరము లేక పోయినను ప్రస్తుతకాలపురంగస్థలమున నవి ప్రయోగింపఁబడుచుండుటచే గొన్ని సందర్భముల వానిని వ్రాసి యనుబంధముగాఁ జేర్చినాఁడను.

5. నాకు మొదటినుండియు నాంధ్రభాషయం దాసక్తి యెంతైనను బాండిత్యము లేకపోవుటచేతను బ్రథమప్రయత్న మగుటచేతను నిందు దోషంబులు దొరలి యుండవచ్చును. గుణలేశంబు లేమైని నున్న నవి కృతిభర్తమహిమవలన ననియు దోషపుంజంబులు కృతికర్తయనభిజ్ఞతవలన ననియుఁ దలంపగలందులకు గుణగ్రహణపారీణు లగువిబుధులకు విన్నవించుకొను చున్నాఁడను.

రాజమహేంద్రవరము,
20_9_1924.

పప్పు మల్లికార్జునరావు.

ఈనాటకమున వచ్చుపాత్రలు

పురుషులు.

గౌతముడు—మహర్షి అహల్యాభర్త.

అత్రి—మహర్షి.

బ్రహ్మ—అహల్య తండ్రి.

ఇంద్రుడు
యముడు
వరుణుడు
కుబేరుడు } —దిక్పాలురు.

నారదుడు—బ్రహ్మకుమారుడు.

నిగమశర్మ
దేవలుడు } —గౌతమశిష్యులు.

దశరథుడు—అయోధ్యాపురీశ్వరుడు.

రాముడు
లక్ష్మణుడు } —దశరథకుమారులు.

వశిష్ఠుడు—పురోహితుడు.

సుమంత్రుడు—మంత్రి.

విశ్వామిత్రుడు—మహర్షి.

మారీచుడు
సుబాహుడు } —రాక్షసులు.

స్త్రీలు.

అహల్య—గౌతమునిభార్య.

శచీదేవి—ఇంద్రునిభార్య.

మనోరంజని—ఇంద్రదూతిక.

తాటకి—రాక్షసి.

శ్రీ

అహల్యాశాపవిమోచనము.

నాంది

ఉ. శ్రీదము లోకకంటకవిచిత్రవిభేదము సాధుమోదముం
స్వాదునవప్రలుబ్ధబుధషట్పదనాదము వీతఖేదముం
క్రోధవికారసంభవవినోదము శ్రీహరిదివ్యపాదముం
సాస్మృతి నొందు నీనవసుమావళి మీకిడు సర్వసంపదల్.

(అని పూవులు సభ్యులపైఁ జల్లి)

మ. పదియార్వేల వధూమణుల్ గలరు నీభాగ్యంబు నాకొక్కతెన్
ముదమారంగ నొసంగు కృష్ణ యనఁగాఁ బోల్పోలు! గ్రక్కొమ్మ నా
రద నేలేనిగృహంబునుండి యన నాబ్రహ్మర్షి జూడేఁగి యా
పదియార్వేపురయిండ్లఁ గన్న హరిహాసంబుల్ మిము బ్రోచుతన్

(అని నిష్క్రమించును.)

(నాంద్యంతమున సూత్రధారుఁడు ప్రవేశించి)

ఓహో నేఁడు మహనీయులగు సభాసదులెల్లరు విచ్చేసి నవ్య నాటకనిరీక్షకులగుచు కిటకిటలాడునట్లు సభాభవనమిప్పుడే యలంకరించి యున్నారు. ఇఁకఁ దడయరాదు. నటి యింకను రాలేదేమో!

(అని తెరవంకఁ జెవియొగ్గివిని)

ఆహా! ఏమి యీసంగీతము! నటి యొంటరిగా నన్నప్పుడే మిగుల మనోహరముగఁ బాడునుగదా. ఇది స్త్రీజనమంతకును సామాన్యధర్మమేమో! ఓహో ఏమి యీరాగాలాపనము! శ్రోతలను మేఘమండలికిఁ గొంపోయి యున్నతముగఁ బాలపాన్పునఁ దోయు నట్లును, శీతలలహరీతరంగమాలికాడోలికానివహంబుల నోలలాడిం

చున్నట్లును, హిమాంబుపూరధారాసారంబుల మోదుచున్నట్లును బరవశులఁ జేయుచున్నది! లలితకళలందా బాలగోపాలము విదితమై వెంటనే యానంద మొదవింపఁ జేయుటచే నుత్కృష్టమై సంగీతవిద్య సాటిలేనిదై యున్నది.

సీ. ఆత్మచింతలనెల్ల నణఁగఁ ద్రొక్కఁగఁ జాలు
సంగీతవిద్యకు సాటి యేది
మంచిసంగతులను మనసుఁ బట్టఁగఁ జేయు
సంగీతవిద్యకు సాటియేది
భగవంతునందు సద్భక్తి నాటఁగఁ జేయు
సంగీతవిద్యకు సాటియేది
కలకంఠకంఠుల ఘనత కెక్కఁగఁ జేయు
సంగీతవిద్యకు సాటియేది

గీ. నాదరూపంబు బ్రహ్మంబు నాఁ బరగ్గి
చేతనాచేతనంబుల చిత్రగతిని
తాళమానముగ వృత్తులఁ దాల్పఁ జేయు
సరససంగీతవిద్యకు సాటి యేది.

ఇప్పుడు ప్రియురాలి రాగాలాపనము పూర్తియైనది. తిరిగి వే ఱొకటి మొదలిడక పూర్వమే పిలిచెదను.

వటీ. నటీ. కుటిలభ్రూకుటీ! సుగంధబంధురవీటీ.

నటి:—(ప్రవేశించి) ఆర్యపుత్రా, నమస్కారము. మీకు 'టీ' వేళ అయినదా యేమి? అన్ని 'టీ' లతో నన్నుబిలిచినారు?

సూత్ర:—(నవ్వుచు) నాకు వేళకు 'టీ' యీయక పోవుటచేతనే నటివై సార్థకనామముతో నున్నావు. నాయొక్కనిమాట కేమి? ఈసభ్యులెల్లరు నీగానామృతమునకై వేచి యున్నారు. వారి కద్ది శీఘ్రింబుగ నొసంగుము.

టి:—ఏఋతువును గూర్చి పాడవలెను.
ూత్ర:—సర్వసౌఖ్యప్రదంబగు వసంతర్తువును గూర్చియే పాడుము.
టి:—చిత్తము.

[లయగ్రాహి]

మల్లెలును మొల్లలును గొల్లలుగఁ బూయఁగను జల్లనగు
తెమ్మెరలు మెల్లఁగను వీవన్
పల్లవములన్ మెసఁగి సల్లలితరావముల నుల్లమలరం బికము
లెల్లఁ దమిఁ బాడన్
ఫుల్లదళిజాలముల హల్లకము లన్నియును డెల్లనగు నట్లు కడు
నుల్లసితమౌ జా
బిల్లి వెలుఁగుం దనరఁ బెల్లుగను మోదము ఘటిల్ల ననకాఱు
ఋతుతల్లజము గాదే.

ూత్ర:—ఆహా ! సంగీతమా ! అమృతమా ! యిది. నీవు కేవలము
కోకిలవే !

టి:—ఆ, ఏమి ! నేను నల్లగా నుంటినని యధిక్షేపించుచున్నారా!
నేను పరభృతంబనయినచో నన్ను భరించు చున్న మీరుమాత్ర
మేవిజాతిలోఁ జేరుదురు ?

ూత్ర:—ఓహో ! "కాకికోకిలచందమాయె గదవే కాంతామన
స్నేహముల్" అను పామరలోకోక్తికి మనముభయులము గుఱి
యగుచున్నాము. కలకంఠివలె హృద్యముగా గానముచేసితివన్నం
దులకు నింతగాథ పెంచి నన్నుదూషింప మొదలిడితివి. నీయట్టి
విపరీతజ్ఞానముగలస్త్రీలు పెక్కండిప్పకాలంబున బయలువెడలఁ
బతివ్రతాధర్మంబులడుగంటుటచేతనే యీసభ్యులు నన్నిపుడొక
పతివ్రతాచరిత్ర నాటకమాడ నాజ్ఞాపించి యున్నారు. అందు
చేత నిప్పుడేకథనాటకమ్మాడిన బాగుండునో చెప్పుము చూతము.

నటి:—ఆర్యపుత్రా! స్త్రీలలోఁ బతివ్రతాధర్మములనుగుంటిననోఁ బురుషులలో మాత్రము దైవభక్తి పూజ్యమగుచుండుట లేదా? అందుచేత భగవన్మహిమప్రకటిత మగునాటక మేదైన నాడవలసినదిగాఁ గొందఱు శ్రీసభ్యులు నాకాజ్ఞ యిచ్చినారు.

సూత్ర:—ఔను, అదియునవసరమే. అందుచే భగవన్మహిమయుఁ బాతివ్రత్యమును బ్రకటిత మగునాటక మాడుదము.

నటి:—అట్టిది యేది గలదు?

సూత్ర—(ఆలోచనమభినయించి) అహో! నీమంత్రాంగమూలమున నెట్టికథ జ్ఞప్తికి వచ్చినది! అందు నొకదివ్యమైన పతివ్రతాచరిత్ర ముండుటయే కాక భగవంతుని సంపూర్ణావతారములోని కొంత మహిమగూడ ననుసంధింపఁబడినది. అది యేదియో చెప్పుకొనుము చూతము.

నటి—సరి యింకను దెలియకుండునా? "అహల్యాశాపవిమోచనమేనా?"

సూత్ర—అబ్బో! ఆవులించిన ప్రేవులు లెక్కపెట్టుదానవు నీకుఁ దెలియకుండునా! నిశ్చయముగా నదియే. (అని యాశ్చర్యముతో నటివైపు చూచుచున్నాడు)

నటి—ఏమట్లు తెప్ప వాల్చక నావైపు చూచెదరు. మీ సమస్యలు మీకే గాని మఱియెవరికిని దెలియవనుకొన్నారా యేమి?

సూత్ర—అందుచేతఁ జూచుచుండుట లేదు. సంగీతసాహిత్యవిశారద వగునీకిట్టి సంగతులు తెలియవని గాదు. నేను నీవొనరించుకొన్న యపూర్వాలంకారశోభ చూచిచూచి తనివినొందకున్నాఁడను"

గీ. సుందరాంగి నహల్యను జూచి చూచి
సకలఋషిగణమును దేవనికరములును

నాంది

విస్మయానందమగ్నులై నృత్తు వెడల
బ్రహ్మసభలోనఁ గొలువున్నపగిది గాదె.
ఇఁక బోవుదము రమ్ము.

(అని నిష్క్రమింతురు.)

ఇది ప్రస్తావన.

శ్రీ

అహల్యా శాపవిమోచనము.

ప్రథమాంకము.

(సత్యలోకము. బ్రహ్మదేవుని కొలువు. మునీశ్వరులు దేవతలు నుపవిష్టులై యుందురు. అహల్య బ్రహ్మప్రక్కను గూర్చుండి యుండును)

బ్రహ్మ—మునీంద్రులారా, దిక్పాలురారా, యీ నిఖిలచరాచరవస్తుప్రపంచంబున సృష్టి సతతంబు గావింపుచున్నను దృప్తి లేక యొకయపూర్వరూపరేఖావిలాసవతి యైనస్త్రీరత్నంబు సృజింప నిశ్చయించిన వాఁడనై నాసృష్టిచాకచక్యము లోకమునకుఁ జూపింపఁ దలఁచి యహల్య యను నీకన్యకామణిని నిర్మించినాఁడ. సత్కావ్యమును రచించిన కవీంద్రునివలెను సుందరప్రతిమను విలిఖించిన చిత్రకారునివలె నీ సృష్టిచే సంతుష్టాంతరంగుఁడనై గర్వపడుచున్నాఁడను. కాని వనితలు బాలప్రాయంబునఁ దలిదండ్రుల కత్యంతానందకారిణు లయ్యు, యౌవనప్రాదుర్భావంబునఁ గొంతవిషాదకారిణులు గాక పోరు. అయ్యది వరాన్వేషణవిషయంబున నని మీకెల్లరకుఁ దెల్లమే కదా.

చ. సుతఁ చిరరూపవంతుఁడొ విశుద్ధకులప్రభవుండొ విద్యలన్
గఱచినవాఁడొ ధర్మపథగామియొ భూతిసమన్వితుండొ భా
సురయశుఁడో వరుం డనుచుఁ జూచుట నైజము కన్నవారికా
నరసి వచింపుఁ డట్టి సుగుణాన్వితు నీభువనాళి నెల్లెడన్.

నార:—తండ్రీ, మీవంటి జగత్కర్తలకే యీవిషయ మింత యాలోచనీయమై మనోవ్యాకులత కలిగించుచున్నచో సామాన్యసంసారుల కెట్లుండునో గదా!

ప్రథమాంకము.

మ॥ నవమాసంబులు మోచి కాంచి రుజలన్ బాయంగ రక్షించి యి
ష్టవరంబుల్ సమకూర్చి పెంచి యటుపై సంసారభారంబు దా
ల్ప వరాన్వేషణ సేయుచో జనకు లే పాట్లొందఁ బాలాడురో
భువనంబుల్ సృజియించు నీకె యిటులై పుట్టంగనందేహముల్.

అయినను ద్రికాలజ్ఞుండ వగు నీకన్న నీవిషయంబున నిర్ణయింప సమర్థుండెవండు ?

అత్రి:—ఔను, ఈనారదుఁడు చెప్పినది లెస్సగా నున్నది.

బ్రహ్మ:—ఎవ్వరికేని స్వవిషయంబున మతి పరిభ్రమించి సరియైన యూహకు రానీయదుగదా. అందుచే స్వముఖంబున కద్దంబు వలె స్వవిషయంబున కితరులయాలోచన యావశ్యకమై యున్నది.

ఇంద్రు:—దీనికై యింత యాలోచన యేటికి? సకలక్షోణీధరపక్షక్షోదదక్షం బయిన దంభోళిచే జంభాసురాదినిఖిలరాక్షసవీరులఁ దున్మాడి త్రిలోకరాజ్యం బవక్రవిక్రమలీల నేలుచు సవనతంత్రంబులన్ హవిర్భాగంబులు గొనుటలోఁ బ్రాముఖ్యత గాంచిన యీ దేవేంద్రున కొసంగినచో నీనందననందనోద్యానంబున సమాదానందంబున విహారంబు సలుపుచు దేవతాసహస్రంబుచే నూడిగంబులఁ గొనుచు సుఖింపఁగలదు.

యముఁడు:—అఖండబ్రహ్మాండజీవరాసుల పుణ్యపాపవిభాగంబులు నిష్పక్షపాతంబున నొనర్చుచుఁ బాపులఁ జండశాసనంబున దండించుచు నుత్తములఁ బుణ్యలోకంబుల సమస్తసౌఖ్యసంపదలం దేల్చుచు సమవర్తి యని ధర్మమూర్తి యని ఖ్యాతి వహించిన యీదండపాణిదండ నందగొనినచో నీదుహిత సమస్తహిత సహిత యగునని నమ్మెదము.

వరుణుఁడు:—విధాతా. నీవు జలజోద్భవుండవు నేను జలాధిపతిని.

మనకిద్దఱకే సంబంధము కలదు. నాసఖ్యంబు లేనిచో నీ యిల్లు నిలువ నేరదు. మఱియు నేను విజృంభించినచో నీవప్పులపాలగుదువు. గనుక యీకన్యకామణి నొసంగి ముందు నాయిల్లు నిలువం బెట్టుము.

కుబేరుఁడు:—ఓహో! ఆగుమాగుము. ధనదునిస్నేహం బుండిన నప్పులపా లెట్లు కాఁగలఁడు. 'ధనమూలమిదంజగ' త్తను న్యాయంబున ధనముగలవానికే సర్వసౌఖ్యములును మహాపద్మాదినవనిధుల కధీశుండనై యక్షరాక్షసగంధర్వాదులచే సంసేవితుండనైన నన్ను బరిణయంబగుచో నిఖిలైశ్వర్యంబులఁ దులఁదూఁగుచు సమస్తభోగంబుల నీపుత్రిక యనుభవింపఁగలదని వేఱ నుడువవలయునా?

గౌతముఁడు:—చతురాననా! ఈయైశ్వర్యంబులు నీభోగంబులు తపోసామర్థ్యంబున కెనగావు. తపోబలము గలవారి కెట్టి దుర్ఘటవస్తువైనను స్వాధీనమగుటయేగాక శాశ్వతానందప్రదాయకత్వముఁగూడఁ గలిగియుండు ననుసంగతి నీకనుభవైకవేద్యమే. నిగ్రహానుగ్రహసమర్థత కూడఁ గలిగి యుండుటచే నట్టివా రెల్లరకుం బ్రభువువలె గౌరవపాత్రు లగుచున్నారు. మఱియు నీయహల్య రూపసంపదయందే గాక జ్ఞానసంపదయందుఁగూడ సామాన్యస్త్రీలోకంబు నతిక్రమించిటచేత నొకతపస్వి పరిగ్రహింప యోగ్యత గలది.

ఇతర మునులు:—ఔనౌను, గౌతముఁడు చెప్పినదెంతయు యథార్థము.

నార:—(తనలో) ఈగౌతముఁడు తర్కశాస్త్రవేత్త. యుక్తివాక్యములలోఁ దీసిపోవువాఁడు గాఁడు. అయిన నిట్లడిగి చూచెదఁ గాక. (ప్రకాశముగా) ఆర్యా, గౌతమా, విరాగులై తపోవృత్తినున్న వారికిఁ గన్యకామణులతోఁ బనియేమి? కామాద్యరిషడ్వర్గంబుల

జయించి నిశ్చలమనస్కులై యున్నవారికే గదా నిర్విఘ్నముగాఁ దపంబు సాగుట.

ఇంద్రుడు:—(తనలో) ఈనారదుఁడు మంచిప్రశ్న వేసినాఁడు. దీని కేమి సమాధానమువచ్చునో చూతముగాక.

గౌత:—నారదా! తపోధర్మముప్రవ్రజులకే నియమింపఁబడి యుండ లేదు. గృహస్థులధర్మముకూడ నై యున్నది. నిక్కముగాఁ జతురాశ్రమంబుల నున్న వారికినిఁ గలదు. ధర్మపత్నిని స్వీకరించుట కామాద్యరిషడ్వర్గంబులకు లోనైవర్తించకూడదు. గృహస్థాశ్రమధర్మంబుల కని యెఱుంగునది.

నార:—అట్లయిన నొకానొక కన్యయే కావలెనను విచారమెందుకు ?ఏకన్య యైన నేమి ?

గౌత:—అట్లుగాదు. ఈపరమేష్ఠిచే సృష్టంబయిన జీవరాసులలో జ్ఞానంబునుబట్టి యనేకయంతరంబులు గలవు. ప్రత్యక్షముగాఁ బాషాణమునందున్నప్పటికంటెఁ దరుగుల్మలతాదులయందును, వానియందున్నప్పటికంటె జంతువులయందును, జంతువులయందుకంటె మానవులయందున్నప్పుడు జీవుఁడు క్రమక్రమముగా నెక్కుడుజ్ఞానుండయి యుండుట యనుభవసిద్ధమేకదా. తదుపరియును బ్రవృత్తినివృత్తిమార్గానుసారులగు జీవులు క్రమంబున జ్ఞానాధికులై యుందురు ఒకేజ్ఞానాంతరమందున్నవారి కొకే విధమగు నభిరుచులు నలవాట్లుఁ గలిగి యుందురు. అట్లగుటం జేసి యట్టిస్థితియందున్న స్త్రీపురుషులు దాంపత్యవశంబున జ్ఞానాభివృద్ధి గావించుకొని పరస్పరోత్కర్షమునకుఁ గారణభూతులగుదురు. కావున నేదోయొక స్త్రీని వివాహమాడక సమానజ్ఞానాంతరముగల స్త్రీని వివాహమాడుట పురుషునకును, అట్టిపురుషుని వివాహమాడుట స్త్రీకిని గర్తవ్యమై యున్నది.

అహ:—(తనలో) ఈఋషికుమారుఁడు పాషాణంబులగూడ జీవుఁడున్నాఁడనుచున్నాఁడు. ఆస్థితియందు జీవుఁడెట్లుండునో, ఎండలఁ గెండుచు వానలకుఁదడియుచు వానిబాధల గ్రహింపఁజాలునో జాలఁడో తఱువాతఁ దండ్రిగారి నీయంశమడిగి తెలిసికొందును గాక.

నార:—తండ్రీ, మీరడిగినవిషయములో నీమునీంద్రులును దిక్పాలకాదిదేవతలును నన్యోన్యాకనిష్టపడక యొవరికివారే పెండ్లికొడుకులై కూర్చున్నట్లు గన్పించుచున్నది. కావున వీరిలో సమర్థుఁడెవఁడో నిర్ణయించుటకై యేదేని నొకప్రతిజ్ఞ నిర్వహింపనియమించుట యుచితమని నాకుఁ దోఁచుచున్నది.

బ్రహ్మ—ఔను. అట్లనే కావించెదను (ఆలోచనమభినయించి) సభ్యులారా, యీనాప్రతిన వినుండు.

చ. కలుషహరంబు ముక్తిదము కామ్యసుఖావహ మాత్మబోధనా
విలసిత మాచు నెంతయును విశ్రుతమా ధరణీప్రదక్షిణం
బలఘుగతిన్ జరించియు రయంబున నెవ్వఁడు ముందువచ్చు వాఁ
డలికులనీలకుంతల యహల్యకరంబును బట్టఁ బాత్రుఁడౌ.

అత్రి—ఓహో, బహుదుర్ఘటముగా నున్నదే. యోగబలము గలవారికి గాని యొరులకు సాధ్యము గానట్లు తోఁచు చున్నది.

ఇంద్ర—ఇది యెంతపని!

(పంచచామరము) విమానగామినై చరించి వేగమా ధరాస్థలిన్
క్రమానఁ జుట్టి వచ్చి పద్మగంధి హస్తమొందనా
యుమేశుఁడున్రమేశుఁడున్నిజోరువాహనంబులన్
సమానులేమి నాకు మేఘసంగతుండనైనచో.

(తనలో) ఆహా! ఏమి యీయహల్య సౌందర్యముచూచుటకీ రెండునేత్రములు చాలకున్నవి. శరీరమంతయు నేత్రములైనచో

కొక్కమాఱు సర్వాంగసౌందర్యము నిలుకడగాఁ జూచి తృప్తిపొందుదు నేమో!

యముఁడు—

శా. క్ష్వేళారావసదృక్షమై విమతహృత్సీమప్రభేదంబునై
చాలన్ మ్రోగెడు ఘంటికానినదమున్ సంధిల్ల గ్రీవంబునన్
హేలన్ అంకెలు వైచుచున్ భువనము ల్గ్రక్కఁబు వేంచేయుచో
నాలంబోర్వ్యాశ యేగు నామహిషవాహంబుండ ఉంకేటికిన్.

నాకంటె ముందెవ్వఁడు వచ్చునో చూచెదగాక.

వరుణుఁడు—ఆ. వె. స్రోతలంబుకంటె జలరాసులే యెక్కు
వై తనరు భూమియందు గాన
భూప్రదక్షిణంబు ముందుగా నాకంటె
సలిపి మగుడి రాఁగఁ జాలు నెవఁడు.

కుబేరుఁడు—కం. నాపుష్పక ముండంగా
నీపృథివిం జుట్టి వచ్చు టెంత యిపుడె నే
నీపద్మాక్షీకరంబున్
బ్రాపింపఁగ క్షణములోన వచ్చెదఁగనుఁడీ.

గౌత—(ఏకోయాలోచించి తలపంకించి యూరకుండును)

బ్రహ్మ—ప్రస్తుతమీసభ చాలింతము.

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇది ప్రథమాంకము.

అహల్యాశాపవిమోచనము.

(విష్కంభము)

(భూలోకము. గౌతమశిష్యులగు దేవల నిగమశర్మలు ప్రవేశించుచున్నారు.)

దేవ — ఏమోయి నిగమశర్మ, అంతయడావడిగఁ బరుగెత్తుచున్నావు. ఏదైన విశేషమున్నదా యేమి యీవేళ?

నిగ — ఓహో, దేవలా నీవేనా, అడావడి కేమి యున్నది. గురువుగారీమధ్య సత్యలోకమున కేగి యుండుటచేతఁ బాఠాలు సరిగా జరుగ లేదుగదా. ఇప్పుడు తిరిగి వచ్చినారు గనుక చదువుకొందామని వెళ్ళుచున్నాను. కాని నీవెప్పుడు వచ్చినావు. గురువుగారు వెళ్ళగాఁ జూచి యిట్టే తుఱ్ఱుమని పాఱిపోయినావు.

దేవ — ఇప్పుడే వచ్చుచున్నాను. తొందరపని యుండి వెళ్లినానురా. లేకపోయినచో నాశ్రమమునుండి కదులుదునా? కాని గురువుగారివతెనో దేవలోకపువేశ్యను దీసికొని వచ్చినాఁడనుకొనుచున్నారేమిటి?

నిగ — ఛీ; నిర్భాగ్యుఁడా! వేశ్యకాదురా; కళ్లనుగాళ్లు నుండఁ జూచుకో, గురుపత్నిదూషణ!

దేవ — అదేమిటో చెప్పకుండఁ దిట్టెదవేమిటిరా? గురుపత్ని యెవరు? గురువుగారికింకను బెండ్లికాలేదే.

నిగ — మొన్న సత్యలోకములో నయినదిరా. బ్రహ్మమానసపుత్రిక యయిన అహల్యను వివాహము చేసికొన్నారు. ఆమె యెంతో రూపవంతురాలు శ్రీమహావిష్ణువు జగన్మోహినీవతారమును మించవలె ననుపట్టుదలతో నామెను బ్రహ్మ నిర్మించినాఁడఁట. మూఢులెవ్వరో వేశ్యయని నీతోఁ జెప్పియుండురు.

దేవ: — దాని కేమిలే. బ్రహ్మదేవుఁడు తనకూఁతు నిచ్చుట కేమాత్ర

పువాఁడు పదునాలుగులోకాలలో నెవరునుగనఁబడలేదా యేమి? లేక ఆమెయీయన అష్టైశ్వర్యములు చూచి వలఁచి వచ్చినదా!

సిగ:—ఛీ! నోరుమూయి. గురువుగారిసత్తువ నీకేమి తెలియును. ఆయన బ్రహ్మదేవునిప్రతిజ్ఞ చెల్లించి మఱియు వివాహమాడినారు గాని మఱియొకలాగునఁగాదు. ఈభూప్రదక్షిణము ముందెవ్వరు చేసివత్తురో వారికిఁ దనకుమార్తె నిచ్చెదనని బ్రహ్మ శపథము చేసినాఁడు. అదివిని దేవతలు మునీశ్వరులు తమవాహనబలంబులు యోగబలంబులు పిక్కబలంబులు చూపుచు వెళ్ళినారు. గురువుగారు సకలశాస్త్రవేత్తగావున బాగుగా నాలోచించి యక్కడ నప్పుడే యీనుచున్న ద్విముఖియై యున్నగోవును జుట్టి మూడుమారులు తిరిగి భూప్రదక్షిణముచేసి వచ్చితిని అహల్య నిమ్మని యడిగెనఁట. అందునకు బ్రహ్మ సంతసించి కుమార్తె నిచ్చి వివాహముచేసెనఁట. ఇదివిని దేవతలలోఁ గొందఱు కొఱకొఱలాడఁ జొచ్చిరఁట. ఇదియథార్థము.

దేవ:—ఓహో! మంచియంత్రము వేసినాఁడే. ఓరీ. యిట్టి యంత్రములే మనము గురువుగారి యొద్ద నేర్చుకోవలెనురా, చదువు మాటకేమి ప్రాప్తముండిన నదే వచ్చును. రాకపోయిననుసరే.

సిగ:—ఓరి నిర్భాగ్యుఁడా! ఇట్టి యంత్రాలు మాత్రము చదువు లేనిదే వచ్చునఁటరా! ఎంత శాస్త్రప్రమాణము చూపించి బ్రహ్మదేవుని సభలో నీయుక్తి చెప్పి గురువుగారు నిగ్రహించుకొని వచ్చినారో యెఱుఁగుదువా? చదువురానిదే యెందునకుఁ బనికిరావు.

దేవ:—అటులయిన నట్టియుపాయములకుఁ బనికివచ్చు చదువేదో యదియే చెప్పుడనుము గురువుగారిని. దానికేమిగాని గురువుగారిభార్య మంచిదేనా? దయాంతఃకరణలు గలదేనా?

పైఁబడూరకేనా ?

నిగ:—‘ఆకారసదృశోగుణాః’ అన్నట్లామె రూపమునకుఁ దగినట్లే గుణములుకూడ నున్నవిరా. బ్రహ్మదేవుని యెన్నికసృష్టి యైన తరువాత దేనిలోనైన లోపముండునా? మొన్ననువచ్చినదో లేదో అప్పుడే యెన్నాళ్ళనుండియో పరిచయమున్నట్లు మునిపత్నులందఱితోడను స్నేహముగా మాటలాడుచు మనశిష్యుల నందఱిని బుత్త్రులవలెఁ జూచుకొనుచు నన్నపానాదులు వారి కీయనిదే తాను గ్రహింపదు. శిష్యులమాట యేమందును ? ఆశ్రమమందున్న లేడిపిల్లలకును లతకూనలకును ముందు నీళ్ళు పోయక తాను త్రాగదు. మహాపతివ్రత. తనయొడలిమీఁద నున్న మిక్కిలివిలువగు నాభరణంబులు మృదుదుకూలములు నాశ్రమమునకు వచ్చిన వెంటనే తనభర్తయున్కికి ననురూపముగా నుండవని యోచించి మునిపత్నులకిచ్చివైచె. తాపసస్త్రీలకుచితమగు వేషముతో నున్నది. ఇంక నెన్నియో గుణములున్నవి. నా పాఠమున కాలస్యమగుచున్నది. పోవుదము రా, సావకాశముగాఁ జెప్పెదను.

(ఇద్దఱు నిష్క్రమించుచున్నారు)

ఇది విష్కంభము.

శ్రీ

అహల్యాశాపవిమోచనము.

ద్వితీయాంకము.

(గౌతమాశ్రమము, గౌతముఁడు కృష్ణాజినముపైఁ గూర్చుండి జపముచేసి కొనుచుం డగా అహల్య యగ్నిహోత్రముచేసి పూజాద్రవ్యము లుంచును. గౌతముఁడు జపము చాలించి యగ్నిని బూజించి హోమము చేయును)

గౌత:—(లేచి) అహల్యా! అగ్నిభట్టారకునకుఁ బ్రదక్షిణముచేయు దమురమ్ము. ఉభయులును ప్రదక్షిణము. చేసి యగ్నికెదురుగాఁ జేతులు జోడించుకొని నిలుతురు.)

శా. ఓ తేజోనిధి! సర్వలోకభరణా! యోయుజ్వలాకార! యో
శ్రౌతస్మార్తక్రియాలవాల! హరనేత్రా పావకా రక్షకా
నీతోసాటియె వేల్పులెవ్వరును శ్రీయున్ బుద్ధియున్ సత్త్వమున్
చేతఃస్థైర్యము నిచ్చి ప్రోవగదవే శ్రీహవ్యవాహా! మమున్.

(అని పూజించి కొన్నియక్షతలు తనశిరసున నుంచుకొని మఱికొన్ని యహల్యనెత్తిపై వేయును.)

అహ:—నాథా! ఈయాసనమున విశ్రమించి కొంచెము గోక్షీరములఁ గైకొనుఁడు. కాలాతిక్రమ మైనట్లున్నది.

గౌత:—అట్లనే గావించెదను. (అసితకృష్ణాజినాస్తరణమగు నున్నతాసనమున గూర్చుండి యహల్య యిచ్చిన పాలలో సగము మఱి యొకపాత్రమందుఁ బోసి) ప్రియసీ! ఇవి నీవు కూడ గ్రహింపుము. పరిచర్యలచే నలసి యుందువు.

అహ:—నాథా! నాకిప్పుడక్కఱలేదు. అవి యున్నియు మీరు గ్రి

హింపుఁడు. పరిచర్యలు సలుపుటలో శ్రమము లేకపోవుటయే గాక మఱింత యుత్సాహముగా నున్నది.

గౌత:—అయినను నీవుకూడఁ దీసికొనినగాని నాకు సంతుష్టి గలుఁగనేరదు. నా యభీష్టము నెఱవేర్పుము.

అహ:—మహాప్రసాదము. అట్లనే చేసెదను.

(ఉభయులు పాలు త్రాగుదురు.)

గౌత:—అహల్యా! నీ వేమహారాజునో లేక నిన్ను వరింపనెంచిన యేరాజ్యాంగునో పరిణయమైనచో నీ కింత కష్టములు లేక సుఖింతువుగదా. వారియున్కికి మాయున్కికి నెంతయంతరముగలదు!

సీ. చంద్రశిలాకీర్ణ సౌధముల్లేవుగా
శాంతమౌ మునిపర్ణశాలగాని
తతహంసతూలికాతల్పముల్లేవుగా
వరకుశానిర్మితాస్తరణగాని
వీనులవిందుగా గానముల్లేవుగా
స్వాధ్యాయమంత్రఘోషంబె గాని
పరిచారికాజనవ్రాతముల్లేవుగా
సారంగశాబకసమితి గాని
గీ. అకట! నీరూపమునకుఁ బ్రాయంబునకును
దగిన యునికియె చాలవ్యత్యాస మయ్యె
కష్టవృత్తిని గాలంబు గడుప నయ్యె
కలికి! నను జెట్టబట్టిన కారణమున.

అహ:—ప్రాణనాథా! ఏమిట్లనుచున్నారు? నేనేమి యపరాధ మొనర్చితిని? నాపనులయందెచ్చటనైన బ్రమత్తురాలనై యవివేకముచే మసలితినా యేమి? అజ్ఞానకృత మేదైన నున్న క్షమించి తెలియఁజేసి యీదీనురాలి విచారము తొలఁగింపుఁడు.

కలలోనైన నీయున్కి కష్టమని భావింప లేదే. ఇది వినుండు.

సీ. మేడలు మిద్దెలు నీడౌనె విడువని
ప్రాణేశుతోడి సంవాసమునకు
హంసతూలికశయ్యలౌనె సుఖంబులై
పతిపాదపద్మసేవనముకంటె
వినులసంగీతంబు వీనులవిందౌనె
పతిమృదుహితవాక్య ఫణితికంటె
పరిచారికాదుల భాగ్యంబు సమమౌనె
స్వయముగాఁ బతిసేవ సలుపుటకును

గీ. అకట! క్షణభంగురంబులౌ నైహికముల
తగులకయె శాశ్వతానందదాయకముగు
పథముఁ దెల్పెడు మిము చెట్టఁ బట్టి యుంట
కేమి నోఁచితినో తొలిజామునందు.

ఈరీతి నెప్పుడు తలపోయుచుందునుగాని కష్టమనునని స్వప్నమందైనను గాంచకున్నదానను. నాథా మీకిట్టి సందేహము కలిగించిన నాయపరాధమేదియో సెలవిచ్చి కృతార్థురాలిం జేయుదురుగాక.

గౌత:— ప్రియసీ! నీవేయపరాధము నొనర్చి యుండలేదు. నీచిత్తవృత్తి నరయఁ గోరి యట్లంటిని. నిజముగా నీకాభోగంబులే కావలయునెడల నవి మాత్రము కొఱఁతలే. ఇదిగో చూడుము. నా తపోమహిమ (అని నేత్రములకుఁ గమండలములోని జలము రాయుచున్నాఁడు) చూచితివా.

మ. అవిగో చూడుము భర్మహర్మ్యములు నేత్రానందమౌ రత్నదీ
పవితానంబదె, తూఁగుటుయ్యెలలు మేల్పర్యంకజాలంబుల
య్యవె, భూషాప్రకరంబులయ్యవె, దుకూలౌఘంబులవ్వే, సఖీ
నివహంబుల్ గను మిష్టమున్న నెలుమీ నిత్యంబుగా వానితోఁ.

అహ:—ఆహా ఏమి యీచిత్రము! సమస్తవైభవంబు లొక్క క్షణములోఁ బరికల్పించితివే. కాని కృత్రిమంబు లగునానగర రామణీయకములకంటె నీయాశ్రమమందలి ప్రకృతిదేవతసహజ సౌందర్యమే నాకెక్కుడుప్రీతి గొల్పుచున్నది.

గౌత:—అట్లయిన నాసృష్టి నిప్పుడే లయింపఁజేసెదను గనుము. (అనిమంత్రజలంబులఁజల్లును)

అహ:—ఓహో యెంతలో మటుమాయమైనది! దానివలని సౌఖ్యములు నశ్వేగదా! నాకవియంతగా రుచింపవు.

గౌత:—ఔను. తామరపద్మమే గృహముగా నేర్పరుచుకొన్న మహానుభావునికూఁతురవునీకుకృత్రిమనిర్మాణములెట్లురుచించును?

(తెరలో)

అయ్యా, గౌతమాశ్రమమెక్కడ? ఎంతదూరము నడిచినను గానరాకున్నదే! ఆఁకలిబాధచేతఁ గృశించుచున్నారము. ఎక్కడ గౌతమాశ్రమము? ఎక్కడ గౌతములవారు?

చ. ఇరువదినాల్గువత్సరము లేగె చిఁటుకైన నభ్రబిందు వేన్
గుఱియుటలేదు క్షామములు ఘోరములై భువినిండె నెంతయున్
ధరఁగల ప్రాణికోటి కడు తల్లడమందెను క్షుత్పిపాసలన్
మరణపుబాధ చెందుచును; మన్పవె యన్నముపెట్టి గౌతమా.

అహ:—(లేచిచూచి) అయ్యో, ఎవరునాయనలారా! మీరు గౌతమాశ్రమము వెదకుకొనుచున్నారు. ఇదే గౌతమాశ్రమము రండి. ఇటు ఇటు. మీకుఁ గావలసినంత యన్నము పెట్టెదను రండు.

(అంతటఁ గొందఱు రైతులు ప్రవేశించుచున్నారు)

బాబో రక్షించండి! రక్షించండి (అనిసాగిలఁబడుచున్నారు)

గౌత:—లెండు, లెండు మీకేభయమును లేదు. కూర్చుండి సావకాశముగా మీవృత్తాంతము దెల్పుఁడు

ప్రథముఁడు—చ. ఇరువదినాల్గువత్సరములేగె........

(అనుపూర్వోక్తపద్యమునుజదువుచున్నాఁడు)

ఋషిసత్తమా! మేమాంధ్రదేశీయులము రయితులము. ద్వాదశవర్షక్షామంబులు పట్టి వర్షములులేక పంటలన్న నేమో యెఱుఁగక యన్నవస్త్రంబులు లేక యెంతయో కృశించి యున్న వారము.

సీ. పంటభూములు బీడుపడి బ్రహ్మజెముడుతో
నిండె దుష్టభుజంగనిలయ మగుచు
పచ్చికతావుల గచ్చపొదల్ క్రమ్మె
కూరపెరళ్ళ పల్లేరు లలమె
కూపతటాకముల్ పూడుమాయుచు నింకె
దప్పికిఁ బక్షులు ధరణి కొఱఁగె
పశువులఁ జొక్క లప్పడములగతి నెండె
వంటపొయ్యలు బూజు పట్టి యుండె.

గీ. తాప మగ్గలమయి ప్రజ తహతహ పడె
ఆధులును వ్యాధులును బట్టి యడఁచె జనుల
జీవనమె దుస్సహంబయి చెన్ను దక్కె
కటకటా! ఏమివర్ణింతు క్షామబాధ.

గౌత:—ఏలయింత చిక్కుపడుచున్నారు? నాయాశ్రమంబున నెన్ని దినములయిన మీరాలుబిడ్డలతో నెంతమందరైన నుండవచ్చునే. నేననుదినము తపంబునకుఁ గూర్చుండుటకుముందు పుడిసెడువిత్తనము లీవనస్థలిని జల్లుదు. అవి పరమేష్ఠివరప్రసాదంబుచే నాతపంబు ముగియుసరికి మొలకలెత్తి ఫలించి యాహారమొసంగుచున్నవి. దాని నెందఱో యనుభవించుచున్నారు. మీరు నట్లు చేయుఁడు.

ద్వితీయుఁడు—ఆర్యా, మామనవి వినుఁడు. మీరు సెలవిచ్చిన మార్గము మాకు సంపూర్ణసౌఖ్యము నీయఁజాలదు. ఎంతకాలము మాజన్మభూమి విడిచి యొకగృహస్థునియింట తినుచుఁ గూర్చుండఁగలము. మాయింట మేముండి గంజిత్రాగుచున్నను అది షడ్రసోపేతభోజనముగా నుండును. ఒకరింట షడ్రసోపేతముగాఁ బెట్టినను బెక్కుదినంబు లుంటకు మనమంగీకరింపదు. మేమజ్ఞానుల మగుటచేత నిట్లు మోటుతనముగాఁ బల్కుచున్నందులకు క్షమింపుఁడు.

గౌత:—అటులయిన నన్నిప్పు డేమిచేయు మనెదరు? మీయభిప్రాయ మేమి?

ప్రథముఁడు—మహాప్రభో! మాకోరిక యేదనఁగా మాకే యనావృష్టి యధికవృష్టి బాధలతో నిమిత్తము లేకుండ శాశ్వతముగా నన్నము పెట్టింపుఁడని.

ద్వితీయుడు—తుదకన్నమున్నను లేకపోయినను స్నానపానాదులకు లోపములేకుండఁ దగినంతతీర్థవసతి నైనఁ గలిగింపఁ గోరుచున్నాము.

గౌత:—ఓహో! మీభూములు దేవమాతృకలుగా నుండక నదీమాతృకలుగాఁ జేయుమని మీకోరికయా? అది బహుదుర్ఘటమే (అనికన్నులుమూసికొని యాలోచించి) సరే తెలిసినది. మీకోరిక నెఱవేఱును లెండు. నేను వెంటనే తపంబున కరిగి పరమేశ్వరు ప్రార్థించి యాతని జటాజూటమున నున్న గంగను బడమటికనుమల ప్రాదుర్భవింపఁజేసి మీదేశములగుండ ప్రవహింపఁజేసి సాగరసంగమమగునట్లు చేసెదను. అయ్యది గోదావరి యనుపేరితోఁ బరగుచుండు. ఇది యంతయు వారముదినములలో జరుగును లెండు. మీయిండ్లకుఁ బొండు.

ప్రథముఁడు—స్వామీ మహాప్రసాదము. మహాప్రసాదము. మాకు గావలసినదదే. అనదికి తమనామధేయ ముంచుకొని గౌతమి యని తరతరంబులదనుక వాడుకొనుచు సుఖింపఁ గలముఁ మాకింక సెల వొసంగుఁడు.

గౌత:—గోదావరిచేఁ బవిత్ర మగుమీ దేశము మం దెట్లుండునో తెలియఁ జెప్పెద వినుండు.

ఉ. ఎచ్చటఁ జూచినం గనుల కింపగు ధాన్యపు రాసిగుట్టలుం
బచ్చికపట్లు నిర్మలజలంబులు తీయనిపండ్లతోఁటలున్
మచ్చిక హాయిగా దిరుగు మందలు గూడినగోగణంబుతో
హెచ్చగు సంపదల్ గలిఁగి యింద్రపురంబును ధిక్కరించెడున్.

రైతులు—అబ్బో అంతభాగ్యమా మాకు అంతభాగ్యమే. ఏమో మీరు దైవముతో సమానులు ఏమిచేసినను జేయఁగలరు.

గౌత—ఇప్పుడంతభాగ్యమా యనుచున్నారు. పట్టినతరువాత నన్ను మఱచుటయేగాక నాసంతతివారిని దృణీకరించుస్థితికిఁ గూడ మీలోఁ గొందఱు వత్తురు. ఇఁక ప్రొద్దుపోయినది. మీరు పొండు.

రైతులు—మీయన్నము తినుచుఁ మిమ్ము మఱచి నట్లయినఁ గళ్ళను గాళ్ళ నుండఁ జూచుకోవద్దా బాబూ? సెలవియ్యండి.

అహ—ఆఁకలిగొనియున్నామంటిరి. అన్నముతినిపొండు.

రైతు:—అమ్మా, మాకు శాశ్వతముగ నన్నము పెట్ట వరమిచ్చియే యున్నారు. ఇంక వేరె యన్నమిపుడు వలదు, తల్లి.

అహ:—అట్లయిన నీక్షీరంబయిన త్రాగుఁడు.

(అని అందఱకును బాత్రలతో క్షీరమిచ్చిన త్రాగుదురు)

రైతు:—అమ్మా, నీయాదరణవల్లను నీక్షీరమువల్లను మాకుఁ గడుపునిండినది. సెలవిమ్ము పోయివచ్చెదము.

అహ:—మంచిది. [రైతులుపోవుచున్నారు]

నాథా, వీరికి వంటకొన నక్కఱ లేకుండఁ దిండి పెట్టెద మన్న నాశ్రమమునందుండక యిమ్ముగ శ్రమపెట్టి తాము శ్రమపడెద మందు రేల?

గౌత:—ప్రేయసీ, మంచిప్రశ్న వేసితివి. నేనంతయు దివ్యదృష్టిచేఁ దెలిసికొంటి. దీనియథార్థము సంగ్రహముగా నెఱిగింతు వినుము. కైలాసంబున గంగాపార్వతులకు సవతులకయ్యము తఱచుగఁ ప్రాప్తముకాఁగఁ బార్వతి యెట్టులైన గంగను శివునిజటాజూటమునుండి దింపి భూలోకంబునకనుపఁదలఁచి యిదివరలో భగీరథునిమూలమునఁ గొంతసార మెడలించి యుత్తరదేశంబులఁ బాఱునట్లు చేసినది. ఇప్పుడు పూర్తిగా నుద్వాసన చెప్పఁదలఁచి పెద్దబుద్ధి గలవిఘ్నేశ్వరునితో నాలోచించి యీపన్నాగము పన్నినది. ఈయాంధ్రదేశీయుల లేవనెత్తి తీసికొనివచ్చి ముందు మాట్లాడిన దావెనకయ్యయే సుమా!

అహ:—అహో, ఏమి చిత్రము దేవతలకుఁగూడ మాత్సర్యములు సవతిపోరులునా! పరమేశ్వరుని యభిమతప్రకార మేల యా పార్వతి యుండఁగూడదు? ఆమె జ్యేష్ఠురాలు గావున గంగాదేవి యేల విధేయురాలై యుండఁగూడదు. ఊరిపిడుగు వీరిసెట్టిని గొట్టుకపోయినదన్నట్లు వీరిపోట్లాటలు మధ్య మధ్యమలోకవాసులకుఁ గాటకంబులు పుట్టింపనేల? ఈకుట్రలు మహానుభావుఁడగు నీశ్వరునకుఁ దెలియకుండునా?

గౌత:—తెలియకేమి? మహాత్ములు తమకుఁ గొంత యిబ్బంది కలిగినను లోకోపకారకమైనపనిలో నడ్డురారు. కావున నాయన తటస్థుఁడై యుండెను.

అహ:—మీరేల యీకుతంత్రములకై తపము వ్యయముగావించు

కానెదరు.

గాత:—నే నీకార్యమవలంబించుటకు రెండుకారణములు గలవు. మొదటిది లోకోపకారకత్వము రెండవది తాను వర్షము గురి యింపనిచోఁ బంటలు పండ వనుకొను దేవేంద్రునికి గర్వభంగ మగుట.

గీ. చెరుకుసేతల నెవ్వరే చేయ నోచ
మంచిపలుకుల బుద్ధిచే మార్పనగును
వసుధ వడగాడ్పు లాగ్రిమా వట్టివేళ్ళ
తడకమూలమునన్ జల్లఁబడినయట్లు.

ఇఁక ప్రొద్దుపోయినది శయనింతము రమ్ము.

(నిష్క్రమించుచున్నారు.)

శ్రీ

అహల్యాశాపవిమోచనము.

తృతీయాంకము.

ప్రథమరంగము.

(స్వర్గలోకము, ఇంద్రసదనము. ఒక సింహాసనముపై నింద్రుఁడు గూర్చుండియుండును

ఇంద్రు:—(స్వగతము) ఔరా, బ్రహ్మయంతవాఁ డన్యాయమున కొడిగట్టుకొనుచుండఁగా నీక లోకములో ధర్మదేవత నాలుఁగు పాదములతో నెట్లుండఁ గలదు. ఒకపాదము కుంటియయినది. తనకన్య నితరులకీయ నిష్టములేకున్నచో నొక్కగౌతమునే పిలిచి యొసంగరాదా. ఏల యీనట్టి శపథములు చేయుట? దూడ చచ్చిన చేటపెయ్య నమర్చినట్లు భూప్రదక్షిణ మొనరింపలేక గోప్రదక్షిణ మొనర్చి తత్ఫలమే యొసంగు నని మూలనున్న యేదో శాస్త్రము చూపించినంతమాత్రమున యుక్తాయుక్తములఁ బరిశీలింపక కన్య నొసఁగుట యేటిన్యాయము? అక్కటా! అడవులలోని యాకలములఁ దినుచుఁ బర్ణశాలల నివసించు జడదారి యెక్కడ? చతుర్దశభువనసమ్మోహనం బగునాయువతీరత్న మెక్కడ? ఇట్టి విరూపఘటనలచేతనే యీవిధాతకు నితరదైవములవలె లోకపూజ్యత లేకపోయినది.

సీ. కడుదరిద్రునకిచ్చు గంపెడు పిల్లల
  భాగ్యవంతుని ననారోగ్యుఁ జేయు
లోభివానికి ద్రవ్యలాభంబు సమకూర్చు
  మూర్ఖున కధికారపూర్ణ మొసఁగు

వ్యభిచారికి లభించు పరమపతివ్రత
చక్కన్ని భార్యయగా షండునకును
విద్వాంసు నెప్పుడు విత్తహీనుగఁ జేయు
నర్థహీనునకు నూహలు ఘటించు
తెలివిగలవాని కోపిక గలుఁగకుండు
ప్రేమఁ జూపెడు పితరుల విడుచు కొడుకు
నిట్టి విపరీతఘటనల సృష్టి చేయు
కతన ధాతకుఁ బూజ్యత గలుగ దయ్యె.

సరే. ఇఁక గడచినదానికి వగచినఁ బ్రయోజన మేమి? అక్కాంత యన్యకాంతయైనప్పుడు నేను విముఖుఁడ నగుటయే న్యాయము గదా. ఆహా! అట్లుండ సాధ్యమగునా?

ప. పూర్ణేందుబింబమై మోము గ్రాలక యున్న
వగవక విముఖుండ నగుదునేమొ
తళుకుఁజూపులు లేళ్ల నళికింపకున్నచో
వగవక విముఖుండ నగుదునేమొ
దరహాసచంద్రికల్ తాపమార్పకయున్న
వగవక విముఖుండ నగుదునేమొ
పొలఁతిమేనిపసిండివలపు లొలయకున్న
వగవక విముఖుండ నగుదునేమొ
చెలువ చెలువంపుసృష్టి యై చెలఁగకున్న
వగవకుండఁగ విముఖుండ నగుదునేమొ
సుదతి నను దమిచూడ్కులఁ జూడకున్న
వగవకుండఁగ విముఖుఁడ నగుదునేమొ.

ఆయలినీలకుంతలముఖాంబుజ మాయధరోష్ఠబింబ మా
తోయజనేత్రివైభవము తోరపుజగ్గవంబిక మానితం

బాయతవేణి యాహల్యయలోకయారపునెన్నఁడ లాయమాయికం
బాయసి తేక్షణంబు లహహా! మఱువంగ వశంబె యెన్నఁడేఁ.

శచీదేవి:—(వెనుకనుండి ప్రవేశించి) నానాథుఁడేదియో యాలో చించుచుఁ బల్కుచున్నాఁడు. ఈమఱుఁగున నుండియే వినెదను.

ఇంద్రి:—ఈచతుర్దశభువనంబులలో నట్టిసౌందర్యరాశి విని కని యెఱుంగనుగదా!

శచి:—(తనలో) ఎవ్వరిసౌందర్యరాశి? పురుషుఁడా? స్త్రీయా పురుషులు సామాన్యముగాఁ బురుషసౌందర్యమంతగాఁ బ్రశం సింపరు. స్త్రీయే యై యుండినోపు. నన్ను వివాహమాడిన కొలఁదిదినము లిట్లు ప్రశంసింపుచు నచ్చినను, చిరకాలపరిచితనగు టచేతను స్వీయనగుటచేతను నిప్పుడీపొగడ్త నన్నై యుండదు.

ఇంద్రు:—కాకిముక్కునకు దొండపండు గట్టిన ట్లీజడదారి కట్టియు వతీరత్నమా?

శచి:—(తనలో) ఓహో! ఏవరో తాపసపత్నినిగూర్చి ప్రశంసించుచున్నాఁడే! ప్రమాదము వచ్చునట్లున్నది. ఎవరామె? ఎవ్వరైననేమి? జడదారి కామె తగదనుచున్నాఁడు గాని తాను వలచినట్లు చెప్పియుండలేదు. ఇంకను నిదానించి వినియెదగాక.

ఇంద్రు:—ఆనిర్భాగ్యుఁడగుగౌతముఁ డెక్కడ? త్రిలోకాధినాథుఁ డనై శతక్రతువుల నొనరించిన నేనెక్కడ? నన్ను గామించిన వనితను గుయుక్తిచేతఁ గదా సాధించినాఁడు. ఇందులకుఁ బ్రతి యుక్తి నేనుమాత్రము పన్నలేనా? బృహస్పతితో నాలోచించిన చక్కని యాలోచన చెప్పఁగలఁడు. కాని యీసంగతి వెల్లడించిన యెడల నాయనకే యాస పుట్టునేమో. రహస్యాలోచనమెప్పుడు నతిబుద్ధిమంతునితోఁ జేయరాదు. ఆత్మబుద్ధియే సుఖమైనది. నేనే యాలోచింతును.

శచి:—(తనలో) సరే, ఇక దెలిసినది. బ్రహ్మదేవునిచే నహల్య గౌతమమహర్షి కీయఁబడినదని యీనడుమ వింటి. నానాథుఁడు గూడ నప్పు డాలోకంబున కేగినాఁడు. ఆమెయందు వలపు దగిలియుండవచ్చు. ఆమె కడురూపసి యఁట.

ఇంద్రుః:—హా! అహల్యా! నాదానవైతి వనుకొంటిని. ఎంతలో దాటిపోతివి! ఎక్కడ దాటిపోదువు? తనువులు దూరమైన మనసులు దూరమా? నా డాసభలోఁ బ్రేగంటిపిసారంబున నిముక్కున నాకుఁ దెల్పనే తెల్పితివి. నేను నీకై యిట్లు పరితపించుచుంటిని. మనసులు కలిసినప్పుడు శరీరములు మాత్రమెంత కాలము దూరముగా నుండునో చూచెదఁ గాక. ఖలప్రాప్తికిఁ బిలకమార్గము విహంగమార్గము నని రెండు తెరువు లిదివఱకే యేర్పడినవి. అందుఁ గడపటిది శ్రేష్ఠతరముగాన విమానముపై క్షణములో నిటకుఁ దెత్తును. అప్పై నావజ్రాయుధమున్నది. (అనికన్నులుమూసికొని) అదిగో! అహల్య ఎంతస్ఫుటముగాఁ గాన్పించు చున్నది!

గీ. ఏల యిటునటు తారెద వింద్రుఁ డిదిగో
లలన నినుజూడఁ గనులు గాయలుగఁ గాచి
వేచి యుండెను జాలంబు విడిచి యిపుడె
బిగ్గఁ గౌఁగిటఁ జేర్పుమీ బిసరుహాక్షి!

(అని చేతులుచాచుచున్నాఁడు.)

శచి:—(ఇంద్రునిచేతులనడుమప్రవేశించి) ఇదిగో వచ్చితిని.

ఇంద్రుః:—(దిగ్గున లేచిచూచి వెలవెలబోయి) ప్రాణేశ్వరీ! ఎంతసేపైనది నీవువచ్చి?

శచి:—నాథా, మీరహల్యాస్తవమారంభించు నరికే వచ్చియుంటిని.

ఇంద్రుః:—(తనలో) ఓహో ప్రమాదము వచ్చినదే. ఇప్పుడేమని

చెప్పుదును. (ప్రకాశముగా) సఖీ! మానవకోటి నిద్రయందు సుఖించుచుండునని పలుమారు చెప్పగా విని యాసుఖమెట్టిదో చూడవలె నని నిద్ర కల్పించికొంటిని. అందు స్వప్నము వచ్చి గౌతముఁడు, అహల్య బ్రహ్మ మున్నగువారందఱితోడను నేను బ్రహ్మసభలో నున్నట్లును నేదో వాదము జరుగుచున్నట్లును గన్పడినది. అదిస్వప్నావస్థ గాని వాస్తవముగాదుసుమా.

శచి:—ప్రాణేశ్వరా, స్వప్నావస్థయైన నేమి! మీయభీష్టమే నాయభీష్టము. మీకెవ్వరిష్టులో వారే నాకునిష్టులు. కాని యొకవిన్నపము చేసికొనుచున్నాను. అది విని మీయిచ్ఛ వచ్చిన ట్లొనరింపుఁడు. మీకీదేవలోకంబుననే రంభాద్యప్సరస్త్రీలు పలువురు కలరు. వారియందఱికంటె నధికమని యొకమర్త్యభామిని నిని కోర్చి తలపోయుట భ్రాంతియని తలఁచుచున్నాను. అయినను దావలచినది రంభ యగు. ఒకరికంటె నొకరింపుగ గాన్పించిన గాన్పించవచ్చును. కాని మగనాలై తదుపరి మహామహిమ గలగౌతమునిపత్నియై యున్నయాపతివ్రతాశిఖామణిని జెనక నుంకించుట మనకెంతయో యనర్థదాయకమని బెగడొందుచున్నదానను. అయ్యది హాలాహలము మ్రింగుట ను నగ్ని నొడిగట్టుటయు నగును. సర్వజ్ఞులకు మీకు నేనేఱింగించునంతటిదానను గాను గాని మోహావివశతచే నియ్యది స్ఫురింపలేదేమోయని విన్నవించుకొనుచున్నదానను. ఇంతకన్న నిరంకుశం బగుమీచిత్తవృత్తి కడ్డురాఁ జాలను.

ఇంద్రు:—ప్రేయసీ! ఏల న న్నిట్టి నిష్ఠురోక్తుల నలయించెదవు. రంభాద్యప్సరోగణం బేల! నీకంటె నీమూఁడులోకంబుల నాహ్లాదయుమాకర్షించిన వారెందు గలరా! స్వప్నావస్థలో నేదో పల్కినదాని కేలయిట్లాడెదవు? రమ్ము నందనోద్యానంబునఁ

గొంతసేపు విహరింతము. (అని చేయిపట్టుకొని నడుచుచు) (తనలో) ఆహా! యీహస్త మహల్యాహస్తమైన నాకానంద మెట్లుండును! అయ్యది యెట్లు లభించును? (ఆలోచనమభినయించి) విశ్వకర్మకూఁతు రగుమనోరంజని యిట్టికార్యములందు నిపుణత గలది. ఆమెవలన సాధింతును గాక.

(నిష్క్రమించుచున్నారు)

తృతీయాంకము.

౧ రంగము.

(గౌతమాశ్రమము—పర్ణశాల)

అహల్య:—గృహయజమానుఁ డింటలేనపుడు గృహకార్యము లెంత జాగరూకతతో నిర్వహించుచున్నను నిండు లేకుండును. నానాథుఁడు పశ్చిమపుకనుమలకుఁ దపస్సున కేగి వారముదినములకు వత్తునని యెంతయో రూఢిగఁ బల్కినాఁడు. నేటితో వారమగును. ఈరాత్రియో రేపో తప్పక వచ్చును. నేఁడు కాకి పలుమాఱు లఱచినది. ఎవరు వత్తురో. అతిథిపూజనంబులఁ గడుమెలంకువతోఁ బ్రవర్తిల్లుమని నాకాజ్ఞ యొసంగినాఁడు. నేనికార్యము లిదివఱకువలెఁ జేయుచుండినను నాతఁడింటలేనప్పుడు చేయుట కెంతయో భీతికలుగుచుండును.

క. కడు సులభం బగుకార్యము
బెడిదం బగుయాజమాన్యవిధిచేఁ జేయన్
గడు దుష్కరపుం బనియును
గడ తేర్చఁగనౌను భర మొకండు వహింపన్.

(మనోరంజని ప్రవేశించుచున్నది.)

మనో:—(తనలో) ఆహా! ఈమెయే కాఁబోలు నహల్య. స్త్రీయము

గా విష్ణునిజగన్మోహనావతారంబును మించి యుండవలె నని పట్టినశపథ మానలువ నెఱవేర్చికొన్నాఁడు. ఆకుదాననగు నాకే యీమె వలపు గొలుపుచుండఁగా మహేంద్రు నంతటివాఁడే మెక్కె వలవించుట వింతయేమున్నది. కాని దుష్కట మగునీదూతికాకార్యమొకటి నాపైఁ బెట్టినాఁడు. ఇట్లు జూడ మహాతపస్వి భార్య. అటు జూడఁ ద్రిలోకాధీశ్వరుం డగునింద్రునాజ్ఞ. ఎటుల నెఱవేర్తునో తోఁచకున్నది. అయినఁజూచెద గాక (ప్రకాశముగా) అమ్మా గౌతమాశ్రమ మిదేనా.

అహ:—(లేచిచూచి) అమ్మా. ఇదే. దయచేయుము. నే నొసంగు నాతిథ్యము గైకొమ్ము.

మనో:—నాకేమియు నక్కఱలేదు. నేఁడు భట్టారకవారము. నీకైనను దాగను. కొంచెము పరుండుటకు మాత్రము స్థలమిమ్ము.

అహ:—అమ్మా అభ్యంతరమేమి? ఈయాశ్రమమెల్ల నీయధీనంబుగా నెంచుము. రమ్ము. ఇటఁ గూర్చుండుదము. (ఇద్దఱును గూర్చుండురు.) నీవిట్లొంటిగఁ జనుదెంచుటకుఁ గారణమేమి? ఎచ్చటనుండి యెచ్చటికిఁ బోవుచుంటివో నీవృత్తాంతము నాకెఱింగింప వచ్చునేనిఁ గొంచెమెఱింగింపఁ గోరుచున్నదానను.

మనో:—నీకెఱింగించుట కభ్యంతరమేమున్నది. ఏమోకాని నిన్ను జూచినప్పటినుండియు నాసోదరిని జూచినంత నిర్భరానందము గలుఁగుచున్నది. నేను స్వర్గలోకవాసినిని. విశ్వకర్మపుత్రిని. మనోరంజని యందురు. ఇంద్రకార్యార్థినై యొకచోట కేగుచు ప్రొద్దుగ్రుంక నిచటకువచ్చితిని. గౌతమాశ్రమము భయరహితమని సుప్రసిద్ధము గదా. ఆయన యూరలేరనివిందు. నీవెక్కడ శయనింతువు?

అహ:—అమ్మా! నీవు నాకలోకవాసినివై యుంటఁ గదుంబూజ్యురా

లవు. నన్ను సోదరీభావమున జూచుచుంటివి గాన నీసమ్ముఖమున నని వచించెదను.

మనో:—మంచిది. నాకది పరమసంతోషము. (ఉస్సురనుచు) ఆహా ఏమిదైవఘటన!

అహ:—ఏమి మనోరంజనీ, యట్లనెదవు? శయనప్రదేశము సరిలేదనియా? నీకేమికావలసిన నది తెప్పింతును.

మనో:—నాకేమి కావలెను? నాకన్నియు సరిగనే యున్నవి. రాజాంతఃపురముల కుసుమకోమలుల శిరములందెక్కి ప్రకాశించవలసినపుష్పమడవిలో నొక్కమోటుభూజము నాశ్రయించుకొని యుండుటఁజూడ విచారమగుచున్నది.

అహ:—అదేమి? నీమాటలు చూడ వింతగానున్నది. ఎంత సుందరమైన పుష్పమునకైనను మొదట నీవన్న మోటుభూజము నాశ్రయింపకయే రాజాశ్రయము గల్గునాయేమి? నీకంత విచారముగానున్నచో నాసుమంబును బరిగ్రహించి యుచితస్థలంబునఁ జేర్పరాదా?

మనో:—(తనలో) ఓహో రూపసంపదయే గాక పాణ్డిత్యముగూడ గలిగినజాణవలెఁ దోఁచుచున్నది. కార్యము సఫలమగుచున్నట్లున్నది. (ప్రకాశముగా) ఆహాల్యా నీయనుజ్ఞవడయనిదే యేసుమనంబైనఁ బరిగ్రహింపఁగలనా?

అహ:—ఈయాశ్రమమెల్ల నీయధీనమని యిదివఱకే చెప్పి యుంటిని గాదా?

మనో:—ఓహో నీరూపసంపదకుఁ గోడు జ్ఞానసంపదకూడ నిట్లద్వితీయంబుగ నుండుటచేతనే మహేంద్రుఁడు నిన్నుగూర్చి సదా పలువరించుచుండును.

అహ:—అదేమి? మహేంద్రుఁ డేల పలువరింపవలెను?

మనో:—సదా కన్నులకుఁ గట్టినట్లుండఁగా నెవరు పలువరింపరు?

అహ:—అట్లుండుటకు నన్నాయన యెక్కడ జూచెను.

మనో:—బ్రహ్మసభలో నీవివాహమునకుముందే చూచెను. నీవు నాయనను జూచి వరించియు మీతండ్రిగారి శపథమువలన మఱియొకరిపాలైతివి. ఇఁక నతని స్వరఘొందుకు. చెప్పెద వినుము. అమరవల్లభునకు సదా నీనామస్మరణము నీరూపచింతనముఁదక్క నొండువ్యాపారము లెవ్వియు లేవు. మూఁడులోకంబులకాదు ఈచతుర్దశభువనంబులఁగూడ నీయట్టిసృష్టివిచిత్రము లేదనివచించుచుండు. నిన్నుజూడవలెనను వాంఛ మిక్కుటమై పదిదివసంబులనుండి చింతామణిపీఠ మధిష్ఠించుటయే లేదు. నందనోద్యానమందలి కల్పతరుప్రసూనములఁ గూర్చినశయ్యయింతయు సుఖమియ్య జాలదయ్యె. నీరూపవయోవిలాసములకు హాయిగా స్వర్గసుఖంబులనందక యేల యీనట్టడవి వ్రతోపవాసాదులచే శుష్కించి గాసిల్లెదు! కొంచెమాలోచన వలదా? ఇంతకాలము పేక్షింతువా? నీకనుసన్నల మెలఁగువాఁడే మహేంద్రుఁడు! ఇప్పుడైననేమి? జాగుసేయక సౌఖ్యమందుము.

అహ:—చాలుచాలు నీసంభాషణ.

శా. ఏమేమీ నను చుల్కఁజేసి యిటు లీవీక్షించెదే, వారకాం
తామాత్రంగఁ దలంచితో నను మదిన్ నానాథుఁడున్ విన్నను
గ్రోధాముండున్ మఱినీవు నేమగుదురో ధర్మంబులన్వీడి మీ
మీమాహాత్మ్యములెల్ల మంటగలియున్ మేలౌనె యిట్లాడఁగన్.

మనో:—అమ్మా కోపగించుకొనకుము క్షమింపుము. నీసౌఖ్యముగోరి చెప్పితిని గాని మఱియొకటికాదు. ముల్లోకముల కధిపతియైన యింద్రునంతవాని నీవిట్లు తిరస్కరింతు వనుకోలేదు.

అహ:—తిరస్కరించుట లేదు. దుస్సాధ్యముగు కోరికలఁ గోరుట.

యనుచితమని సాహసవతిగా నిట్లు పురందరునితో నొడువుచు.

ఉ. సుందరుఁడైన చంద్రునటు చూచుట గాని వశంబె యుద్దిదన్
అందని మ్రానిపండులకు నఱ్ఱులు సాచిన లాభమౌనె యే
మందు వివేకహీను లడుగంటును కాముకపాళి కయ్యయో
నందనమాచరింతు రిఁక వద్దను మిట్టి వృథాప్రయత్నముల్.

మనో:—పోనిమ్మాయనమాట కేమి గాని నీవింతజవ్వన మిట్లడవిపా ల్సేయవలసిన దేనా. సుఖాపేక్ష లేదా?

అహ:—అమ్మా నీ కేమి యీవెఱ్ఱి! నేను కష్టపడుచుంటి ననుకొను చుంటివా? నాకున్నసుఖము మీస్వర్గలోకమం దేకాంతకును లే దని నమ్ముము. మీరచ్చట ననుభవించునది సుఖాభాసము గాని యథార్థసుఖము గాదు. నిరంతరపతిపాదపద్మసేవవలన గలుగు సుఖమింతింతనరాదు. అందును గౌతముఁడు మహానుభావుఁడు. మాహాత్మ్యంబున నింద్రాదిదేవత లాయనతో సరిపోల్పఁ దగరు. ఇఁక పొద్దు పోవుచున్నది. ఈవిషయంబులును బతివ్రతాధర్మంబులును మనముపయింగి మాట్లాడుకొందము లోనికిఁ బోదము రమ్ము.

(తీసికొనిపోవుచున్నది.)

తృతీయాంకము.

రంగము. ౩

(స్వర్గలోకము ఇంద్రుఁడును మనోరంజనియుఁ జేరియొకయాసనముపైఁ గూర్చుండియుందురు)

ఇంద్రు:—మనోరంజనీ, నేటిదినము తెల్లవారుసరికి వచ్చెద నని చెప్పి యేల యింతతడవు చేసితివి? గడియ యొకయుగ మన్నమాట మఱచితివా? నీవిప్పుడు రాకున్న యిఁక నీయింద్రుని జూడఁగలుగుదువో లేదో

మనో:—మహేంద్రా! ఇప్పటికైనను వచ్చితిని సంతోషింపుము. ఆదుర్మార్గులు వెనుక తఱుముకొని వచ్చుచున్నారేమోయని యింకను గుండెలు తడతడ కొట్టుకొనుచునే యున్నవి.

ఇంద్రు—(ఆత్రముతో లేచి) ఎవరా దుర్మార్గులు? ఏదీ వజ్రాయుధము.

మనో—ఇచ్చటెవరును లేరు కూర్చుండుము. నేనంత చేతకానిదాననైనప్పుడుగదా నీవజ్రాయుధమునకుఁ బని. ఎవరో మారీచసుబాహు లనురాక్షసులఁట. నేనొంటరిగా వచ్చుచుండుట జూచి తమయేలిక యగురావణుని యాజ్ఞయైనదని నన్ను బట్టుకొని గొంపోవఁ దొడఁగిరి.

ఇంద్రు—ఆ, ఆ, ఎంతపరిమాదము, ఎంతప్రమాదము! అప్పుడు నిన్ను రక్షించు వారెవరు? నన్నెంతగా నిందించియుందువో! కాని నేనుండినచో నాదురాత్ముల నాఖరతరాసికి వెంటనే బలి యిచ్చి యుందును. ఈరాక్షసులు మొదటినుండియు బరస్త్రీలఁ జెఱపెట్టి లోకమున కుపద్రవములఁ గావించుచున్నారు. కాని! యెట్లు తప్పించుకొంటివి?

మనో—బుద్ధిబల ముపయోగించినఁ దప్పించుకొనుట కేమికష్టము. నన్ను వాండ్రు తీసికొనిపోవుచుండఁగా, ఓరీ మీకుఁబెండ్లి యైనదా యనియడిగితిని లేదని చెప్పిరి. అందుపైన మీరు నన్ను రావణునికడ కేల గొంపోయెదరు. మీలో నొకరు వివాహము కారాదా అనియంటిని. అది వినినతోడనే వారునన్నొకచోటఁ గూర్చుండఁబెట్టి నేను వివాహమాడెదను. నేను వివాహమాడెదనని వాదులాడఁ జొచ్చిరి. తుదకు నీవెవరి వివాహమాడెదవని నన్నడిగిరి. నేనందుపై మీలో నెవ రాగిరి శృంగంబున కేగి ముందిటకు వత్తురో వారిని బెండ్లియాడుదునని చెప్ప వారెదుట

గవ్యూతిమాత్రదూరమున నున్నకొండవైపు పరుగిడఁ జొచ్చిరి. నేను రివ్వున మింటికెగసి యిటకు బాఱి వచ్చితిని.

ఇంద్రు—ఓహో, ఎంతచమత్కారము చేసితివి! నాకై యిట్టికష్టములఁ పాలగుచుంటివి. నీఋణ మెట్లు తీర్చుకొందును. కాని నీవేగిన పని యేమైనది? కాయా పండా?

మనో—అంతగా కాయయు గాదు, పండును గాదు. దోరగాయ వాటముగా నున్నది.

ఇంద్రు—అనగా?

మనో—దేవర పై మనసుండియు నహల్యకుఁ బతిభీతి మెండుగా నుండుటచే నంతస్పష్టముగా నంగీకరింపకున్నది.

ఇంద్రు—ఆసంగతి నీవెట్లు కనిపెట్టితివి.

మనో—ఇదిగో మీతో నిట్లని నుడువుమన్నది.

ఉ. సుందరుఁడైన చంద్రు నటు చూచుటె గాని వశంబె ముద్దిడన్
అందని మ్రానిపండులకు నఱ్ఱులు సాచిన లాభమానె యే
మందు వివేకమెల్ల నడుగంటును కాముకపాళి కయ్యయో
నందసమాచరింతు నిఁక వద్దను మిట్టి వృథాప్రయత్నముల్.
దానియర్థమేమో మీరేయాలోచించుకొనుడు.

ఇంద్రు—ఔను బాగుగా గనిపెట్టినావు. సాధ్యము కాకుండటచేత మానుమన్నదిగాని సాధ్యమైన యెడలఁ దనయభ్యంతరము లేదనియే స్పష్టమగుచున్నది. సరి. ఇఁకనేమి చేయుమనెదవు.

మనో—రాయబారమువలన సందిగ్ధస్థితికి వచ్చినప్పుడు స్వయముగ నేగినఁ గార్యసాఫల్యమౌ నని తోఁచుచున్నది.

ఇంద్రు—సందేహమేమి? నేను నట్లే చేయఁ దలఁచుకొంటిని. కాని నీవు ప్రియురాలిహృదయక్షేత్రము దురూహాకంటకోన్మూలితముగను, విషమస్థితిరహితంబుగను జేసితివిగదా.

మనో— ఆ, చేసితిని. తరుణమున దేవరవారుకృపచేసిన యహల్యా స్థితిమాటి సత్ఫలమిచ్చుటయే యిఁక గోరుదును.

ఇంద్రు— అది యెంతపని చూతువుగాని ప్రస్తుతమీపారితోషికము గ్రహింపుము (అని బహుమతియొకటి నిచ్చుచున్నాఁడు.)

మనో— మహాప్రసాదము.

(ఇద్దఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

శ్రీ

అహల్యాశాపవిమోచనము.

చతుర్థాంకము.

రంగము. ౧

(గౌతమాశ్రమము.)

అహల్య—(పుష్పమొకటి వాసనజూచుచు) ఆహా! ఏమి యీమాలతీ పుష్పసౌరభము! తన్ను రెండుపూటల నీరుపోసి పెంచినందులకై మంచిపరిమళముగల పూల నొసంగి యీమాలతీనికుంజము తన ఋణము మల్లించుకొన్నది. అటులనే యీమల్లెపందిరియు విరుల గంపలతో నొసంగి యాశ్రమంబున నెల్లెడల నామోదంబు సమకూర్చుచున్నది. మఱియు నీనారికేళంబులసరసతకు మేరయే లేదు. ఎప్పుడో చిన్ననాటను బోసిన జలంబామరణాంతము శిరంబున మోచి పెంచినవారికి స్వాదునీరంబు లొసంగుచున్నవి. అచేతనంబులే యిట్లు కృతజ్ఞత చూపుచుండగా జ్ఞానముగల మానవజాతి యప్పుడప్పుడు కనబరచు కృతఘ్నతఁ జూడ నాశ్చర్యమగుచుండును గదా. నేనిప్పు డిఁకఁ దడయరాదు. దేవతార్చనకుఁ గావలసిన సుమంబులఁ గోసికొని యగ్నిహోత్రంబులకై యిదివరకే కూర్చియుంచిన సమిధలఁ దీసికొని సత్వరంబునఁ బర్ణశాలం జేర్పవలయు. (అనికొన్ని పువ్వులు సజ్జలోనికి గోసి సమిధలకట్ట బుచ్చుకొనగాఁ గొందఱు శిష్యులు ప్రవేశింతురు.)

శిష్యు—అమ్మా! యీశ్రమ మీకు వలదు. మేమిందరము శిష్యుల ముండగా మీరేల యిట్లు శ్రమపడెదరు.

అహల్య—నాయనలారా! నాకు శ్రమలేకపోవుటయే గాక యిట్టికార్యములయందు మొదటినుండియు నభిలాష మెండగుటచే నిట్లు చేయుచున్నాను, గాని మఱియొకటి కాదు. మీరు పోయి మీ పాఠములు వల్లించుకొనుడు.

శిష్య—మేమట్లు పోవువారము కాము. నీవు జాగ్రత్తపఱచిన సుమనంబులను సమిధలనైన నిటు దెమ్ము. అవి తీసికొని యేగెదము తల్లీ! గురుశుశ్రూష లేక మాకుఁ జదువువచ్చునా? (అనిపూలసజ్జయు సమిధలకట్టయును దీసికొనిపోవుచున్నారు.)

అహ—ఇఁక తొందర లేదు. ఈయారామరామణీయకము కొంతసేపు కనులపండువగఁ జూచి మఱియేగెదను. ఓహో! పచ్చని పట్టుపఱుపులవలె నున్న యీపచ్చికప్రదేశముల శృంగారమేమి! అందుఁబూచినగడ్డిపువ్వు లాకసమందలి నక్షత్రములవలె వీరాజిల్లుచున్నవి. నికటంబునఁ బారు నిర్మలములైన కాలువజలంబులు గులకఱాళ్ళపైఁ బడి ప్రవహించునపుడు చేయు గలగలధ్వనులు పుష్పమరందాస్వాదనచే మత్తిల్లి చేయు భ్రమరముల ఝంకారంబులతోఁ గలిసి పరభృతసంగీతనాదంబులకు శ్రుతిప్రాయంబులై శ్రుతిపేయంబు లగుచున్నవి. అవిగో! వాయువశంబున నెండుటాకులు చేయుమర్మరధ్వనుల కులికిపడి చెంగుచెంగున లంఘించు మృగశాబకంబు లెంతసొగసుగా నున్నవి! ఆహా! ప్రకృతిదేవతాసౌందర్యమే సౌందర్యము! ఈరమణీయప్రకృతివస్తువులనడుమ నెంతకాలంబున్నను నాకుఁదనివి తీరకున్నది. అదిగో! ఆకసమునుండి యేవియో హంసలు దిగుచున్నట్లున్నవి. కాదు కాదు. తద్రూపంబున నున్న యొకవిమానము. అందెవ్వరో దివ్యపురుషుఁడున్నట్లు తోఁచుచున్నది. ఈగౌతమక్షేత్రసౌభాగ్యంబు చూచుటకై కాఁబోలు మెల్లమెల్లన నతిదూరంబున

నీవనముపై సంచరింపుమన్నారు. అదిగో! విమానము. వనము నతిక్రమించినది. ఇఁక దానితోఁ బనియేమి. నేఁడీలతాకుంజం బు లసంఖ్యాకంబులుగఁ బుష్పములు బూచి యున్నవి. దేవబ్రా హ్మణసమారాధనకుఁ గావలసినవి గాక మిగిలినవి నానాథునిశ యనస్థలం బలంకరించి మృదులంబగునట్లు చేసెద.

(అనిపువ్వులు గోయుచుండును.)

ఇంద్రుః—(వేఱొకవైపునుండి విమానము దిగి ప్రవేశించి) ఓహో! ఏమి యీగౌతముని తపఃప్రభావము

సీ. కరిసంఘములతోడఁ గలసి యాడెడు సింహ
చయములు మిక్కిలి చనవుతోడ
గోవులగంగడోల్ గోకుచు కండూతి
వాయంగ జరియించు వ్యాఘ్రగణము
లేడిపిల్లలఁ గూడి లీలావిహారముల్
సలుపుబెబ్బులులక్క జముజనింప
అజశాబకంబుల నరమరలేకుండఁ
దుర్లుచునాడు తోడేళ్ళసమితి

గీ. పిల్లులెలుకలకును దిండి పెట్టుచుండు
ఫణిఫణంబుల క్రింద కప్పలువసించు
క్రూరజంతువులు సహజంపు వైరముడిగి
శాంతతవహించు నిట్టులాశ్చర్యమొదవ.

మఱియు నీపుష్పారామంబులు, ఛాయాతరులు, ఫలవృక్షం బులు నెంతయు కందోయికి విందొనర్చుచు నందనవనానందంబు సేంపుపఱచుచున్నవి. అదిగో! ఆవంకపుష్పాపచయంబొనర్చుచు బె దరులేడిచూపులఁ జూచు నాహరిణాంకవదన యహల్య ఆతరుమూ లమ్మున డాగి యదను వేచి ప్రత్యక్షమయ్యెదగాక (అని యొకచెట్టు

చాటున నిలిచి యహల్యపై పూవువిసరును.)

అహ:—(అదరిపడి) ఓవృక్షరాజమా! నీవిస్వేతుకమైన కటాక్షంబున కేనెంతయుఁ గృతజ్ఞురాలను. నీసుమంబుల నాపైఁ జల్లి స్వధసేయుటకంటె నాహృదయప్రియుం డిటకు వచ్చినప్పు డాయన పాదములపైఁ జల్లి కృతార్థత నందరాదా? స్థావరరూపునకు నీ వేకమెక్కుడ?

ఇంద్రు:—నీహృదయప్రియుఁడు స్వయముగనే నినుఁబూజించుట కిటుకు వచ్చి యుండగా నీవృక్షరాజ మాత్రనికిఁ దోడ్పడి కృతార్థత జెందినదిగా భావింపుము.

అహ:—ఎవరిదీ యశరీరవాక్కు (అని యిటునటు పరికించి చూచి) ఎవరును గాన్పించుటలేదే. నామనోహరుం డిటకు వచ్చిన నాకుఁ గన్పడకుండునా?

ఇంద్రు:—(తనలో) నన్నే స్మరించుచున్నదని తలఁచెదను ప్రవేశించుటకిదే మంచిసమయము (ప్రకాశముగా) తలోదరీ! నీకు గన్పడకుండ నీప్రియుఁ డెంతసేపుండఁగలఁడు? పొద్దుతిరుగుడుపువ్వు సూర్యుఁ డెటుతిరిగిన నటేతిరుగునుగదా! (అని యెదుటనిలుచును)

అహ:—(ఉలికిపడి యోసరిలుచు) అయ్యా! మీరెవరు? స్త్రీలొంటరిగనుండుచోటున కిట్లుహఠాత్తుగా వచ్చుట యుచితమా?

ఇంద్రు:—తరుణీమణీ!

మ. మూడు లోకములందు నెవ్వని పూజసేయ ననారతం
బీసులేసి సమస్తవైభవ మెవ్వఁ డొందును? శత్రులన్
దోసులేకయె వజ్రిమన్ గొని దున్మిలోకము లోమునె
వ్వాఁడొ యాసురశేఖరుం డిట వచ్చె క్షేమముగన్గొనన్.

మేము స్త్రీపురుషవివక్షతలేకుండ సమస్తప్రాణులయోగక్షేమము కనుగొనవలసి యున్నదిగాన సర్వస్థలంబుల కరమరికలేక

హుటాహుటి నేగుదుము. ఇప్పుడిటవచ్చుటనీకుఁ దప్పుగఁ దోఁచెనా?

(అనిమందహాసముచేయుచున్నాఁడు.)

అహ—త్రిలోకాధినాథా! నమస్కారము. అజ్ఞానముచే మనుష్యమాత్రునిఁగా భావించి పలికిన పలుకులు మన్నింపుఁడు. మీరు తండ్రులు. మేము బిడ్డలము. అట్టిచో మీరు చొరరాని ప్రదేశంబు లియ్యెడఁ గలుఁగవు. ఆపర్ణశాలం దపోనిష్ఠనున్న మత్ప్రాణేశ్వరుండగు గౌతముండు మిమ్ముల వీక్షించినచో నుచితసత్కారంబులు సేయును. మీరచటికి దయచేసి వానిం బడయఁగోరుచున్నదానను.

ఇంద్రు—(తనలో) ఓహో! ఏమిజాణతనము! భర్త తపోనిష్ఠలోనున్నాఁడనియు నిదేసమయమనియు సూచించుచున్నది. అయిన నిట్లందును (ప్రకాశము) ఏమి! తపోవిఘ్నమొనరించుటకు నన్ను నాస్తికునిగాఁ దలఁచితివా యేమి! ఈగౌతమునికంటె వేయిమడుంగు లెక్కువతపమాచరించి యింద్రపదవిని బొందియున్న నాకు నొరులతపోవిఘ్నమొనరింప మనసెట్లొప్పును? ఏమి నీవాతని యర్ధాంగివి కావా? గృహమేధి ధర్మంబులెఱుంగవా?

అహ—(ఆత్రముతో) అర్ధాంగిని గాకేమి మహాత్మా! నేనైనను నిచటఁ బరికరలోపంబుచే మిమ్ముఁ బర్ణశాలకుం గొంపోయి సత్కరింపవలసి యున్నది. కావున దయయుంచి యచ్చటికి దయచేయుఁడు.

ఇంద్రు—(తనలో) ఆహా! నాకీమెయం దెంతయనురాగమో యీమెకును నాయందంత యనురాగమున్నట్లు మాటలవలన స్పష్టపడుచున్నది. (ప్రకాశముగా) జవ్వనీ! నీయభిమతము తెలిసినది అది త్రోసిపుచ్చుట కీయింద్రుఁ డంతకిరాతుఁడు గాఁడు. నీకోరిక ననుసరించియే వర్తింతునని త్రికరణశుద్ధిగా నమ్ముము. ఇచట

సత్కరించుటకుఁ దగిన పరికరములు లేవంటివి. కార్యసాధనము
లోఁ బరికరహీనత బుద్ధిమాంద్యముల కొఱకుసాకు గానిబుద్ధిమంతుల
కడ యెంతమాత్ర ముండరాదు. ఈచెట్టుమొదట నింతయెత్తుగా
రాలిన మృదులసుమంబులుండఁ బరికరములకై విచారించెదవేల?
దివ్యాంశసంభూతురాలవై యున్నను నీజడదారుల సహవాసదో
షంబున బుద్ధిజాడ్యతనొందితివి గాఁబోలు. లేకున్న నీకుపాయ
ము నేను జెప్పవలసినదా?

అహ—మీరు సెలవిచ్చినట్లు నేనజ్ఞానురాలను. నాకు గౌతముఁడుప
దేశించిన మార్గము కంటె వేఱువిధమున నతిథిసత్కారము
సేయుటెన్నఁడు నెఱుఁగని దానను. పూజాద్రవ్యంబులలో నొక్క
సుమంబులువినా యన్యమెవ్వియు నిచట గానరావుగావున నాశ్ర
మమునకు శ్రమ మనుకొనక విచ్చేయుఁడు.

ఇంద్రు—అబలామణీ! వచ్చునప్పు డాశ్రమమునకును వచ్చెదము.
కాని యిప్పుడిచటనుండియే తెలుపవలసియున్నది. కావున జాగు
సేయక నీమనోరథసిద్ధి నడయుము. ఏకార్యమున కేని చిత్తము
ప్రధానమా పరికరములు ప్రధానములా చెప్పుము.

అహ—చిత్తము.

ఇంద్రు—అటులైనచో నది నాకొసంగుము చాలును. అప్పుడీ సు
మంబు లెట్టి పరికరంబులో నో నీవే చూచెదు గాని.

అహ—నేనేకార్యంబుచేసినను త్రికరణశుద్ధిగాఁ జేయ నలవాటుపడి
యున్నదాన. అందుచేనీకార్యంబున వేఱె చిత్తమర్పణచేసెదనని
నుడువ నక్కఱలేదు.

ఇంద్రు—(తనలో) అబ్బా! ఇంత స్పష్టముగా నీమె తన ప్రేమ వెల్ల
డి చేయుచుండఁగా నామనోరథసిద్ధి వడయకుండ నింకను జాగుసే
యుట నాదే మూర్ఖత. (ప్రకాశముగా) లలనా! అమృతోపమా

నంబులగు నీవాక్యములచే చాల నలరితి. పుష్పంబులచే నతిథిసత్కారము చేయుటెట్లుగా నంటివి. అదియెట్లు చేయవలెనో ముందు నేను నిన్నతిథిగా భావించిచేసి చూపెదను. తరువాత నీవొనర్చి నీయభీష్టము వడయుము.

(అని కొన్నిపుష్పముల గొని యహల్యను సమీపించుచున్నాఁడు)

అహ:—శచీధవా! నన్ను జాయకుము. నీవు త్రిలోకాధినాయకుఁడవైయును నీహద్దులో నీవుండి ప్రవర్తింపనిచో సామాన్యనికృష్టమానవునికంటె లఘుతరంబుగఁ జూడఁబడుదువు.

ఇంద్రు:—యోషిద్రత్నమా! నీయొప్పెన రూపరేఖా విలాసంబుల నన్నొక్కనినే గాదు మఱియెవ్వరినైనను దృణప్రాయంబుగాఁ జూడఁగలదానవు. నేను సంకల్పించిన యతిథిసత్కారవిధానము పూర్తిగాఁ జూపనిమ్ము. నన్ను గటాక్షింపుము.

(అనితిరిగిసమీపించుచున్నాఁడు.)

అహ:—(ఎడమయి) అహో! ఏమి యీ మూర్ఖత. రంభాదినిఖిలాప్సరోగణంబులచే విరాజిల్లు స్వర్గలోకాధీశుండవై మహాపతివ్రతయగు శచీదేవికి భర్తవై యిటు లొకమర్త్యకాంతకు నందును మునిపత్నికై యాశించుట తగునా? లోకంబుల సంరక్షింప నియామకుండవైన నీవే యిట్లు నీతిబాహ్యుండవై ప్రవర్తించినచో నిఁక లోకంబున నీతి యెట్లుండఁగలదు. వెలుఁగే పొలమును మేసిన కాపాడువారెవ్వరిఁక. కావున నీయుద్యమము నుండి వెంటనే తఱలి పొమ్ము.

ఇంద్రు:—నారీమణీ! నామనం బరయఁ గోరి యిట్లాడుచుంటివా యేమి? నాఁడా బ్రహ్మసభలో నీకేగంటి పరిహారంబునకుఁ బాత్రుఁడైన యాయింద్రుఁడు కాఁడా వీఁడు? పునస్సందర్శనమున కాలస్యమైనందుల కిట్లు కోపగించుచుంటివా యేమి?

అహ:—నాకదేమియుఁ దెలియదు. ఇంద్రుఁడవు కానిమ్ముపేంద్రుఁ
డవు కానిమ్ము. నీకిచ్చ టేమేనిఁ బనియున్నదో నాయాశ్రమము
నంగల మదీయప్రాణవల్లభుం డగుగౌతముని సందర్శించి యాతి
థ్యము గైకొని వారివలన నెఱవేర్చుకొమ్ము.

ఇంద్రు:—అబలామణీ! ఏల యీనిర్దయత్వము?

గీ. అతివ, తీయని నీయధరామృతంబు
కంటె నాతిథ్య మొండేటి కలుఁగనేర్చు
కలిక, నిడుగు గాఢంపుకౌఁగి లీయ
వేఁడ నీయాశ్రమంబందు కోరికేమి.

అహ:—ఛీ దురాత్మ! ఒడలు తెలియక కాఱులఱచెదవు. శీఘ్ర
ముగా నీవనము దాటిపొమ్ము.

గీ. గౌతముం డటులేనట్టి కారణమున
బ్రతికిపోయెద విప్పాటు బాసి చనుము
తీవ్రమయి యిప్పుడు జగత్త్రితయ మేర్చు
నాదు కోపానలమున కింధనముగాక.

ఇంద్రు:—ఓహో! సుందరాంగీ! కోపముఁ గూడ నీకొక యపూర్వ
సౌందర్యము తెచ్చుచున్నదే.

గీ. కుటిలమా భ్రూకుటీక్షేప మిటులఁ బఱపి
క్రొమ్మెఱుఁగుమేను గంపింప నాసికాపు
టంబులను జూచి యధరబింబంబు గదల
పలుకు నీచిత్రవైఖరి యెలమిఁ గూర్చు.

నీకప్పుడు కోపసమయముగా నుండుటచేఁ దరలి పోయి పున
స్సందర్శనముఁ గావించుకొనెద దయయుంచుము.

(అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

అహ:—(తనలో) ఇప్పుడీసంగతి గౌతమునికి నివేదింతునా? ఏల యా

యనమనసు కలతపఱచవలెను ? ఈపురందరుఁడు నేను తనపై మోహముతో నుంటి నన్న భ్రాంతిచే నిట్లు పలుకఁ నోపు. ఆ భ్రాంతి నివారణ చేసితిని గదా. ఇఁక నీసంగతి యిక్కడనే మఱచిపోవుట యుక్తము.

(అని నిష్క్రమించుచున్నది.)

చతుర్థాంకము.

రంగము. ౨

(స్వర్గలోకము—ఇంద్రభవనము)

ఇంద్రుడు:—ఆహా! సృష్టియంతయుఁ బరిశీలించి చూచిన నీచతుర్దశ భువనంబుల నహల్యవంటిచిత్రమైన వస్తువు వేఱొండు గానరాకున్నది. సమీపించి చూచుటచే నాయువిద సౌందర్యము నా మనంబునకు మఱింత గాటముగా నాటి యున్నది. సరిపోల్పఁ దగిన వస్తువులే లేవు.

సిరివికాసములేని నీరజంబేపాటి
సాటియా సతిమోము సౌరుతోడ
నగలు నిమీలనం బగునుత్పలం బెట్లు
తుల్యమా సతివక్రదృష్టి తోడ
దరముచే నీటను దాగియుండెడు దరం
బెనయె సఖి కంఠమునకుఁ జూడ
అడవులపాలైన హరిణరాజుమధ్యం
బెట్లు చెలికౌను కెన నవతు
కదలలేకుండుకరిరాజకుంభ మెట్లు
యువతియూరువుతోఁ బోల్ప నోపు నౌర

విరసమై యేటఁబడి యొక్క వేళఁ దోఁచు
సైకతం బెట్లు సమ యింతిజఘనమునకు.

క. హేమమునకు సౌరభముఁ
గోమలతయుఁ గూర్చి ధాత కోమలి జేసెన్
గాముని యూఁతనశర మయి
యీమెయిఁ గుందించువిరహ మోహుల నహింతున్.

అదిగో! సుధాకరుఁ డప్పుడె యుదయించి తనసితకరంబుల నన్నలయింపఁ జూచుచున్నాఁడు.

ఉ. ఏమిర! చంద్ర నన్ను నలయించెద వేలర, నాటి దేవతా
గా మది నెంచవో నిను సనాతమున్ భాగ్యమెంత్రివేల్పులం
చీమెయి నైరమాంగ్యకొన నెంచితివో యహా వేఁటియా నహా
ల్యామదిరాక్షి సాహ్యదయమందు వసించుట నీవెఱుంగవో.

గీ. చల్లగానుండు జలధిలో జననమొంది
యుండియును దాలు వేలొకో యుష్ణరశ్మి
అకట! మఱచితి కాలకూటాగ్నిఁ గోడ
నుదయ మొందంగ నెట్టులో నోంపు విషము.

ఓహో! ఏమి! యీమలయపవనుఁడుఁగూడ నన్ను బాధించుచున్నాఁడే.

మ. అకటా! న్యాయమె గంధవాహ నను నిట్లారాటముంబెట్ట నా
మకరందాభిహతోరుపక్షమలయత్కాంతాద్రిం బికిస్ఫు బా
యక తోఁడెయ్యనో నన్నుఁ బెంగదా? యహల్యాస్నిగ్ధపక్షోరుహ
ప్రకటశ్రీవిజితాస్త్రగా నవియె నాప్రాపంచు లోనెంచదో.

గీ. శైత్యమాంద్యసౌరభ్యముల్ చాలగలవ
టంద్రు మలయజ! నీకు సత్యంబె తలఁప

నిను భుజింపఁగఁ బాము గ్రక్కును విషంబు
ఫలము జూచినఁ దెలియదే నన్గుణము.

ఆహా! ఆ ప్రాణవల్లభలేని యీవైభవసామగ్రి యేల నాకు?

సీ. పడతి సింగారంపునడలచేఁ గ్రాలని
భవనంబు లివి యేల పడవులేల
సుదతియొయ్యారంపు చూడ్కులఁ గనలేని
దర్పణంబు లివేల దర్పమేల
తనుమధ్య గ్రైసేసి తాల్చని యుపవన
సూనంబు లివియేల సొగసులేల
చంద్రాననాస్మేర చంద్రికల్ గాయని
విరిపాన్పులివియేల విభవమేల

తే. సరసవాణిమృదూక్తులఁ గఱవనట్టి
శుకపికంబు లివేల శారికలు నేల
విదికిలామోద కౌఁగిటఁ బెనఁగకున్న
తను విదేల యనంగమాతనము లేల.

(పరికించిచూచి) ఆహా ఆసుదతిరూపము కన్నులకుఁ గట్టిన
ట్లుండి యెచటఁ జూచినను గాన్పించుచున్నది. నిజముగా నొకవేళ
యిచటికి వచ్చినదేమో. అదిగో! ఆ స్తంభము చాటుననుండి తొం
గిచూచి యహల్య వెంటనే యంతర్ధానమైనది. ఏమిసేయుదు. అక్కడ
దాగియున్నదేమో చూచెదగాక. (పోయి చూచుచున్నాఁడు.)
అకటా! ఇక్కడను లేదే. ఇప్పుడు వచ్చియుండుట ప్రత్యక్షముగాఁ
జూచి యున్నాను. ఇంతలో నెచటికిఁ బోఁ గలదు. శచీదేవిగాని
యామెచెలికత్తెలుగాని దాచియుందు రేమో. కనుగొనెదగాక. అహ
ల్యా, అహల్యా, (అని పిలిచి) అయ్యో శచీదేవిని బిలుచుటకు
మాఱుగా నహల్యను బిలుచుచుంటినే. ఎవరైన విన్నచో—

(శచీదేవి ప్రవేశించి ప్రణమిల్లును.)

శచీ:—నాథా! అహల్య నెప్పుడు తెచ్చితిరి? ఆమెరూపము గాంచి ధన్యురాల నయ్యెదను.

ఇంద్రు:—ఏమీ, నామనసు వ్యాకులముగా నున్నప్పు డేలయీపరిహాసములు? ఆసుందరి నెచట డాచితివో తత్క్షణము చెప్పుము. ఇప్పుడిటకు వచ్చియుంట ప్రత్యక్షముగాఁ జూచితిని. నీవో నీచెలికత్తెలో దాచియుండుట నిశ్చయము.

శచి:—ప్రాణేశ్వరా! నేనావృత్తాంతమేమియు నెఱుఁగను. అహల్యయని మీరుగొంతెత్తి పిలుచుటచేత నామె నిటకుఁ దెచ్చితిరేమో యని చూడవచ్చితిని. ఆమె గానరాకుంటయే గాక మీయుపోహములకుఁ గూడ పాత్రనైతిని. నాచెలికత్తెలఁ గూడ నరసివచ్చెదను. (అని పోయి తిరిగి ప్రవేశించి) నాథా వారుఁ గూడ నేమియు నెఱుఁగ మనుచున్నారు.

ఇంద్రు:—అటులైన మీరందఱు నాయంతిపురివిడిచి పొండు. తిరిగి యాజ్ఞసేయునఱకిట కెవ్వరును రాఁజనదు.

శచీ—హృదయేశ్వరా! ఏల యీనిర్దోషులపై నింతకోపము? మీ యాజ్ఞ యెట్లో యట్లే యయ్యెడుగాక. కాని యీదీనురాలిపైవిన్నపము కొంచె మాలింపుఁడు.

సీ. కాలకూటవిషాగ్ని కబళింపఁగా వచ్చు
బడబాగ్ని మంటలోఁ బడఁగవచ్చు
తీవ్రమౌ నసిధారఁ దిరుగంగ వచ్చును
మున్నీటిలోఁ బడి మునుఁగవచ్చు
సలసలఁగ్రాగు నుజ్జ్వలతైలముల దూఁక
వచ్చు ఘోరార్ణవముల బడయవచ్చు
వెన్నని చక్రించు వేడికోర్వఁగవచ్చు
శూలినేత్రాగ్నులఁ జొరఁగవచ్చు

గీ. గాధి మునిజనపరిభవగ్లానిఁ జాల
చండదహనార్చు లేర్చిన సాక్షి యగుచు
... రియుఁగా నశనిహస్తులగుచు మగుడ
... పరిత్రాణోప మామీఁద తీవరింప.

హరి—సరే. అసంగతి మాటలంటు నీ కెక్కడను తెలియదు నీవు పొమ్ము.

—చిత్తము. (హరిశ్చంద్రుని నిష్క్రమించును.)

హరి—నాకు నా బ్రహ్మసభలో నన నాగ సమూహమ్ములఁ బఱ ... సిన యహల్య సేఁతల్ని రాణిని చుట్టుఁ గారణమే మోయుందురు? ... నా నము ... దో ... చి యుండనోపు. ... సౌను ... కృంబులచే లాభమున్నట్లు తాన్పించదు. నహో మూర్ఖమోపాయములచే మనోరథ మీడేర్చుకోవలసియున్నది. గాలమునఁ ... మోపాయముచేసి గదా వివాహముచేసికొన్నాఁడు. అది ... త యుచితమో ... రియు నట్లే. కాని యేయుపాయ మున ... లంబింతును? (ఆలోచన మభినయించి) ... ! సరే, అట్లుచేసెదను. ... కామసౌహత్వ ... గా సాధ్యకనగును. కాని ... గు ... ట ... తము ... యని ప్రాణము ... దేహముకలుఁ గుచున్నది. ఏల స దేహింపవలెను? ... లయోగ్యతాయోగ్యతలతో నిమిత్తము లేదు. ... యాయకమి యృదియో యయ్యదియే యోగ్యసాధనము.
ప్రబలమాగోగి మొసలిని బట్టియుండ
నెద్దియైన దనుశంకతోఁ బనియ ...
గుణము నీయగ మంత్రైన గూఢి మైన
మైన నేమిటికగు ... కరసి ... .

(నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

శ్రీ

అహల్యాశాపవిమోచనము.

చతుర్థాంకము.

రంగము. 1

(గౌతమాశ్రమపర్ణశాల)

గౌతముఁడు——(తలుపు తెఱచిచూచి) అహల్యా, కోడి కూసినది తెల్లవాఱుజామైనది. నేనేఁటికిఁ బోవలసి యున్నది. జపాదికరణములు దెమ్ము.

అహ——ఇదిగో. తెచ్చితిని (అని కృష్ణాజినము, కమండలువు జపతా నరము నిచ్చును.)

గౌ——(పుచ్చుకొని) అహల్యా, ప్రతిదినము నాకంటె ముందు లేచియుండెడిదానవు. నేఁడు నేనే నిన్ను లేపితిని శరీరమునందేమైన బడలికముగా నున్నదా యేమి? మఱికొంచెముసేపు విశ్రమింపుము.

అహ——నాథా. ఇఁక విశ్రమింపనక్కఱలేదు. నేఁడేమో కలఁతనిద్రయయి దుస్వప్నములు వచ్చినవి. రాత్రి ప్రొద్దుపోవుదనుక మీ పాదసేవ సేయుచు మీవలనఁ బతివ్రతామాహాత్మ్యములు జీవేశ్వరస్వరూపవివరణము మున్నగుగాథలు వినుచున్న నాకు, రెండుగడియయినను నిద్రించితినో లేదో యింతలో నిట్టిదుస్వప్నములేల కలుఁగవలె నని భీతి పొడముచున్నది.

గౌత——(మీఁదచేయివైచి తట్టుచు) ఓముగ్ధురాలా! భీతిఁ జెందకుము. ఆస్వప్నమేదో చెప్పుము. స్వప్నమని తెలిసినతరువాతఁ గూడ భయమెందులకు?

అహ—ఎవరో యొకదివ్యపురుషుఁడు వచ్చి నన్నుఁ జేయిపట్టి లాగుకొనిపోయి యొకకొండగుహలోఁ ద్రోచి పైని ఱాతి నొకదానిని మూసి యరిగినట్లును నేనాక్రందనమొనర్చుచుండ మీరు వచ్చి యాఱాతిని దొలఁగించినట్లును గలవచ్చినది. అంతలో మీపిలుపు విని మేలుకొనవచ్చినది.

గౌత—సరే యింతేగద. ఇఁక నేను నిలుచుటకు వీలులేదు. అనుష్ఠాన వేళ యయినది. తిరిగి వచ్చి యాస్వప్నమునకు ఫలము సావకాశముగా నుడివెదను. నీవు భీతిని విడిచి జాగరూకతతో నుండుము.

అహ—మహాప్రసాదము. మీపాదస్మరణచే నాకేభీతియుఁ గలుఁగదు. (అని ప్రణమిల్లును)

(గౌతముఁడు నిష్క్రమింపగా నహల్య తలుపులు వేసికొనును)

దేవేం—(ప్రవేశించి)

సాంగప్రయత్నము. నా కేంద్రుఁడనై యుండి చోరుండనైతెన్
వరియించఁగ సన్యాసి నిశను మానినిఁ బంచన్
వరాహో చేకూఱుభాగ్యంబు గల్గన్
దరిన్ జేరి కష్టంబు సన్యుండనేందున్.

అహో! ఇప్పటికి నాయాశాలత ఫలముసంగుటకుఁ గాలము సంప్రాప్తించినది. ఇఁక నాలస్యము చేయరాదు. గౌతముఁడిఁక నొకజాములో రాఁగలఁడు. ఇప్పుడు పన్ని యింద్రరూపమున నహల్య దరిఁ జానీయదు. కావున గౌతమవేషము వేయవలసి యున్నది. శత్రువైద్యునకువలె ప్రతిక్షణమెంతయో విలువగలదై యున్నది. కావున నేను వెంటనే పోయి మగుడి వచ్చెదను. అహల్య మేలుకొనుటతో సుఖించుటకై తలుపుగ్రుద్ద పోయెదను.

(అని నిష్క్రమించును.)

అహ—(తలుపు తెఱచివచ్చి) ఎవరో తలుపు తట్టినట్లాయెను. ఎవ్వరి ను గానరారే. ఇక్కవాటము మరుదాకృష్టమై యట్లు ధ్వని యొనేమో. నేడు నామనసు కలఁత జెందినట్లే యీరాత్రి మూఁడు ముహూర్తముల నాశరీరమునందలి తరుగుల్మలతాదులును, ద్వారకవాటములును గంపించుచున్నవి. ఎంతఁ గంపించినను మానవులవలె తాతపన్నులకు బాధ చెందవట. ఈవిషయములో మానవజన్మముకంటె స్థావరజన్మమే మేలుగ గాన్పించుచున్నది. ఎంతసేపటికిని దెల్లవారకున్నది. ఉదయభాస్కరుని దర్శన మెంతకాలమున కగునో తెలియకున్నది. ఇంక లోనికిం బోయి తలుపు వేసికొనెదను. (అని తలుపులు వేసికొనును)

ఇంద్రు—(గౌతమవేషముతో బ్రవేశించి) సరిగా నున్నదా మునివేషము? ఎక్కడనైన బొంకిపోయెనా? ముఖమునకు గడ్డము మీసము జటాజూటము నుదుటను భస్మత్రిపుండ్రరేఖయు, చేత గమండలువు దండమును జపమాలయు గల్గియున్నవి; బాహ్యమునం మునివేషము వేయుట యేమికష్టము? ఇంక సహల్య పిలిచిపోయెదను బోదు. ఎప్పుడు తెల్లవారక ముందే?

చ. తరుణులచిత్తవృత్తులవిధంబు లెఱింగిన చెనటి యె
వ్వరిని ప్రతీకరింతు రొకపట్టున వారినె యొకవేళ నా
దరణ మొనర్తు రిచ్చమెయి దాల్చియుండగు వేషభాషలన్
గురుతుగ నిల్చి తెల్చి మనసున గ్రహియింప సుఖంబు చేకురున్.

ఇఁక జడయరాదు. అహల్యను బిల్చెదను. వేషము సరిగా నున్నదా (అని తిరిగి చూచుకొని) అహల్యా, అహల్యా, (అని తలుపు తట్టుచున్నాడు.)

అహ—(తలుపు తెఱచి ప్రవేశించి) నాథా, నమస్కారము. నేడేమి యింత త్వరితంబున వచ్చితిరి? పగటిదినమువలె నేడుల విభూ

చాల్పులేదేమి?

(అనిజపపరికరముల నందుకొని లోపలబెట్టును.)

మం)—అన్నా! ఇటనుంచిపోయి చిక్కు వచ్చుకొంటిని. అను మానము కలిగెనేని యత్నమంతయు వృథా యగును. కాని ప్రాప్తమెట్లున్నదో, యిట్లనేసెద.

హ—ఏమి యాలోచించుచుంటివి. నాకు జెప్పఁగూడని రహస్య మేమైనఁ గలదా?

మం)—ప్రేయసీ. నీకుఁ జెప్పఁగూడని రహస్యము లేయుం—(నాలు కకఱచుకొని) నాయము నెక్కెను గుంటి నా? నిజము చెప్పక నీవేమనుకొనిన నో యని యుంచుచుంటిని. అట్టియుఁగా ని వేఱుకాదు.

హ—ఏమట్లు సంశయముతో మాటలు తడబడుచు మాట్లాడుచు న్నారేల? యథార్థము జెప్పి గిలుగు.

ప్ర—(తనలో) కనిపెట్టినదా ఏమి చెప్పుదును. ఇట్టి మరాగ్యా గా నాటను భాగించునేమో!

హ—ప్రియకరుశర్థగా మీరాచి నన్ను జెనుసరించుచు నిస్సంశయ ముంటి మొదల సహసమాసమెట్లుల?

ప్ర—(తనలో) ఓహా! ఏమి యాప్యత్రమువాక్యములు? ఆహా లక్షచే నేనెట్లు గాంచి నేఁ బలుకుదుని యుత్తరం బనుకొనలేదు. ఈ మాక్యాంతరము నాకు నవిష్టను నయి యుత్తర పోయునఁ. కా ని నేను సత్యముతోని తెలిసికొని యున్ననో నాసందియుముదిచ్చు! (ప్రకాశముగా) ప్రియురాలా! చెప్పు వినుము. ఇచ్చినప్పుడెల్లో సం దివల కన్నకుని నీస పుత్రజనమును సహించిన నీరూపము సదా స్మరించక వచ్చి మాకాపుస్తకములు విఘ్నము కల్గించినది. నా జ్ఞానసంపత్తిచే చిత్తమంత స్థిరకరించి చూచినను సాధ్యపడలేదు.

"బలవానింద్రియగ్రామోవిద్వాంసమపికర్షతి" అను నార్యోక్తి మృషయగునా ?.

అహ:—(సిగ్గు నభినయించును.)

ఇంద్రు:—సుందరీమణీ! ఏల సిగ్గుపడెదవు? నీసిగ్గుచే నీసౌందర్య శోభ ద్విగుణీకృతమై ప్రకాశించుచున్నది. ఇంక బెక్కుమాటలేల నీ పతియగు గౌతముడు యెంచితుడనై యనుష్ఠానంబులెట్టులో ముగించి నీ కన్నెంబుల బలాయితుండనై నిన్నెపుడు జూతునా యని యెదురు చూచెను. ఇంక దల్లవారుసమయము కావచ్చుచున్నది. కావున కేళీగృహము చేరుదము రమ్ము (అని చేయిపట్టి లాగుచున్నాడు.

అహ:—(సిగ్గుచే తలవంచుకొని చేయి వెనుకకు లాగుచు) ఏమి స్వామీ! ఇట్టి సంధ్యాసమయమున నెన్నడిట్టి శృంగారచేష్టలం దలపెట్టని వారేల యిప్పుడిట్లు బల్కుచున్నారు? నామనసు పరీక్షింపదలచి యట్లనుచుంటిరా? త్రికరణశుద్ధిగ ధర్మార్థకామమోక్షములయందు మిమ్మనుసరించుదాననేకాని వేఱుగాదు. ఏల యిట్లు పలికెదరు? ప్రాతఃకాలమున నిట్టి సంధ్యాసమయముననే కశ్యపమహాముని మోహమూఢుడై కలసినందున లోకకంటకులగు హిరణ్యాక్షహిరణ్యకశిపులు జన్మించిరని మీరే కదా చెప్పియున్నారు. మీకిట్టి యధర్మములు గలవా!

ఇంద్రు:—అహల్యా! ఏల యిట్టి సందేహములచే దడువొందెదవు? ఇది సంధ్యాసమయము కాలేదు. పొద్దు లెక్కపెట్టి చూచితిని రమ్ము పోవుదము. (అని చేయిపట్టి తీసికొనిపోవుచుండగా లోన సంతోషము పూర్ణముగానుండక యదరాయికయగు నిర్జరులు బంధించుచు నీసడింపదల్చి నీపెన్నెడ నొకప్రక్క మొఱమొఱ లాడుచున్నది. కాలక్రమమున నానిజరూపము సూచించియుండి అచిరకాలమున సంతోషము పూర్ణమయి యానందబాష్పముల నొలు

సర్వవిధంబుల విడువనేర్తును.

(అని యిద్దఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

గౌత:—(ప్రవేశించి) నేఁడేలకో శిష్యసంతతి వెల్లవాఱుజామున పాఠములు వల్లెవేయుట వినరాకున్నది. ఈదూరమునను నుండగనే యహల్య యెదురు వచ్చి జపపరికరంబులు బుచ్చుకొనుచుండెడి ది. నేఁడట్లు రాకుండెను. అంతియగాక యీపాటికి తెలతెలవాఱుచుండెడిది. ఇంకను నేఁడీచీఁకటియేమి ?(అనిఆకసముపరికించి) ఓహో! ఇంకను జాముగాత్రి యున్నదే. నేను నడిరేయి లేచి యుందును. కోడికూఁత విని లేచితిని. కోడి యప్పుడేల కూసిన ది? (అని ఆలోచించి) ఆ! ఎంత మోసము! ఎంత మోసము! (రోషముతో)

ఉ. ఎవ్వఁడవోరి! ఘోరతరకృత్యమొనర్చితి వస్మదాశ్రమం
బివ్విధిఁజొచ్చి లజ్జయుఁ దయింపుడు తప్పుగుకుటంబనై
కొఱ్ఱప్పునఁ గొక్కొరో యనుచు గూసితకాలమునందహల్యతో
నెవ్వగలేఁ గూడెదవ వటే! నిను భస్మమొనర్తు గాలితా.

(అని జపమాల క్రిందవేసికొట్టి వడివడిగానడిచి తలుపుతట్టి)

అహల్యా, అహల్యా! ఓసిపాపీ, వ్యభిచారిణీ, తలుపుతీయవేమే!

గీ. ఓసి, చండాలురాల నీయుద్యమంబు
సర్వమును మాకుఁ దెలిసె నస్మత్కఠోర
చటులరోషాగ్నికీలకు శలభములుగ
వేగ మిము జేసెదను జత పీడకుండ.

మ. ఘటవార్ధిప్రభవోగ్రహాలహలసంకాశప్రచండంబు, ను
త్కటవర్ధప్రళయానిలాభము జగత్క్షోభ్యప్రభావంబు, ది
క్తటనాథప్రకరప్రకంపితమహాధైర్యంబ వార్యంబు, మ
చ్చటులక్రోధరసంబె నాదు చవిగాంచన్ గోరెనో మత్తుఁడై.

అహల్య:—(తలుపు తెఱచివచ్చి గౌతముని పాదములపై (బడి) నాథా, రక్షింపుము, రక్షింపుము, మీపాదసేవకన్న నే నేమియు నెఱుఁగనిదానను. లోపల నొకమూర్తియు బైట నొకమూర్తియు దాల్చిన మిము జూచి నాకు దిగ్భ్రమకలిగి నోట మాటరాకున్నది. మీమాహాత్మ్యము మందబుద్ధినగు నేనా కనుఁగొనుట రక్షింపుము.

గౌత—(అహల్యనెడమకాలఁ దన్నుచు) ఓసీ, దుశ్చరిత్రీ, ఇంకను గపటస్నేహములు నక్కవినయములు ప్రకటించెదవేల? తప్పించుకొను నుపాయము లేక లోపల నున్న నీప్రియునకు నారూపము కల్పించి యిది యొకయంత్రము పన్నుచుంటివే? ఇంకను నీపాతివ్రత్యమెక్కడ? "భార్యారూపవతీశత్రుః" అను లోకోక్తి నామెడ నిజముచేసితివి. ఇప్పుడు నీయెదుటనే నీప్రియుఁడెవడో వానినోటనే పలికించెదఁ జూడుము. (అనిలోపలికిఁజూచి) ఓరీ, ఎవ్వఁడవురా నీవు? ఇంతలో మార్జాలరూపము గైకొంటివి? నిజరూపముతో నీవలకు రమ్ము.

(అని మంత్రజలంబులఁ జల్లుచున్నాఁడు)

ఇంద్రు—(నిజరూపముతో వచ్చి గౌతముని పాదములపై (బడి) అపరాధిని. అపరాధిని, రక్షింపుము, రక్షింపుము.

అహ—ఓరీ, చండాలుఁడా, ఇంద్ర, నీవేనా? (అనిమూర్ఛిల్లుచున్నది)

గౌత—

స్రగ్ధర. ఓరీ దుర్మార్గవర్తీ! మొదలు తెలియక కిల్బిర్వేఁగామప్రవృత్తిన్
ధీరత్వం బూని స్వేచ్ఛఁ దిరుగుచోరుల బాధింపగా సత్రసీ
స్వారాజ్యాధీశ్వరత్వప్రకటపదవి నాపద్మజుండిచ్చె నిఁకన్
నీరంధ్రాసహ్యరంధ్రాన్వితతనువెసఁగన్ నీవునత్రింతుగాత్రన్
నీశరీరమంతయు దూట్లుపడి చూడ దుస్సహంబయి యుండు

గౌత. పొమ్ము (అభిమంత్రజలంబులజల్లును)

(ఇంద్రుఁడునిష్క్రమించును)

(గౌతముఁడహల్యంజూచి) ఓసీ, చండాలురాల?

శా. ఓసీదుర్మతి, యెట్లొడంబడితి నీవూహింపకుండంగ నీ
దోషాపాదకవృత్తి కేను నపమందు న్నిష్ఠమైనుండ; నా
వేశుద్ధాత్మకవోలె దైవతపుభర్తల్ చూపగా నేర్తె! నీ
కా? సిగ్గింకాలేదె? తత్క్షణము పాషాణంబవై పోవుమా.

అహ—హా! హా! నాథా, శాంతింపుము శాంతింపుము నాదోషమే మియో సరిగాఁ బరిశీలింపవైతివి. నీరూపముతోనున్న యాద్రోహి నెట్లు గుర్తింపఁ గలను? నేను భావనచే గాని కంటి యెదుట గాని నీరూపముగాక యన్యునిరూపము జూచి యంగీకరించితి నేని మహాపాతకఫలం బనుభవింతునుగాక.

గౌత—ఓసీ! పాపీ! నేనకాలంబున నిన్నెన్నఁడును గోరకుంట నీకుఁ దెలియదా? అట్టిచో నట్టివిపరీతపుఁగోరికకుఁ గారణమేమై యుండు నని దివ్యదృష్టిం జూడవలదా? నీకు దివ్యదృష్టిజ్ఞాన మొసంగిన దెందులకు? నీకుఁ గూడ నిష్టముగుటచేతనే యట్టిదుష్కార్యము న కొడంబడితివి.

అహ—శివశివా! ఏల యీశూలపుపోట్లు? త్వరగాఁ బాషాణజన్మ గయ సేయుము. అయ్యా! నానిర్దోషత నీమనసునకుఁ దట్టినచో నెట్టిశిక్షనైనను సంతోషముతో ననుభవింతును గదా, నాథా! వేయేల? పాషాణజన్మము గాదు ఇసుకరేణువులుగా శపించిన ననుభవింతును గాని నీయాజ్ఞ నెఱవేర్పక నీవృత్తి సంశయించుచు దివ్యదృష్టిచేఁ బరిశీలించునంతటి మహాపాతక మీదాసురాలొనర్చునని యెన్నఁడును దలఁపవలదు. ఏమిసేయుదును. నానాథునకింతను నమ్మకము రాకున్నది. ఓపంచమహాభూతములారా! ఓ

చంద్రసూర్యాది దేవతలారా! ఏలనానిర్దోషత నానాథునకు బోధింపక మిన్నకుండెదరు? మీరెఱింగిన యంశము చెప్పకుండెదరేని మిమ్ముల నిప్పుడే శపియించుదాన.

(ఆకాశవాణి)

ఓగౌతమా! అహల్య నిర్దోషురాలు. అహల్య నిర్దోషురాలు. ఆమె చెప్పినది యథార్థము.

గౌత—ఆహా! అహల్యా, తొందరపడి శాపమిచ్చి నీయెడల గొప్ప యపచారము చేసితిని. కోపముచే మనసు కలఁతఁజెంది సత్యము స్ఫురించినది కాదు. నావచనం బమోఘము. అయిన నీశాపము నీకుఁ బ్రాయశ్చిత్తమాత్రకం బయ్యెడుఁ గాక. శునకసంపర్కము గల హోమపాత్రికం బోలె నీకుఁ బ్రాయశ్చిత్త మవసరమై యున్నది. కావునఁ గొంతకాలము శిలారూపంబున నుండి శీతాతపవర్షంబులచేఁ బరిశుద్ధభౌతికదేహవై తిరిగి నిజరూపంబొంది నన్నుఁ బొందెదవుగాక.

అహ—నాకిప్పుడు పరమసంతోషముగా నున్నది. నానిర్దోషత వెల్లడి యైనది. తిరిగి తమపాదదర్శనమెప్పటికగును మహానుభావా

గౌ—ఒకవేయివత్సరంబులకు శ్రీమహావిష్ణువు మనుష్యావతారుండై కొండొకకారణంబున నీమార్గంబునఁ జనుచుండ నామహనీయుని పాదరజంబు సోకి శిలాజన్మము వాసి పవిత్రత బొంది మానవజన్మము గాంతువు.

అహ—ధన్యురాలను. ధన్యురాలను. ఇఁక శాపమొసంగుఁడు.

గౌత—(మంత్రజలముచల్లును, అహల్యశిలయైపోవును) (ఇంద్రుని శచియుఁ దిరిగిప్రవేశించి గౌతముని పాదములపైఁ బడుదురు)

శచి—మహానుభావా, రక్షింపుము. పతిభిక్ష పెట్టుము.

గౌత—ఏమమ్మా, నీకు మాంగళ్యలోపము రానీయలేదే. నీపతి

వితంబున కేమిభయము?

శచి—అట్లుకాదు. నీవలన పొందిన శాపముచేఁ గురూపియై యెవరి మొగము చూడ నొల్లక యుసురులఁ దొఱఁగెద ననుచున్నాఁడు. నన్ను జూచియైన గరుణించి యీపురందరునకీచిక్కు తొలఁగింపుము

గౌత—అమ్మా! చేసేతఁ దెచ్చుకొన్న చిక్కు లనుభవింపక తప్పునా? నాకెంతయో తపోవ్యయమైనది. పండువంటి సంసారము చెడినది. ఇఁక వీఁ డేమైపోయిన నాకేమి?

శచి—గౌతమా! అట్లుకాదు. విప్రునకు దీర్ఘకోపముండరాదు. నీవు తిరిగి శాంతచిత్తతతోఁ దపస్సు గావించిన నీయెప్పటి తపోబలము బడయఁగలవు. అహల్యయు శాపవిముక్తి నొంది నిన్నుబడయగలదు. అట్టిచో నాకుఁబతిభిక్షనొసంగవా?

గౌత—అమ్మా! మంచిది. మహాపతివ్రతవైన నీకోర్కె కొంతవఱకైనఁ దీర్పక తప్పదు. ఈతని శరీరమందున్నరంధ్రము లక్షులవలె గాన్పించుచు నింతటనుండి సహస్రాక్షుఁడను నామముతో నీపతిబఱగుఁగాత. మీరింకఁ బొండు. మఱియు నింతటినుండి మాఱురూపముచే నెవ్వఁడైన స్త్రీని బొందయత్నించినచో సంగమకాలంబున వానికి నిజరూపము వచ్చుగాక. లోకమం దట్టిమోసములు నశించుగాక.

శచీపురందరులు—మహాప్రసాదము (అని నిష్క్రమించుచున్నారు.)

గౌత—అకటా! అహల్యలేని యీయాశ్రమంబున నేనెట్లు నిలువగలను?

సీ. వేకువ౯ నాజపవిధికిఁ గావలసిన
పరికరంబిఁక నిచ్చువారలెవరు
అతిథియభ్యాగతులరుదేర ముదముతో
నాదరించెడువార లరయ నెవరు

క్షామార్భటికి నోర్వఁగా జాలకేతెంచు
బీదలకన్నంబు పెట్టునెవరు
శ్రమఁజెంది యున్నచో సంగీతమున్ బాడి
చిత్తము రంజిల్లఁ జేయు నెవరు
గీ. గృహము కేఁ దెచ్చు సామగ్రి యిమ్ముఁజేసి
సర్వసౌఖ్యంబు లొనఁగూర్పఁ జాలునెవరు
స్త్రీలతో నింటికేతెంచు స్నేహితులను
నింపుగౌరవమీయఁ దోడుండు నెవరు.

ఆహా, అహల్యలేని యీయాశ్రమ మెట్లుచిన్నవోయినది!

ఉ. సోముఁడు లేని రాత్రి విరిశోభ దలిర్పని శయ్య వారిజ
స్తోమము లేని పెన్గొలను సూర్యుఁడు లేని నభంబు నాయకం
బౌమణి లేని హారము స్వాత్మతొలంగిన దేహమౌను కాం
తామణి లేని యీగృహమునన్ వసియించుట నాకు శక్యమే.

కావున నహల్య వచ్చువఱకు నాచేఁ బ్రవహింపఁ జేయఁబడిన గోదావరీతీరంబునఁ గోటిలింగక్షేత్రమునఁ దపము గావించుకొనుచుండెదను.

(అనినిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

శ్రీ

అహల్యాశాపవిమోచనము.

పంచమాంకము.

రంగము ౧—సిద్ధాశ్రమప్రాంతపుటడవి.

(మారీచసుబాహులు ప్రవేశించుచున్నారు.)

మారీ—ఓరీ సుబాహూ, ఎక్కడను ఋషులయాశ్రమములలో యజ్ఞయాగాదులు జరుగకుండఁ జేయవలసినదని మన ప్రభువైన రావణాసురుని యాజ్ఞగదా. అదిసరిగా నెఱవేఱుచున్నదా? ఇంక నెవ్వరైన నేమూలనైనఁ గ్రతువులు సాగించుచున్నారా?

సుబా:—ఎవ్వరును జేయుచున్నట్లగపడదు. మనరాక్షసబలంబప్రమత్తతోఁ బనిచేయుచున్నది. అత్రిచేయుయజ్ఞము అడుగంటినది. భరద్వాజునిక్రతువు భగ్నమైనది. జాబాలిసవనము నష్టమైనది. విశ్వామిత్రునియాగము విఫలమైనది. కాని అన్నయ్యా! నాకొక సందేహమున్నది చెప్పుము. మనము సమానులతోఁ బోరవలెను గాని యూఱునెలలు సాముచేసి మూలనున్న ముసలి ముండను కొట్టినట్లు నోరువాయిలేని ఋషులతో మనకీ వివాదమేటికి? ఈ యజ్ఞములు పాడుచేయుటవలన మనకేమి లాభము?

మారీ:—ఓరి అర్థాయుష్యపుముండాకొడుకా! నీకుఁగూడ నిట్టియర్థాయుష్యపుటూహలు తోఁచుచున్నవా? మనలో నిర్భాగ్యుఁడగు విభీషణుఁడొక్కఁడే యిట్టియూహలు గలవాఁడనుకొన్నాను. నీవుకూడఁ దోడున్నావా? ఇన్నాళ్ళనుండి యజ్ఞములు పాడుచేయుచున్నావు. దానికర్థమేమో నీకుఁ దెలియనే లేదా? మనరాక్షసకులమునకు వైరి విష్ణువన్నమాట యెఱుఁగుదువు గదా. వా

నికోస మెన్నిప్రయత్నములు చేసినను దొరుకుటలేదు. ఈయజ్ఞాదులలో నడఁగియుండునఁట. కనుక యివిపాడుచేసినచో వానికిఁ దగిన గొప్పప్రాయశ్చిత్తమై బయటబడునఁట.

సుబా:—ఓహో! అదా? ఏమి ప్రాయశ్చిత్తమువును? మొన్ననే విశ్వామిత్రునియజ్ఞము కడవలతో నెత్తురుమాంసంబులు హోమకుండంబునఁ గురిపించి ధ్వంసముచేసితిమి. ఎవరును గాన్పించలేదు. విశ్వామిత్రుఁడు బహుకోపిష్ఠి యని వాడుక. ఏమియుఁ జేయలేక చూచుచు కూర్చున్నాఁడు. వానిప్రాయశ్చిత్తముమాత్రమయినది.

మారీ:—అప్పుడే యేమాయెనది. ఎవ్వరినో రాజులను మనతోడ యుద్ధముచేయుటకై తీసికొనవచ్చునఁట. అయోధ్యాపురిపురాజును సహాయము చేయుమని కోరుటకు వెళ్ళినాఁడఁట. ఈసంగతి మన నారదుఁడొకఁడు మునివేషముతోఁబోయి వినివచ్చి నాతోఁజెప్పినాఁడు.

సుబా:—హ్హా, హ్హా,హ్హా (అని వికటముగా నవ్వి) ఒరే అన్నయ్యా! నీమాటలు వినగా నాకు నవ్వు వచ్చుచున్నది. ఈపిచ్చిముండాకొడుకు మనము నరభోజనులమన్నమాట మఱచినాఁడా యేమి? నరులను యుద్ధమునకుఁ దీసికొనివచ్చిన నేమిప్రయోజన మనుకొన్నాఁడు. మన మొక్కొక్కకబళముక్రింద మ్రింగివేయమా?

మారీ:—మ్రింగివేయము.

సుబా:—ఎందుచేత?

మారీ:—ఎందుచేతనా? మనతల్లి తాటక దారిలో నున్నదన్నసంగతి మఱచితివా యేమి? ఆమె మనవఱకు రానిచ్చిన గదా మనము మ్రింగుట?

సుబా—అవునురోయి. ఈసంగతి యామెతోఁ జెప్పి మనము సుఖ

ముగా నిక్కడ నిద్రపోనమ్మును.

మారీ—అట్లుచేయుదము. రా. పోవుదము. కాని యీమాలు తిరిగి విశ్వామిత్రుడు యజ్ఞము చేసిన నేమిచేసెదవురా?

సుబా—ఏమిచేసెదనో చూచెదవుగాని. ఒక్కహోమకుండమే గాక యజ్ఞశాల యంతయునుగూడ నెత్తురుమాంసములతో ముంచివేసి యీబుద్ధిలేని ఋషిముండకొడుకులను గాలుసేతులు విఱిచి కట్టి దానిలో బాఱవేయుదును.

మారీ—శబాస్. సాగెనుచోట బాగుగా నల్లరిచేయుటలో నీతరువాతనే యెవరిని జప్పినను. కాని ప్రొద్దుపోవుచున్నది రమ్ము. మనయమ్మ నిద్రించువేళ యగుచున్నది. నిద్రలో లేపితిమేని నోడలు తెలియక నిన్నును నన్నును గూడ మ్రింగును.

సుబా—అట్లయినం బోదము రమ్ము.

(ఇద్దఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

పంచమాంకము. రంగము. ౨

అయోధ్యాపురము.

(దశరథుని కొలువు. దశరథుడు, సుమంత్రుడు వసిష్ఠుడు మంత్రికొందఱు పౌరులు నున్నవాడియుందురు.)

దశ—సుమంత్రా, రాజ్యమెట్లున్నది? ప్రజలందఱు సుఖించుచున్నారా? లోపముల నేమైన నిగ్రహించుచున్నారా?

సుమం—మహారాజా?

సీ. విడువకొల్లరు గదా విహితవర్ణాశ్రమవృత్తి
ధర్మంబుల పీనమైన

పడయనొల్లరుగదా పరధనపరకాంత
లోలసి రక్షణ సేయుచుండ్రిగాని
నాడనొల్లరుగదా యనృతవాక్యంబులఁ
బరిహాసమునకైనఁ బాపభీతి
హద్దుమీఱరుగదా పెద్దలమాటకుఁ
గడలి యాచెలియలికట్టవోలె
గీ. ధర్మమెల్లెడ నాల్గుపాదముల వెలయ
పాడిపంటలు సిరులతోఁ బ్రబలి యుండి
సర్వసర్వంసహాప్రజల్ సౌఖ్యములను
గాంచుచున్నారు దశరథక్ష్మాతలేంద్ర.

మఱియుఁ బ్రజలందఱు నొకకోరికతో నున్నట్లు తెలియ వచ్చినది.

దశ—అదేదో సత్వరంబున నెఱిగింపుము.

సుమం—

సీ. స్మితపూర్వభాషుండు చింతితకార్యుండు
చేరలమీఱు రాజీవనేత్రుఁ
డమలాంతరంగుండు నార్యవిధేయుండు
నాయతవక్షుఁడు సమశిగళుఁడు
సర్వభూతసముండు సకలకళావేది
సకలకళాపూర్ణచంద్రముఖుఁడు
గర్వితరిపుమదఖండనశీలుండు
గరువంపుటాఁబోతు గతిగలాఁడు
గీ. అట్టి శ్రీరామభద్రుండు యౌవరాజ్య
పట్టభద్రుండు నయి తము పాలనంబు

సేయ నువ్విళులూరుచు జిత్తములను
గోరుచుండుట తెలిసెనో కువలయేశ.

శ—అవును. అఱువదివేలయేండ్లనుండి నొకే విధముగా నున్న నాపరిపాలనతోఁ బ్రజలు విసిగి యుందురు. అంతియ కాక యట్టికోరిక నాకునుం గలదు.

ు. చిరకాలంబుననుండి యీయినకుల శ్రీయోభిదాయంబునై పరిరక్షింపఁగ మద్భుజాస్థితమహాభారంబునై యొప్పు రాజ్యరమఁ నందనుమాపురందిడుచు సంసారంబునందెంతయున్ విరతిన్ గాలముపుచ్చుచున్నఁడని యువ్విళ్ళూరుదు స్నెమ్మదిన్.

ుమం—దేవా, శ్రీరామచంద్రునియందుఁ గలప్రేమచే ప్రజలట్లు తలఁచుచున్నారే కాని మీపాలనమందలి విసుగుచేఁ గాదు. ఇన్నాళ్ళనుండియు లేని విసు గిప్పుడెట్లువచ్చును?

శ:—అమాత్యవరా, అట్లుకాదు. అవకాశము కలిగినప్పుడు గాని యంతఃకరణప్రవృత్తులలో భేదము పొడకట్టదు. ఇంటఁగుడిచి గూర్చుండిన వానిని సత్యవాక్యపరిపాలనా వ్రతుఁడనియు, బరధనపరదారవిముఖుఁడనియు ననిన నేమిలాభము? తగినయవకాశ మబ్బినను దృఢవ్రతుఁ డగువానినే శ్లాఘింపవలసి యున్నది. ఆరీతినే ప్రజలకు నింతవరలోఁ బరిపాలనలో మార్పుజెందు నవకాశము కల్గలేదు. ఇప్పుడు శ్రీరామచంద్రుని యౌవనప్రాదుర్భావముచే నట్టి యూహ కలుఁగనచ్చునని తోఁచుచున్నది. అయినను చిరంజీవియౌవరాజ్యపట్టాభిషేకము మనకందఱికిని గూడ సంతోషదాయకమే గావునఁ బ్రజలకుఁ గలయీకోరికె వెంటనే తీర్పవలసినదే. కానిముందు వివాహమహోత్సవమాచరించి తరువాత నీయుత్సవము జరిగించిన బాగుగ నుండునేమోయని తలఁచెదను. ఏమి గురువరా, మీ యభిప్రాయ మేమి? (అని

వసిష్ఠునివంకజూచును.)

వసి:—అది సమంజసముగనే యున్నది. (అపవారించి) దశరథా. కొంత రాజ్యభారముతోఁ బాటు కొంతసంసారభారముకూడ శ్రీరామచంద్రునిపై బోఁయ యత్నించుచుంటివా! అతనిశక్తి యెట్టిదనుకొనుచుంటివి? ఇట్టివనంతములగు రాజ్యములను సంసారములను వహింపఁగల దివ్యతేజముగలవానినిగా నెఱుంగుము.

దశ:—(నవ్వుచు) మీ యాశీర్వచనప్రభావము.

దౌవా:—(ప్రవేశించి) మహాప్రభో, ఎవరో మహర్షి విశ్వామిత్రులవారఁట. మీదర్శనము వెంటనే కావలెనని వచ్చినారు.

దశ:—విశ్వామిత్రభగవానులే. పూజాద్రవ్యంబుల వెంటనే తెమ్ము (అని లేవబోవుచున్నాఁడు)

వసి:—రాజా! నీవు లేవనలదు. నాచిరకాలమిత్రుని విశ్వామిత్రుని నేనే స్వయముగఁ బోయి యెదుర్కొని తీసికొని వచ్చెదను.

(అని నిష్క్రమించి తిరుగ విశ్వామిత్రునితోఁ బ్రవేశించును.)

(సభలోని వారందఱు లేచినిలుతురు)

దశ:—ఋషిపుంగనా, నమస్కారము.

విశ్వా:—సర్వకళ్యాణసిద్ధిరస్తు.

దశ:—స్వామీ! ఆసనమలంకరింపుఁడు.

(విశ్వామిత్రుఁడుగూర్చుండగా సందఱును గూర్చుండుదురు.)

దౌవా:—మహాప్రభో, పూజాద్రవ్యంబు లివిగో

దశ:—(పుచ్చుకొని విశ్వామిత్రునకెదురుగ నిలుచుండును)

విశ్వా:—రాజచంద్రమా, మేము వచ్చిన పని కాకుండ నీయతిథిసత్కారంబుల ముందుగ స్వీకరింప నొల్లము నీవు కూర్చుండుము నేను చెప్పెడి యంశముల మున్దుగ గమనింపుము.

దశ—(కూర్చుండి) స్వామీ, ఈరాజ్యమంతయును నేనును నాకు

టుంబమును మీవారలమై యున్నపుడట్లు శంకించెద రేల? మీరేది సెలవిచ్చిన నది చేయువాఁడనే కాని తప్పువాఁడను గాను. ఆతిథ్యము గ్రహింపుఁడు.

విశ్వా:—రాజా, నీవచనామృతము చేతనే నాకు సంపూర్ణాతిథ్యమొసఁగితివి. ఇంతకంటె బ్రస్తుతము వేఱాతిథ్యమక్కఱలేదు. నాకోరెడునది తప్పక యిచ్చెద నంటివి. ఆహా రాజనునప్పుడు నీవేరాజవు. నీకంటె నుత్తముఁ డీలోకమున నెవ్వఁడును లేఁడు. సూర్యవంశంబును బుట్టిన వాఁడవు వేఱెట్లు పలుకుదువు? సత్యసంధత యర్థిజనప్రియత్వము మీకునుగ్గుపాలతో వచ్చినవే కావా?

సుము:—(తనలో) ఈవిశ్వామిత్రుఁడు ఋషులలో గడు నసాధ్యుఁడు ఏమి దుర్ఘటమగు కోరిక కోరునో తెలియదు. కానిమ్ము. అట్టిదుస్సాధ్యమగు కోరిక నేదేనిఁ గోరిన మహాత్మ్యుం డీయనకుఁ దీసిపోని వసిష్ఠభగవానులవారిని సమాధానముచెప్పుటకుఁ గోరవచ్చును. (ప్రకాశముగా) స్వామీ, మీకోరిక యేదియో సెలవిచ్చి మమ్ము ధన్యులఁ జేయుఁడు.

విశ్వా:—ఇదిగో చెప్పెద రాజా సావధానముగ నాకర్ణింపుము. నే నొక క్రతువొనరింపవలసియున్నది. అయ్యది తలపెట్టినప్పుడెల్ల రక్కసులు వచ్చి రక్తధారలు హోమకుండంబునం బోసి ధ్వంసము చేయుచున్నారు. శపింప రాదా యందువేనిఁ గ్రోధమనస్కుండనైనచో యజ్ఞఫలములేదు. కావున నీకుమారులగు రామలక్ష్మణుల నాతోడఁ బంపెదవేని వారలచే రాక్షసబాధయడఁగి సవనము యథావిధిగ జేసికొనువాఁడ సత్వరంబున నాతోడఁ బంపుము.

దశ:—రామలక్ష్మణులా! స్వామీ! రాక్షసబాధతప్పింతురా!

విశ్వా:—ఆ, ముమ్మాటికిని రామలక్ష్మణులే తప్పింతురు. ఏమివం

పననెదవా?

దశ:—అదికాదు. మహానుభావులు మీకార్యము నెఱవేర్పకు న్నా? ముక్కుపచ్చలారని యీనిసువులెక్కడ! రాక్షససంహార మెక్కడ! నాసైన్యమంతయుఁ దీసికొనిపోయి మీకార్యము నెఱవేర్చుకొనుఁడు. నన్ను రమ్మన్నను వచ్చెదను.

విశ్వా:—ఎదిరిశక్తి తెలియక మాటలాడుచున్నావు. రాక్షసులఁ సామాన్యులనుకొనుచుంటివా యేమి? లోకకంటకుఁడైన రావణాసురునియనుచరు లగుమారీచసుబాహులనెడు ఘోరరాక్షసులు కడు నసాధ్యులు. నీసైన్యము దైన్యమునొందును. దివ్యతేజులగు నీరామలక్ష్మణులచేఁ దక్క నన్యులచే వారనధ్యులు. కావున నీవనుమానింపక వీరిని నావెంటఁ బనుపుము.

దశ:—(తనలో) అయ్యో! ఇదియేమి గ్రహచారము. ఈముని తాఁ పట్టినపట్టు విడువకున్నాఁడే. రామచంద్రుని బాసి క్షణమైన నేనుండఁగలనా? ఆరాక్షసుల ముందఱ నీబాలురేమి చేయఁగలరు (ప్రకాశముగా) స్వామీ! ఏల యిట్టి విపరీతవాక్యము లాడుచున్నారు? దేవతలకైనను నజేయు లగునారాక్షసులెక్కడ? మృదుదేహులై తరుణవయస్కు లగునాకొమారులెక్కడ? ఇన్ని యుద్ధములు జేసినవాఁడను. నేనే యారక్కసులను దేఱిపాఱ జూడ వెఱతునే. సైన్యమంతయు నిచ్చెదను. నేను స్వయముగ వచ్చియుద్ధముచేయుదును, గాని యీబాలుర నాపనికై పంపఁ జాలను. లేకలేక కలిగిన యీసంతానమును సుకుమారగాత్రులను నరభోజనులతోడి దారుణసంగరంబొనరింపఁ బంపుమనికోరుట మీయట్టి యహింసాపరుల కుచితమా?

విశ్వా:—(కోపముతో) చాలుచాలు. నీయుపన్యాసమిఁకఁ గట్టిపెట్టుము. కోరిన దిచ్చెదనని మొదట బింకములు పల్కి యిపుడిట్లే

యననియనృతాలాపము లాడు హీనస్వభావుఁడవని తెలియనైతి.

ఉ. కోరిన కోర్కె తీర్తునని కొంకక ముందు వచించి యుండి నేఁ
గోరఁగఁ జేయఁ జాలనని గొప్పయబద్ధము లాడెదార! నీ
వీరవివంశకీర్తి హరియింపఁగఁ బుట్టిన పాతకుండవై
భూరమణాళి నిందలను గాంతువటంచుఁ దలంపవేఁగాకో ?

నీకేల యీమూర్ఖత ? సూర్యవంశమునఁ బుట్టలేదా ? నీపూర్వు లెవ్వరైన నిట్టి యబద్ధముల నాడిరా ? తనువు శాశ్వతమనుకొనుచుంటివా ? మాటలు కలకాల ముండు నెఱుఁగవా ? పుత్త్రమోహముచే రామలక్ష్మణుల సామర్థ్య మెఱుఁగలేకున్నావు గాని వారీ రాక్షసులచే గాదు చతుర్దశభువనంబుల నెవ్వరిచేతను గూడ నజేయులని తెలియలేకున్నావు. నీకుఁ దెలియకున్న నీకులగురువగు నీవశిష్ఠమహర్షి నడుగుము. ఛీ ! నీవసత్యవాదవి. నీమొగము చూడరాదు. నేను బోయెదను. (అని లేచుచున్నాఁడు.)

వసి:—విశ్వామిత్రా ! కొంచెము తాళుము. దశరథా (అపవారించి) ఇది వినుము. నీకింతబెట్టి యెందులకు ? రాముఁడన నెవరనుకొనుచుంటివి ? సాక్షాచ్ఛ్రీమహావిష్ణువు సుమా. పొలిజామున నీవు కశ్యపుఁడవు. కౌసల్య యదితి. మీరు ఘోరతపంబు సేయ శ్రీమహావిష్ణువు ప్రత్యక్షమై మీగర్భంబున నుదయింతునని వాక్రుచ్చి యున్నాఁడు. అతఁడె యీరాముఁడు. ఈతఁడు జన్మించునను పేరాసతో నేను మీకులంబునకుఁ బురోహితుండనై సమ్ములఁ గొల్చుచున్నాను. లేకున్న నాకీజనపదసంపర్క మెందులకు ? ఇఁక నీవిశ్వామిత్రుఁడన్ననో ఋషులలో మేటిరాజర్షియై యుంటచే రాజ్యాంగతంత్రములను వైదికతంత్రములను గూడఁ బాగుగా నెఱింగిన వాఁడు. అనేకములగు శస్త్రాస్త్రవిద్యారహస్యముల నెఱిఁగిన వాఁడు. అవి యన్నియు నీకుమారులకుఁ గఱపు

ను. ఆమీఁద నీవంశమున కంతకు ఖ్యాతి గలుగునట్లు వీరు రక్షసుల దునుమాడుదురు. కావున నీమునితో నీకుమారులఁ బంపుట సర్వవిధముల శుభదాయకము.

దశ—(అపవారించి) అట్లయినఁ నంగీకరింతునా? కాని రాము నెడఁబాయుట యనఁగాఁ బ్రాణమును బాయుటగా నాకుఁ దోఁచుచున్నది. అందుచే సంశయించుచుంటిని.

వసి—(అపవారించి) అక్కఱలేదు. అట్టి మహర్షితోఁ బంపిన నెన్నియో శుభములు సమకూరును గాని వారికేవిధమగు నపాయమును గలుగదని నమ్ముము. తత్క్షణము మాఱుమాటాడక యంగీకరింపుము.

దశ—(విశ్వామిత్రునితో) సంయమీంద్రా? పల యిట్లు కని సెదరు? రాముని యందలిప్రేమచే నట్లంటిని గాని మీయాజ్ఞ యుల్లంఘించువాఁడనే. మీ యిచ్చ వచ్చినట్లు చేయుఁడు. రామలక్ష్మణులఁ గొంపొండు. సత్వరంబున బంపివేయుఁడు.

విశ్వా—పదిదినములకంటె నాకుఁ బనియుండదు. తరువాత వారికిఁ బ్రియంబగు చోటున కేఁగివచ్చును. రాజా, రామలక్ష్మణులను బంపెద ననుటచే సంతుష్టాంతరంగుఁడనైతిని. లోపలకు జని యీసంగతి నీరాణుల కెఱింగించి వెంటనే ప్రయాణసన్నద్ధులఁ గాఁ జేయుము. నేను వచ్చి నీయాతిథ్యమును సంపూర్ణముగా గ్రహింతును.

దశ—మహాప్రసాదము. నేటికిఁ గొలువు చాలింతము.

(అందఱులేచి నిష్క్రమించుచున్నారు.)

పంచమాంకము. రంగము. 3

సరయూనదీప్రాంతము.

(విశ్వామిత్రి రామలక్ష్మణులు ప్రవేశించుచున్నారు.)

విశ్వా — రామచంద్రా, ఈసరయూనదీవిభవముం జూచితివా?

మ. చలదుత్తుంగతరంగమాలికలచే స్నాతప్రకాండంబు ను
య్యేలలూఁగించి పిపాసదీఱఁ బథికాహీనప్రమోదంబులై
కలుషాపేతవినిర్మలోదకమహా ఘప్రాంత దేశంబులై
విలసిల్లున్ సరయూనదీవిభవముల్ వీక్షింపుమా రాఘవా.

మఱియును.

సీ. పగలెల్లఁ గష్టంపుబనులచే శ్రమచెంది
చల్లనీటను మున్గి జనముగనుము
కడుపునిండఁగఁ బచ్చికను మేసి యల్లనఁ
బానార్థమై దిగు పశువు లివిగో
సై సరసత్వంబు పరికించి లోఁగోత
కనలేక కూలు వృక్షములఁ జూడు
పక్షపాతము లేని భంగి పై నటియించి
గండుమీలను మ్రింగుగ్రద్ద లివిగో
సర్వసంసారసంభారసంభృతంబు
లైన నావల నీక్షింపు మబ్ధివిభుని
జేరువేళను గొంపోవు సారె యనఁగ
సరయునది పాఱు శ్రీరామచంద్ర! గంటె.

మీరిద్ద ఱీనదీజలంబుల నవగాహంబు జేసి రండు. బలయబల
నను రెండుమంత్రంబులు మీకుపదేశించెద వానిచే మార్గాయాస
ము క్షుత్పిపాసబాధలు మీకుఁగలుగక నిద్రించు నపుడు గాని యే

మఱిపాటున నున్నపుడు గాని శత్రువుల వలనియపాయము కూడ కలుఁగక యుండెడు. మఱియు వైరిదుర్వారతేజులగై యఖండకీర్తిని బడయుదురు. పోవుదము రండు.

రామలక్ష్మ:—మహాప్రసాదము.

(నిష్క్రమించుచున్నారు)

(తిరిగిముగ్గురును ప్రవేశింతురు)

రాము:—మహాత్మా! ఈప్రదేశము వెనుక జనాకీర్ణమైనట్టులుండి యిప్పుడు నిర్జనంబుగా గాన్పించుచున్నది. దీని వృత్తాంతమేదియో సెలవిచ్చెదరే.

విశ్వా:—అవశ్యము చెప్పెదను. ఇచ్చట మలదకరూశదేశంబులను రెండుదేశంబులు పూర్వము ఘనధాన్యసమృద్ధిచే విలసిల్లుచు స్వర్గతుల్యంబులుగా నుండెడివి. అవి యిప్పుడు తాటక యనునొక్క రాక్షసిచే నావరింపఁబడి జనశూన్యములై యున్నవి. ఈరక్కసి మొదట నొకయక్షిణి. బ్రహ్మవరప్రసాదంబుచేఁ బుట్టుకతోడనే వేయియేనుంగుల బలముగలదై సుందునికి భార్యయై మారీచసుబాహులను పుత్త్రులఁగని యగస్త్యమహాముని శాపంబున భర్త నిహతుఁడుగాఁగ నాతని జంపఁబోవగా నమ్మాని క్రుద్ధుండై దానిని బుత్త్రిలను రాక్షసులుగండని శపియించిన నప్పటినుండియు నిది కురూపిణియై రాక్షసజన్మంబుతో నీదేశము లావరించి ప్రజాక్షోభ మొనరించుచున్నది. అది యిప్పుడు దారిలో మనకుఁ బ్రత్యక్షమగును. దుష్టరాక్షసి గావున స్త్రీయని సందేహింపక తత్క్షణము సంహరింపుము. దాన గోబ్రాహ్మణ రక్షణము కలిగి నీకు యశంబు చేకూఱును.

రామ:—స్త్రీవధము చేయుటకంటె ముక్కును జెవులును గోసినఁ జాలదా మహాత్మా.

విశ్వా:—అట్లు గాదు. అది మిక్కిలి చెడ్డరాక్షసి దుర్మార్గులగు స్త్రీలవధ పాపము కాదు. స్త్రీపురుషవివక్షతచేయుటకుఁ గొంత వ్యవస్థ కలదు. అది మీఱినచో నట్టి భేద మెన్నుటక వసరములేదు. మహాజ్ఞానియైలోక మంతయు బ్రహ్మమయముగాఁ జూచువానికి స్త్రీపురుషవిచక్షణ మక్కఱలేదు. లోకోపద్రవకరములగు కార్యములఁ జేయువారి దండించుటకు స్త్రీపురుషవిచక్షణ మక్కఱలేదు. పూర్వ మెన్నడైన స్త్రీవధము జరిగినదా యందువేని నింద్రుఁడు మంథరను శ్రీమహావిష్ణువు భృగుపత్నినిజంపియుండిరి. కావునఁ గనికర మూనక వెంటనేదీని బరిమార్పుము.

(తాటకప్రవేశించును)

తాటక—ఓరే దుర్మార్గులారా, ఎవరురా నా సెలవులేని దేకండకావరముచే నావనము ప్రవేశించుచున్నారు? మిమ్ము ముగ్గుర నొక్క కబళంబుగా మ్రింగెదను. ఆ. ఆ. (అని అఱచుచున్నది.) నరమాంసము దొరికి చాలదినములైనది. నేఁడు కడుపునిండ భోజనము దొరికినది. ఆ ఆ (అనినోరు తెఱచుచున్నది.)

లక్ష్మ—(వెనుకనుండి వచ్చి యొకతన్ను తన్నును)

తాటక—(వెనుకకుఁ దిరిగి) ఓరీ ముందుగా నిన్నే చప్పరింతును. (అని లక్ష్మణుని తఱుమును)

రాము:—(తాటకను బిలుచుచు) ఓసీ! బాలునితో నేమి? ఇటు రమ్ము (అని వింటికొనతో వీపుమీఁద పొడుచును.)

తాటక:—(రామునివైపుతిరిగి) ఆ (యని మ్రింగఁబోవును)

లక్ష్మ:—(కత్తితో తాటకవీపుపై నేసి) ఈ దెబ్బతోఁ జచ్చెదవులే రక్కసీ.

తాటక:—(లక్ష్మణుని దిరిగి తఱుముచు) అబ్బా! ఎంత దెబ్బకొట్టితివి. నిన్నింక విడువను.

విశ్వా:—రామా! ఇదే సమయము. ఇపుడస్త్రప్రయోగముచేయ నిచో నిదిలక్ష్మణుని మ్రింగును.

రాము:—ఇదిగో చేయుచున్నాఁడను (అని బాణమువదులును.)

తాటక:—(క్రిందబడి) హా! తెలిసినది. అగస్త్యమహాముని చెప్పినాఁడు. నీవు సాక్షాచ్ఛ్రీమన్నారాయణుఁడవు. నీచే బడుటచే నేను ధన్యనైతిని. ఇఁక నీబాధభరింపఁజాల. శరమూడఁ బెఱికి నన్ను బరమపదంబున కనుపుము.

రాము:—మంచిది. (అని శరముఁలాగుచున్నాఁడు)

లక్ష్మ:—ఇన్ని పాపములు చేసిన రాక్షసిముండవు. నీకుఁ బరమపదమేమిటి; ఘోరనరకమున కనుపమనుము.

విశ్వా:—లక్ష్మణా! అట్లుకాదు. అన్నయ్యచేతిలో మరణమొందుటచే నిది ధన్యురాలుగాదా.

లక్ష్మ:—తాతగారూ! అవునండి. ఆమాటలు మఱచితిని.

రాము:—తమ్ముఁడా! మఱియొక సంగతి. చచ్చిపోవుచున్న యీవనితను గర్వకఠోరముగా దూషించితివి. శత్రుత్వమిత్రత్వము లీలోకమందున్నంతవఱకే యుండునుగాని పరలోకమున కేగుచున్నవాని శత్రువునైనను గనికరమూననలసినదే సుమా.

లక్ష్మ:—అన్నయ్యా! తెలియక యంటిని. క్షమింపుము.

విశ్వా:—నేటికి నిఖిలజనకంటక యగు తాటక నేలఁ గూలుటచే నిచ్చటి సమస్తప్రాణులు సుఖింపఁగలవు. ఇఁక మనము ముందు బోవుదము రండు.

(నిష్క్రమించుచున్నారు.)

పంచమాంకము— రంగము. 3

సిద్ధాశ్రమము—(విశ్వామిత్రాదిమహర్షులు యాగము చేయుచుండఁగా రామలక్ష్మణులు వింటను బాణము సంధించి ముందుందురు.)

రాము:—

ఉ. తమ్ముఁడ రాక్షసుల్ బహుళతంత్రవిశారదు లెన్నియేని రూ
పమ్ములఁ దాల్చి మాయలను బన్ని మునీంద్రునియజ్ఞము న్వినా
శమ్మొనరింపఁ జూతురు ప్రచండతరాస్త్రవిధానయుక్తికా
ర్యమ్ముల జాగరూకుఁడవునై బరిమార్పఁగఁ నెంచగా వలెన్.

ఈరాక్షసజాతి మొదటినుండియు లోకోపద్రవములఁ జేయుచునే యున్నది. ఒకఁడు ధాత యొద్దనున్న వేదంబుల హరించి మున్నీటఁ దాగియుండెఁ. కొందఱు దేవతలకమృతంబులేక యుండ యత్నించిరి. ఒకానొకఁడు నిలాతలంబు చాపచుట్టగ జుట్టి యలయించె. ఇంకొకఁడు విష్ణుభక్తుఁడగు బాలుని పలుబాములు పెట్టి హింసించెను మఱియొకఁడు నింద్రుని బాఱఁదోలి స్వర్గరాజ్యము హరించెను. వేఱొకఁడు మునీశ్వరుని కామధేనువును దొంగిలెను. ఇవన్నియు గతములు. ఇప్పుడింకను దలబరువుగల రాక్షసులున్నారని వినుచున్నారము. వారిసాధులగు మునీంద్రుల యాగధ్వంసాదికార్యంబులహింసించుచుండుటచేఁ దమనాశము తామే తెచ్చుకొనుచున్నారు.

గీ. సాధుసజ్జనసంతాపసంగతంబు
లయిన కృత్యంబులే కులక్షయము దెచ్చు
తానె నిర్మించుకొనునట్టి తంతువాస
ముననె మరణంబుగను సాలెపురుగు రీతి.

లక్ష్మ—అన్నయ్యా, అట్లైన మనము నేర్చుకొనిన యస్త్రవిద్యకు ఫలమేమి?

రాము—ఓయి వెఱ్ఱివాఁడా. అట్లుగాదు మనము నిమిత్తమాత్రులము.

ఏకార్యమేని నిమిత్తము లేకుండ జరుగునా? మనధర్మము మనము నెరవేర్చుకొనుటచే లోకంబున యశంబు గాంచుచున్నాము. అదియంతయుఁ దరువాత సావకాశముగాఁ జెప్పెదను. అదిగో. ఎవరో రాక్షసులు వచ్చుచున్నట్లున్నారు. భద్రంబుగానుండుము.

(మారీచసుబాహులు ప్రవేశించుచున్నారు.)

మారీ—(అపవారించి) ఒరేసుబాహు, ఏరే దశరథరాజపుత్రులు గాబోలు. ఆముసలిరాజు సేనతోఁ దాను స్వయముగా రాక బొడ్డూడని వాళ్ళను బంపినాడేమిరా? కడుపునిండ నరభోజనము చేయుఁడమన్నను వీరొక్కదవడకిందికైనను రారు. నాకిక్కలియాకలిగానున్నది. వీరినిద్దఱినొక్కకబళముగాఁ గొందును.

సుబా—(అపవారించి) నాకు నీకన్న నెక్కుడాఁకలిగా నున్నది. నేనే వీరిని భక్షించెదను. పోనీ నీవొకని దినుము. నేనొకని దిందును.

మారీ—(అపవారించి) కానీ నాకొక సందేహము మాత్రము గలుఁగుచున్నదిరా. ఇంత చిన్నపిల్లవాండ్లను మనయమ్మ తాటకి యేల మ్రింగలేకపోయెను? అంతే కాక వీండ్ల బాణమొక్కటిదెబ్బనే నేలఁగూలినదఁట. కావున నేదో మాయవిద్దె వీండ్లయొద్దనున్నట్లు తోఁచుచున్నది.

సుబా—ఏమున్నది నీమొగము. అమ్మ ముసలిదై యేపరాకుననున్నపుడో వీండ్లు కొట్టి యుందురు. నీకంతభయముగానున్న నీవు వాండ్లజోలికిఁ బోకుము. నేనే కడతేర్తును.

మారీ—ఓరీ! భయ మేమిటిరా, నీవేమందువో యని యంటినిగని నాకేమిభయము. జలస్తంభనాదివిద్యల నెన్నియో నేర్చిన నాకీలోకమున భయమెవరివలన? చూడు మిప్పుడే వాండ్లనెదుర్కొందును.

(అని రామలక్ష్మణులసమీపించి)

అరే. ఎవరురా మీరు? ఇంత నిర్భయముగా విల్లు నమ్ములు బూని కూర్చున్నారు. ఇది నరభోజనులు తిరుగు నుగ్రాటవి యని యెఱుఁగరో? మిమ్ము జూచిన జాలి వేయుచున్నది. మీదుండగములకుఁ గోపమును వచ్చుచున్నది. శీఘ్రముగా నవ్వలకుఁ బొండు. లేకున్న మిమ్మిద్దఱ నొక్కపెట్టున మ్రింగువాఁడ.

రాము—ఛీ, ఛీ, నోరుమూయుము.

పంచచామరము.

అరే దురాత్మ! యేల కాఁకులాడె దీవు క్రొవ్వి సం
గరంబు సేయు మోహ మేని లేనిచోఁ దొలంగుమా
నరాశి నుండ వేచుఁ బ్రాణనాశనం బొనర్చు నీ
శరాసనంబు నెక్కువెట్టి చంపువాఁడ నిప్పుడే.

మారీ—ఏమీ!

పం. సురాసురుల్ జయింపరాని శూరు లిట్టి చుల్కగా
నీరానఁ బల్కెదార! యొక్కపెట్టునన్ ఖరాసిచే
ఫరిక్ బడంగ నేయువాఁడ దర్మమేది యిచ్చటన్
వాటంగి వేని నిన్ను పీఁడ దుర్బలుండ పోవుమా.

లక్ష్మ—(సుబాహుని నుద్దేశించి)

సుగంధి. ఏలమూర్ఖ, చూచెదట్టులేను నీకు మృత్యువై
కూలనేయువాఁడ నొక్కకోలచేత, సాధులన్
జాలబాధలొందఁజేయ సాహసింప తత్ఫలం
బోలి కట్టి కుడ్చుకొండ నోపునోటు దుర్మతీ.

సుబా—

ఉత్సాహ. చాలు చాలు, దుండగంపు సాహసంపు వాక్యముల్
బాలకుండవాట నీవు బ్రతికిపోతి వియ్యెడన్
గోలఁబట్టి వేయనేర్తు గుర్తువచ్చి పిల్లనే
గేలిసేసి నట్టులయ్యె నేఁడు నొందకేగుమా.

రాము—ఓరక్కసులారా, మనయుద్ధమునకిది తగినప్రదేశముకాదు ఎదుట నున్న మానవప్రదేశమునకుఁ బోవుదము రండు.

మారీ-సుబా—అటులనే చేయుదము రండు.

(మునులు కాక యందరు నిష్క్రమింతురు)

(రామలక్ష్మణులు తిరిగి ప్రవేశింతురు)

లక్ష్మ—అన్నయ్యా, వీరెంతసేపో పోరుదు రనుకొంటిని. నీవేసిన యొక్క బాణముచేతనే యొక్కొక్కఁడెక్కడో డిల్లినట్లున్నాఁడే ఈ పెద్ద రక్కసులతో యుద్ధమొనర్ప నాకవకాశమే యీయవైతివి.

రాము—తమ్ముఁడా! యీపెద్దరక్కసులలో నొకఁడు నేలఁ గూలినాఁడు. రెండవవాఁడు వాయవ్యాస్త్రముచే నెగురఁ గొట్టబడినాఁడు. ఎక్కడఁబడినాఁడో తెలియరాకున్నది. కాని బహుదూరమునఁ బడియుండును. నీవు మిగిలిన రక్కసిమూకల నేమిచేసితివి?

లక్ష్మ—మొదట బాణములచే సంహరింప యత్నించితిని కాని వారు చచ్చుకొలఁది విచ్చలవిడి వచ్చుచుండుట చూచి యాగ్నేయాస్త్రంబుఁ బ్రయోగించితిని. అదియొక్కమ్మడి వారినందఱ ముట్టడించి భస్మపురాసులుగ నొనర్చె నింక నక్కఱఁ జేయునది లేక తిరిగి వచ్చితిని.

రాము—సెబాస్ తమ్ముఁడా సెబాస్! అస్త్రవిద్య సమయస్ఫూర్తిగా బ్రయోగించితివి! ఇఁక నీ ఋషీశ్వరుని యాగము నిర్విఘ్నముగాఁ గొనసాగుఁగాక.

విశ్వా—(ఋషులతోఁ జెచ్చి) జయము, జయము, దశరథాత్మజులారా, జయము. మీ కృపవలనను మీబాహుపరాక్రమమునను యాగము పరిసమాప్తి నొందుటయేగాక రాక్షసబాధయు నివారణమైనది. యజ్ఞేశ్వరుని యీప్రసాదముఁ ముందుగ్రహించుఁడు, (పూలమాలికలు మెడలలో వైచుచున్నాఁడు)

రామ-లక్ష్మ—మహాప్రసాదము (అని నమస్కరించుచున్నారు)
విశ్వా-ఋషులు—(చేయెత్తి) కళ్యాణమస్తు. శీఘ్రకళ్యాణమస్తు.
విశ్వా—ఆహా

మ. చిరకాలంబున కాత్మవాంఛితము మచ్ఛ్రేయోభిధాయంబు నీ
నరమేధం బొనరింపఁ జాలితి భవత్ప్రాచుర్యసాహాయ్యబం
ధురతన్ ప్రత్యుపకారమేమి యొనరింతున్ మీకు సర్వార్థముల్.
గరిమన్ గూర్చుచు దేవుఁడీవుత మహాకళ్యాణసౌభాగ్యముల్.

రామ—మునీంద్రా యట్లనెదరేమి? ఇందు మేమేమి యొనర్చితిమి. మీవిద్యాప్రభావమే యీ కార్యనిర్వాహణకారణము.
విశ్వా—రామచంద్రా. గురుభక్తి ప్రకటితముగా నీవాడిన యీ పలుకులకు మోసపోవువాఁడనుగాను. నీవెవరవో నేనెఱుంగనా? ఇఁక రండు నేటికి విశ్రమింతము.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

శ్రీ

అహల్యాశాపవిమోచనము.

షష్ఠాంకము.

రంగము. ౧

(విశ్వామిత్రుఁడు, రామలక్ష్మణులు ప్రవేశింతురు)

విశ్వా:—రవివంశోత్తములారా, కాల్యంబుల నిర్వర్తించితిరా? రేయి సుఖసుషుప్తిం జెందితిరా? హంసతూలికాపర్యంకంబులఁ శయనించు మీకు కుశాస్తరణంబుల నంతగా సుఖనిద్రయుండక పోవచ్చును. కాని రామచంద్రా, కొలఁదిదినంబులలో యువరాజ్యపట్టాభిషేకముం బడసెడు నీకు యరణ్యవాసుల కష్టసుఖము లిట్టియనుభవమూలమునఁ దెలిసినట్లు మఱొండువిధమునఁ దెలియనగునే?

గీ. స్వానుభవమూలమున గాంచు సత్త్వతెలివి
కన్యబోధలచేఁ గల్గునది సమంబె
సుందరాంగిని గనులారఁ జూచుసుఖము
గలుగునే చిత్రరూపవీక్షణము చేత.

రామ:—ఆర్యా! అట్లనెదరేల? మాకేకొఱంతయు లేక యింటికంటె సుఖతరంబుగ నీతరువరంబులఁ జల్లనిగాలి మేనిసోఁక నిద్ర పట్టినది. తండ్రిగారెప్పుడును

గీ. అడవులందున వేఁటాడి యలసి యుండి
చెట్లనీడను నిద్రించు శ్రేష్ఠసుఖము
రాజకార్యనిమగ్నత రాక నిదుర
హంసతూలికశయ్యలం దరయ నెప్పుడు.

అని చెప్పుచుందురు. అది మాకు నేఁడు కొంతయనుభవము లోనికి వచ్చినది. తెలవాఱు సపుడు మాత్రి మొక స్వప్నము వచ్చి యందునతిరమణీయమైన ఫలమొకటి మీరు నాకిచ్చినటుల నయ్యె ను. దాని ఫలమేమో.

విశ్వా:—తెల్లవాఱునపుడు వచ్చుస్వప్నము యథార్థఫలమిచ్చును. మాయాశ్రమంబునకు వచ్చి యుండుటచే నట్టియపూర్వసౌంద ర్యాననీజాతఫలంబు మీకుఁ బ్రత్యక్షంబుగనే లభించుగాత. ఇఁ కను మత్పూర్వార్జితంబులైన మహామహిమ గలయస్త్రంబులు గొన్ని మీకుపదేశించి యిచ్చెదను. వానిచే సర్వశత్రుసంహా రంబు గావించి యశంబు వడయుఁడు. (అని కొన్ని బాణములు తీయుచున్నాఁడు.)

రాము:—మహాప్రసాదము

లక్ష్మ:—తాతగారూ! అస్త్రములు మంత్రములు కావా? ఏమిటి సంచిలో నుండి తీయుచున్నారు?

విశ్వా:—ఔను మంత్రములే. అవి యీశరములపై లిఖింపఁబడి కొ న్నియంత్రరూపమునఁ గూడ నున్నవి. వాని ప్రయోగోపసం హారములు నేను జపముచేసికొన్నతరువాత నుపదేశింతును.

లక్ష్మ:—మహాప్రసాదము.

విశ్వా:—(బాణములఁదీయుచు) ఇదిగో ఇది బ్రహ్మాస్త్రము. దీనిచే నెట్టి కఠింది శత్రువైనను మూర్ఛ జెందును. ఒకవిధమగు ప్ర యోగముచే సర్వసంహారము చేయును. ఇది యాగ్నేయాస్త్ర ము. సర్వశత్రుదాహకము. ఇది వాయువ్యాస్త్రము. దీనిచే శత్రు వులు ప్రచండమారుతమున దూదిపింజలవలె నెగిరిపోదురు. ఇది సమ్మోహనాస్త్రము. దీనిచే శత్రుసైన్యమంతయు మూర్ఛిల్లును. ఇది మహాద్భుతమైన నారాయణాస్త్రము. దీని కేదియు నడ్డులే

డు. ఇది ఎదిరి ప్రయోగించు సర్వాస్త్రంబుల దిగమ్రింగి శత్రు నాశం బొనర్చును. మఱియు జృంభకాస్త్రాదులు కొన్ని యిది వరలో మీకుపదేశించి యుంటి. వీనిబలంబుచే మీరు లోకకంటకులైన శత్రువులం దున్మాడి ప్రజామోదముగ లోకపాలన మొనర్తురు గాక.

రామ-లక్ష్మ:—మహాప్రసాదము.

(ఒకండు ప్రవేశించుచున్నాండు.)

ఒక—మహాత్మా నమస్కారము. (అని విశ్వామిత్రునికి నమస్కరించును.)

విశ్వా—నీవెవ్వండవు?

ఒక—నేను మిథిలేశ్వరుండను జనకచక్రవర్తి సేవకుండను. మామహారాజుగారీలేఖను బటమును మీకు నర్పింప నన్ను బుత్తెంచినారు.

(అని యుత్తరమును జిత్రపటమును నిచ్చుచున్నాండు.)

విశ్వా—రామచంద్రా! ఈయుత్తర మేమియో చదువుము. శుభలేఖవలె గాన్పించుచున్నది.

రాము—(లేఖవిప్పి)

"స్వస్తి శ్రీమదఖండతపోవిరాజమానబ్రహ్మతేజోరూపులగు విశ్వామిత్రులవారి పాదపద్మములసన్నిధికి. భవదంతేవాసి మిథిలాపురీశ్వరుండగు జనకుండు వ్రాసికొను శుభలేఖార్థవిజ్ఞాపనములు.

నాడు యజ్ఞార్థంబు నేను పుడమి దున్నించుచుండగా హలాగ్రంబునకొక పేటిక దగులుటయు, నందు సురుచిరరూపవతియగు నొకకన్యకామణి లభ్యంబగుటయు దానికి సీతయను నామంబిడి నేను మత్పుత్రికగాం బెంచుచుండుటయు మీరెఱింగిన దేగదా. ఆసీత శీతమయూఖునిం బోలె నానాంటికిం గళల నభివృద్ధి చెందుచు మద్గృహాం

బున వంశానుగతంబుగ నర్చింపఁబడుచు మహాభారము గలిగి వేవురు బలాఢ్యు లెత్తఁదగిన శివశాపంబు నవలీల నొక్కచేత నాటలనడుమ నెత్తి యిటు నటు బెట్టుటంగాంచి భయాద్భుతరసనిమగ్నుండనై యీమె కెవ్వరు భర్తగానుండఁదగినవారని చింతించుచుండి పరిణయకాలమురాఁగా నాధనువెవ రెక్కుబెట్టిన వారికి నీమె నిత్తునని ప్రతిన జేసి రాజలోకంబునకు శుభలేఖల నంపి యున్నవాఁడను. వారంద ఱిల్లి యిచ్చటకు వచ్చి తమధనుర్విద్యాకౌశలముఁ జూపుదురు. తత్సమయంబున మీరు బంధుమిత్రఛాత్రసహితంబుగా విచ్చేసి నన్నానందింపఁ జేయ గోరుచున్నాడను. చిత్తగింపుఁడు.

ఇట్లు,

భవదత్యంతవిధేయసేవకుఁడు

జనకుఁడు."

విశ్వా—ఓహో, అన్నియును క్రమముగా వచ్చుచున్నవి. సీతాకళ్యాణమహోత్సవమును జూచుటకును జనకచక్రవర్తికి మాయందుగల తాత్పర్యమునకును జాలసంతోషముగా నున్నది. రామచంద్రా, నేనీసేవకునకుఁ గొన్ని సంగతులు చెప్పి పుత్తెంచి వచ్చెదను. మీర లిచ్చటనే యుండుఁడు.

(సేవకునితో నిష్క్రమించుచున్నాఁడు).

రాము—(చిత్రపటము తీసి చూపుచు) లక్ష్మణా, యీజనకరాజపుత్రివిలాసముజూచితివా?

ఉ. మేలిమిబంగరున్ దనువు మీరినదైన శిరీషపుష్పముఁ
బోలెడు మార్దవంబున ప్రఫుల్లసరోజవిలాసమయ్యె నె
వ్వేళను దోఁచుమోము ప్రతిబింబమిదయ్యె నిజాకృతిఁ బలెఁ
గ్రాలెడు నౌర! శిల్పినిపుణత్వమొ, సత్యమొ, తోఁచదాత్మకుఁ.

మఱియు

సీ. లేనవ్వువెన్నెలల్ గానుపించుచునుండ
ముఖము చందురుఁడన బోలదొక్కొ
తలిరుహస్తంబులు దనరారుచుండంగ
గలికి లతాతన్వి గాదెచూడ
చూపులు ధైర్యంబు నుద్రిక్కఁజేసెడు చూపు
లతనుతూపు లనంగ నబ్రిమానె
వీక్షణాస్త్రంబుల వెదజల్లఁగాఁ జాలు
భ్రూకుటి మరునికార్ముకముగాదె
గీ. ఎదుటివారిని లోఁగ్రహించుచు వీనిఁ
జెక్కుటద్దములని చెప్పఁ జిత్రమౌనె
అధరసుధతోడ జన్మంబు నంది యుంట
శ్రీమహాలక్ష్మి యే యనఁ జెలఁగుగాదె.

లక్ష్మ:—అన్నయ్యా! నీవనినట్లీమె శ్రీమహాలక్ష్మివలెనే శాంతరస మొలుకు దృష్టులతోఁ గానవచ్చుచున్నది. వసిష్ఠభగవానులు నిన్న శ్రీమన్నారాయణావతారంబుగఁ జెప్పుచుండుటవలన నిదివఱకే మీకుదైవఘటన యున్నట్లు తోఁచుచున్నది.

రాము:—లక్ష్మణా! ఈచిత్రపటమందలి యింకొక విశేషము చూచితివా?

మ. హరుచాపం బొకకేల సజ్జముగ నొయ్యారంబుగా బూని యే
శరముం గూర్పక శీవిగానిలుచు నీచంద్రాస్య నీక్షించితే
విరిబాణంబుల నెప్పుడుం గలుఁగమిం వేసారి చాపంబునం
స్మరుఁడీయింతిని నూత్నబాణముగ దా సంధించినట్లొప్పెడుం.

లక్ష్మ—అన్నయ్యా, అంతియ కాదు.

గీ. దుష్టసంహారమొనరించి శిష్టజనుల
బ్రోవ నీచాప మెవ్వడు బూని తనదు

జనని భూదేవిభారంబు నరగ ద్రోచు
వానికేల్గొన, గోరెడుదాని బోలు.

రాము:—నీవు చెప్పినదియు సమంజసముగా నున్నది. దుష్టనిగ్రహ శిష్టసంరక్షణము లుత్తమక్షత్రియ ధర్మములే కదా. ఈతన్వి నిశ్చయముగా నుత్తమక్షత్రియార్హయే.

లక్ష్మ—కాని జనకమహారాజు శివచాపఖండన మొకప్రతిజ్ఞగా నుంచినాఁడే అది సుసాధ్యమా?

రాము—అది దేహబలముచే నంతసుసాధ్యము గాకపోయినను లక్ష్య పాటవంబున నవలీల నెఱవేర్ప నగును.

లక్ష్మ—అయితే, మన కాహ్వానములేకుండ మిథిలకుఁ బోవచ్చునా?

రాము—ఓయి వెఱ్ఱివాఁడా, విశ్వామిత్రమహర్షికి నచ్ఛాత్రింబుగ రమ్మని వ్రాయలేదఁటోయి మనము ఛాత్రులమగుదుముగా కామా? అదియునుంగాక పౌరుషకార్యనిర్వాహణంబులకు వేఱుగఁ బ్రత్యేకించి యాహ్వాన మక్కఱలేదు. రాజలోకమంతయు నుద్దేశింపఁబడినదే.

(తెఱ లో)

మ. పవనోద్వేగము జాఱ వృక్షములు స్తంభప్రక్రియన్ జూపు; జం
తువులన్ మేఁతకు నేగియిక్కలకు గెంతుల్ వైచుచున్ బాఱుఁ; పొ
ట్టివిగా నీడలు దోఁచు భాస్కరుని ధాటిన్ జూడ మధ్యాహ్నమౌ
రవివంశాగ్రణులార! రండిఁకను గార్యంబుల్ ప్రవర్తింపఁగన్.

రాము—అదిగో! విశ్వామిత్రులవారి యాజ్ఞయైనది. లోనికిఁబోవుదము రమ్ము.

(నిష్క్రమించుచున్నారు)

షష్ఠాంకము—రంగము ౨.

అరణ్యమార్గము.

(రామలక్ష్మణులు ప్రవేశించుచున్నారు)

రాము—తమ్ముడా, విశ్వామిత్రమహర్షి యత్రిమహామునితోఁ గొన్ని సంగతులు మాట్లాడి వచ్చెదననియు మనల నీమార్గమున జనుచుండుడనియు గదా సెలవిచ్చిరి. ఆయన యింకను రాలేదు.

లక్ష్మ—అవును. ఆయన వచ్చుదనుక నిక్కడ కొంతసేపాగుట మంచిద యనితోఁచుచున్నది.

రాము—అట్లు చేయుదము. దాని వలన నిచ్చట వింతగా నున్న యరణ్యసౌందర్యముఁ దిలకింప నవకాశమబ్బును. లక్ష్మణా యిటు గనుము.

రగడ— ఈవనమున గల నెంతయు చోద్యము
భావింపగ సర్వంబును హృద్యము.
సాలము లంబర సంగతములునయి
చాలబలిష్ఠత జనమోదములయి
వల్లీవేల్లితవరకాండములయి
చల్లనినీడల శాంతిదములునయి
స్వాదురసాస్పదఫలభరితములయి
మేధురగంధామితపుష్పములయి
శుకపికకూజితశోభితములునయి
సకలవిహంగమసంవాసములయి
యెంతయునొప్పెడు;

లక్ష్మ—..................నిటుల ఘనముగను.

వింత నెసఁగు పృథ్వీధరమునుగను
హిమవన్నగమును హెచ్చెడు నున్నతి
అమరవరుల ప్రాపయ్యెడు నీక్షితి
రమణికి శిరమయి రమ్యలతాదులు
విమలశిరోజపువితతిగఁ దోఁపలు
పాపటవలె నిబ్బరముగఁ దోఁచెడు
గోపురముండెడు గహ్వరములుగడు
భీకరములునౌ బెబ్బులి పిండులు
నాఁకటఁ బైఁబడి హర్యక్షంబులు
కరికుంభంబుల ఖరనఖరంబుల
వెరవుగఁ జీల్పఁగఁ బృథ్విని జలజల
రాలెడు ముత్యపురాసుల గనుమవె
రాము— శైలశిఖరనిర్ఝరవాహములవె
శిలలనుబడి రొద సేయమయూరము
లెలమిని నాడెడు నింపుగఁ జూడుము
అద్రైన గనుము పయఃపూర్ణంబులు
ముద్దులొలుకు నంబుజకీర్ణంబులు
ఘనసారముతో కాసారంబులు
కనులకుఁ జల్లగ కల్హారంబులు
సారంగంబుల ఝుంకారంబులు
కోరని శ్రుతియై కోకిలరవములు
గానామృతమై కర్ణమునింపెడు
నానామోదము చూఱగొనుచుకడు
మెల్లనవీచు సమీరపు గోదములు
చల్లఁగ పాంథశ్రమహరణంబులు

గా నలరారెదు గంటే సోదర
కాననసుఖము ఁగానను లేదుర.

విశ్వా:—(ప్రవేశించి) రామచంద్రా! ఏమనుచుంటివి? అరణ్యావాససౌఖ్యమే యెక్కువనియా? ఔను. అట్లు తోఁచు టుచితమె. సదాజనాకీర్ణములై మనోద్వేగవృత్తుల నాపాదించు నగరంబుల నివసించుచు నెప్పుడో యొకసారి యీనిర్జనప్రదేశములం గాంచి ప్రకృతిసౌందర్యముం దిలకించువారికిది సౌఖ్యావహంబుగ గన్పట్టు. అట్లనే యీపర్ణశాలలవసించువారికి నగరసందర్శన మైనయప్పు డచ్చటి కృత్రిమవస్తురామణీయకము నివ్వెఱపుట్టించెను.

రాము—అటులైన చోఁ గొంతకాలమడవులయందును మఱికొంత కాలము నగరులందును వసించుటచే నిట్టిభ్రాంతులు తొలఁగునని మీయభిప్రాయమా?

విశ్వా:—ఒక్కభ్రాంతినివారణార్థమే గాదు. ప్రతిమనుజునికి నట్లుండుట యవసరమైయే యున్నది. లోకోపకారార్థమును లోకజ్ఞానముకొఱకును నగరులందు వసించుటయు నాత్మోపకారార్థము నాత్మజ్ఞానముకొఱకు నడవులందు వసించుటయు సామాన్యముగాఁ గావలసియే యున్నది. కాని మహాత్ము లెక్కడ నున్న నుభయతారకముగానే వర్తింతురు. అందునకు మనము చూడఁబోవు మిథిలాపురచక్రవర్తియే నిదర్శనము.

రాము—నగరులనున్నవారిలో వారును కాననముల నున్నవారిలో మీరును నిదర్శనులని మాయమ్మ సుమిత్రాదేవిగారివలన నిదివఱలో వినియున్నాఁడను.

విశ్వా:—అట్లుగాదు. జనకచక్రవర్తివలె నుండుటయే కష్టము. అస్మదాదులు పెక్కండ్రు గలరు. ఇఁక నాలస్యమగుచున్నది.

మనము నడుచుచు మాట్లాడుకొందము రండు.

(అని అందఱు కొంత నడుచుట నభినయించి)

విశ్వా:— రామచంద్రా, ఈవనప్రదేశ మెంతరమణీయముగా నున్నదో చూచితివా? దీనికిఁ గాశ్యపవనం బని పేరు. ఇచ్చట నదితికశ్యపులు శ్రీమన్నారాయణునిగూర్చి ఘోరతపం బొనరించిరి. వారితపోమహిమచే నిందుఁ బ్రవేశించుఘాతుకమృగంబులు తమక్రౌర్యంబు విడిచి సాధువులుగా నిప్పటికిని గన్పట్టు.

రాము:— ఈతపోవనసందర్శనంబుచే ధన్యులమైతిమి. నిరంతరఫలకుసుమవిరాజితంబులగు వృక్షజాలంబులచే మనోహరం బగు నీప్రదేశము తపంబున కెంతయు నర్హమై యున్నది.

విశ్వా:— ఇదిగో. ఇది యింద్రతీర్థ మనుపేరిటి సరోవరము. తొల్లి బలిచక్రవర్తిచే స్వర్గపదచ్యుతుఁ డైన దేవేంద్రుఁడు శ్రీమహావిష్ణువుఁగూర్చి యిచ్చట ఘోరతపం బొనరించినాఁడు.

లక్ష్మ:— ఈయింద్రున కెప్పుడు నేదో కష్టములు కలుగుచునుండునే. కారణ మేమై యుండును మహాత్మా?

విశ్వా:— లక్ష్మణా, దానికి సర్వజగత్కారణుం డైన యీరామచంద్రమూర్తియే కారణము. మొదట నుత్కృష్టపదవుల నొసంగి వానిచే గర్వించుచుండువారిని దిరిగి తత్పదచ్యుతులం జేసి గర్వరహితులై తన్నుఁ గొలిచినచో దిరిగి యుద్ధరించుచుఁ దోలుబొమ్మలట్లు నీజగ మంతయు నాడించు నీమహానుభావుఁడే కారణము.

రాము:— మునీంద్రచంద్రమా! మీశిష్యునికే యింతసామర్థ్య మున్నచో మీమహత్త్వంబు లోకమం దెట్లు ప్రఖ్యాతమై యుండునో వేఱుగఁ జెప్పనేల? మీయనుగ్రహము వడసినవాఁడు స్వర్గచ్యుతుఁడైనను వానికడకే స్వర్గము వచ్చునట్లు జేయుదురుగాదె!

విశ్వా—రామచంద్రా! ఇట్టిమాటలచే నేలమానముచేసెదవు? నీ వెవ్వరవో యెఱుంగనివాఁడను కాను. నీశిష్యత్వముకొఱకే యెన్నినాళ్ళనుండియో వేఁచియున్నవాఁడను. సురూపలావణ్యవతి యగుకన్యకారత్నమును దగినవరుని కొసంగి సంతసించు జనకునివలె మదధీనంబై యున్నవిద్యల నీకొసంగి తరించితి నని సంతసించు చుంటిని. సచ్ఛాత్రునిచే గురునిప్రతిభయు గురునిచే ఛాత్రునిప్రతిభయుఁ బ్రకాశించుట లోకవిదితమే కదా?

రాము—ఇఁక మీశిష్యవాత్సల్యతకు మేరఁ గన్పించుట లేదు. స్వామీ! యీపాడుపడిన గృహంబులుగలవనభూమి యెవరిది? వసంతకాలమునకు ముందెండిపోయినట్లు గాన్పించు వృక్షములవలె శోభారహితమయ్యు నంతస్సారమెడలనియట్లఁ దోఁచుచున్నది.

విశ్వా—సర్వజ్ఞుఁడవగు నీకుఁ దెలియని దేమున్నది? ఇదియే నేనిదివరలోఁ జెప్పిన గౌతమాశ్రమము. మహానుభావుఁడు గౌతముఁడు ద్వాదశవర్షక్షామము పట్టినప్పుడు ప్రజల నెందఱినో తన ప్రజల నట్లిగృహంబులనిలిపి నిరతాన్నప్రదానము చేసి రక్షించినాఁడు.

సీ. కటకటంబడుచు నాఁకటిబాధ కోర్వని
జీవకోటులను రక్షించినాఁడు
దినదినంబును ధాన్యమును జల్లి పంటలఁ
బండించి క్షామంబు బాపినాఁడు
ఆంధ్రులదైన్యంబు లడుగంట గోదావ
రీనది దెచ్చి పాలించినాఁడు
ధర్మసూక్ష్మంబుల ధాతను మెప్పించి
పడఁతియహల్యను బడసినాఁడు

గీ. న్యాయశాస్త్రమునందు తనంతవారి
శిష్యగణమును బోధించి చేసినాఁడు
యట్టిగౌతముఁడిట లేక యకట! యెట్లు
సర్వమును మాఱె కాలవశంబుచేత.

రామచంద్రా! యీప్రదేశము చూచినకొలఁది మిగులసంతాపకరముగా నున్నది.

మ. ఇట మౌనీంద్రుఁడు వ్రేల్చునగ్నులనిటన్ హెచ్చైనగాత్రంబుతో
నటుల న్వేదము చెప్పుశిష్యతతి యశ్రాంతంబుగా నన్నిమి
చ్చట నొడ్డించె నహల్య బీదలకు వాసంబిచ్చుచున్ నిమ్నగా
తటమందచ్చట వేకువన్ దపము శ్రద్ధన్ జేయు నమ్మౌనియున్

రాము—అహో, యిట్టి పవిత్రతరమైన భూములఁ జొచ్చుటచే నేఁడు మిగులఁ బావనులమైతిమి.

లక్ష్మ—అన్నయ్యా! ఆశిలాఫలకముం జూచితివా? భూకంపమువచ్చినరీతిఁ గొంచెము హఠాత్తుగఁ గదలినట్లు గోచరించినది.

రామ—ఏమీ! అచ్చటనేమైన జీవజంతువులు గలవేమోచూతము.

(అని యాయువకులు నడువగా నాయదృశ్యమై యహల్య లేచి నిలువఁబడి దోసిలిబట్టి)

అహల్య—(దండకము.)

జయజయశ్రీరమాకాంత, భక్తాంతరంగప్రమోదప్రదా, సర్వసాక్షీ, జగత్కారణా, శుద్ధతేజంబవౌ నీవు సర్వప్రపంచస్వరూపంబుగా మాఱి వేడ్కన్ విజృంభించి నీలోన సర్వంబుగొంచున్ లయంబొందఁగాఁజేసి క్రీడింతు వొక్కొక్కవేళన్ బ్రపంచంబునన్ దుష్టసంఘంబు హెచ్చై నికృష్టాత్మతన్ శిష్టసంఘంబులన్ గష్టముల్ పెట్టుచున్ ధర్మముల్ గొట్టుచున్ కర్మముల్ మెట్టుచున్ సర్వమున్ దారె యంచున్ బ్రవర్తిల్లఁ జిత్రావతారంబులన్ భూమిపై నెత్తి

దుర్మార్గులఁ జంప ధర్మంబు స్థాపింపవే మన్పవే. భూమిభారంబు పో
ద్రోయుచున్ బెంపవే పుణ్యమున్ సౌఖ్యమున్ లోకమం దెల్లడన్
సజ్జనుల్ మెచ్చఁగన్ సర్వకర్మాళి నిష్కామవృత్తిన్ బ్రవర్తించి నీ
యందె సంపూర్ణమౌ నమ్మికన్ భక్తియున్ గల్గి జీవించు భక్తాళి
కే యాపదల్ రాక యుండంగ రక్షింపవే సర్వసర్వంసహాధారమౌ
వీర, ధీరా, స్మరాకార, నీసేవయందే సదామగ్నయై యుండు శ్రీ
దేవియున్, భారతీకాంతుఁడున్, పార్వతీకాంతుఁడున్, నీమహాత్మ్యం
బు పూర్ణంబుగా గానరా రన్న నో మూఢురాలన్ మహాపాతకిన్
స్త్రీని నే నెట్లు వర్ణింపఁగా నేర్తు బ్రహ్మాండభాండమ్ములన్ సర్వదా కక్ష్య
మార్గంబులన్ గొప్పవేగంబుతో సంచరింపంగఁ జేయన్ బ్రచండ
ప్రభాదీప్తులన్ నిత్యమున్ దప్పకుండన్ సకాలంబునన్ సూర్యుఁ డే
ర్పరించి చీఁకట్లు వాపన్ జనాకర్షణం బొప్పఁగాఁ జేసి మేఘంబులన్ గూ
ర్చి వర్షంబుచే సస్యవృక్షాదులన్ బెంపఁగా సర్వజీవాళి కాధారమై
వాయుదేవుండు కాలోచితంబైన మార్గంబునన్ వీచుచుండన్ సము
త్తుంగరంగత్తరంగంబులన్ సాగరుం డేచి లోకంబు నాశంబు గాకుం
డ మేరన్ బ్రవర్తింపఁగా నీయలంఘ్యం బవార్యం బచింత్యంబు నౌ
యాజ్ఞచేఁ గాదె దేవాధిదేవా దురూహప్రభావా, లసత్కీర్తిసాంద్రా,
కకుత్స్థాన్వయాంభోధిచంద్రా, నతాభీష్టనిస్తంద్రా, శ్రీరామచంద్రా
నమస్తే నమస్తే నమస్తే నమః. (అని ప్రణమిల్లును.)

రాము—అమ్మా, లెమ్ము నీ వెవరో తెల్పుము.

అహ—

మ. తొలి నేఁ జేసిన పాపకర్మమున నెంతో హీనమౌ ఱాయిజ
న్మ లభించెన్ బతిశాపమూలమున నింద్రద్రోహకృత్యంబునన్
జలజాతాసనపుత్త్రి గౌతమునిచానన్ నేనహల్యన్ త్వదీ
యలసత్పాదరజంబు సోఁకి నిజదేహం బందితిన్ ధన్యనై.

రాము—ఓహో, గౌతమమహర్షి పత్నివైన యహల్యవేనా ?
అమ్మా, నమస్కారము.

(అని రామలక్ష్మణులిరువురు నమస్కరింతురు.)

(విశ్వామిత్రునిజూచి) ఆర్యా! గౌతములవా రిప్పు డెక్కడ నున్నారు? వీరివృత్తాంతము సర్వము మీరిదివఱలో సెలవిచ్చియున్నందున మాకుఁ దెలిసినది.

విశ్వా—అహల్య శిలయై యున్నప్పుడాయన గౌతమీనదీతీరమునఁ గోటిలింగక్షేత్రమున జపముచేసికొనుచు—

(తెరలో)

ఉ. ధన్యుఁడనైతి నేఁడు హరిదర్శనమయ్యెను యోగసిద్ధిచే
నన్యము సర్వముం విడచి యాత్మత దేహవిలగ్నమైనయా
పుణ్యులకుం లభింపని యపూర్వముదానహో మా; నహల్యయే
ధన్యత గాంచె మున్పుగను దర్శనలాభము గాంచి పూతయై.

అదిగో త్రికాలవేదియైన గౌతమమహర్షియే యిటకు వచ్చుచున్నాఁడు.

(గౌతముఁడు ప్రవేశించి "ధన్యుఁడనైతి" నను పూర్వోక్తపద్యమును జదువును.)

అహల్య—నాథా నమస్కారము. (అని ప్రణమిల్లి) చిరకాలమునుండి నేను వాంఛించుచున్న నిజపాదసేవ తిరిగి లభించుటచే నేఁడు ధన్యురాలనైతిని.

గౌత—ప్రేయసీ! లెమ్ము. చిరకాలవిరహమనుభవించినతఱువాత తిరిగి నన్ను బొందుటచే నీవు మునుపటికంటె వేయిమడుంగు లెక్కుడుగ నాకుఁ బ్రేమాస్పదురాలవగుచున్నావు. మఱియు నీ వెవరిచేఁ బూతదేహవైతివో యామహాత్మునికి ముందుగ మనము నమస్కరింతము. (అని రామునివైపు దిరిగి)

సీ. శ్రుతిశిరోగ్రములందు సతతంబు చరియించు
నడుగుదమ్ములకుఁ జోహారొనర్తు
శ్రీవధూటీకరాంచితపల్లవాన్విత
పాదపుష్పములకు వందనంబు
కవిజేంద్రయోగీంద్రహృదయబంధురగమ్య
చరణాబ్జముల నమస్కారమిడుదు
భక్తకోటి తరింప భవసాగరంబందు
ప్లవములౌ పదముల బ్రణుతిగొల్తు

గీ. పూర్వగాథలఁ దడవంగ బోవనేల
కాయయ్యో నీయహల్యను రమణిఁజేసి
బ్రోచినట్టిన యీపదాంభోరుహముల
కేనొనర్తు వందనములు వేనవేలు.

రాము—మహాత్మా, మీరు పెద్దలట్లనుట జనదు. మీంకే మేమనే
కవేల వందనము లర్పించుకొనుచున్నాము.

(అని లక్ష్మణునితో నమస్కరించుచున్నాఁడు.)

గౌత—ఆధ్యాత్మికవృత్తిచే మాకెల్లరకు నీవువందనార్హుఁడవు. ప్ర
పంచికవృత్తిచే లీలామానుషవిగ్రహుండవైన నీకు మేమువంద
నార్హులమైతిమి గాన నీయాశీర్వాదము బడయుదుము. మీరు దీర్ఘా
యుష్మంతులరై గురుప్రతిజ్ఞాధురంధరులై లోకకంటకనిహ్నాల
నం బొనర్చి యశంబుగాంచి చిరకాలము ప్రజానురాగంబుగ
రాజ్యపాలనముచేసి సమస్తసౌఖ్యంబులఁ గాంతురు గాక.

(అని విశ్వామిత్రునిఁ జూచుచున్నాఁడు.)

విశ్వా—తథాస్తు. అవతారముఖ్యోద్దేశమంతయు వెల్లడిచేసినావు.

గౌత—మఱియు నింకనొకసంగతి. చిరకాలవియోగదుఃఖముచే గృ
శించియున్న నాకుఁదిరిగి యహల్యను నాడాధాతయిచ్చుటబద్ధ

ముగను నీవునేఁడిచ్చుటనిజముగ ననుశోనునట్లానంద పరవశునిగఁ జేసితివి గాన నీవు నచిరకాలముననే సూపలావణ్యాతిశయంబుల నద్వితీయయు మహాపతివ్రతయుఁ గాదగు వనితారత్నముం బడయుదువు గాక.

విశ్వా—తథాస్తు. చేసిన కర్మకు ఫలము భగవంతునియట్టివానికిఁ గూడ ననుభవింపక తప్పదాయేమి మహాత్మా!

గౌత—(నవ్వుచు) మిత్రమా, విశ్వామిత్రా, లెస్సగాఁబల్కితివి కర్మఫలంబు లవశ్యమనుభోక్తవ్యములే. కాని నీయట్టి యపరవిధాతలు సృష్టికిఁ బ్రతిసృష్టి చేసి తప్పింపకుండ నుంపవలెనుగదా!

విశ్వా—ధాతసృష్టికైన మార్పుగలుగునుగాని మీవాక్యములమోఘములు. ఇందులకు మీకథయే తార్కాణము.

గౌత—శ్రీరామచంద్రా, నీకింకేమైనఁ గోరిక కలదా?

రాము—సర్వము మీదర్శనములననే సిద్ధించినవి. అయిన నిట్లగుగాక.

(భరతవాక్యము.)

ఉ. నీతియు సత్యమున్ వదలనేరక భూప్రజలుండుగాక దు
ర్నీతిపరుల్ నిశాచరులబృందము నాశనమొందుగాక సత్
ప్రీతియు దైవభక్తియును వీడక యుందురుగాక యెల్లరున్
ఈతిభయంబులొందక మహీపతిపాలన మొప్పగావుతన్.

(అందఱునిష్క్రమించుచున్నారు.)

గౌతమ— } తథాస్తు. తథాస్తు.
విశ్వా— }

సంపూర్ణము.

అనుబంధము — పాటలు.

(3 వ పేజీలో లయగ్రాహితరువాత నటి పాడవలసినది.)

బేహాగ్ రాగము—ఏక తాళము.

ఆహా వాసంతశోభ, నరయుమా సఖా
వే హరించు వెతలనెల్లఁ బ్రియము గదురగా ఆహా.
2. పరివిమలమౌ విరిదేనియ, పానము సేయన్
గవలగూడి మధుపపాళి గానము సేయన్ ఆహా.
3. మల్లెమొల్లలసౌరభముల్ మదికి హాయిగా
చల్లని తెమ్మెరలఁగూడి సౌఖ్యమీయఁగా ఆహా.
4. పచ్చనిపత్రముల వృక్షపంక్తు లొప్పఁగన్
హెచ్చగు పందిళ్లబోలె నింపుగూర్చెఁగన్ ఆహా.
5. శుకపికశారికరవములు శ్రుతులకింపుగా
ప్రకటితముగ మాధవు నుద్వాహముచాటగా ఆహా.
6. పండువెన్నెలగాయుచున్ బ్రపంచమంతయున్
వెండిపూతగానుదోప విరిసె నెంతయున్ ఆహా.

19 వ పేజీలో సీసపద్యముతరువాత (ప్రథముఁడు పాడవలసినది.)

2. మాయామాళవగౌళ—త్రిశ్రగతి.

ఎంతకష్ట మెంతకష్టము, ఈకరువుబాధ ఎంత.
పంటలన్న మఱచినాము, పాడియన్న వెఱచినాము
వంటపొయ్యిలెల్ల బూజుపటియుండె నయ్యయో ఎం.
2. తిండిలేకయున్నగాని దేహశుద్ధి చేసికొనగ
దండిగానుతాగి మనగ దయనొసంగు నీరుమాకు ఎంత.

(21 వ పేజీ ఆఖరున "పోయివచ్చెదము "అను ధ్వానితరువాత

రైతు పాడవలసినది.)

3. కీరవాణి—ఆదితాళము.

సెలవీయుమా, శీఘ్రమ్ముగాను సెల.
కలకాలముపకారమైనరీతిగాఁజేయువిభునిగాంచి ౹పుమాకై. సె

2. సతిధర్మములను సర్వమెఱుఁగునీకుఁ
జాలగాను జెప్పఁజాలమమ్మ మాకు సెల.

(24 వ పేజీలో ఇందుమ్రఁడు ఆరంభములో పాడవలసినది.)

4. హిందుస్తాని కాఫీ—మిశ్రగతిరూపకము.

అకటా ధాతయే, యన్యాయంబుగా
ప్రవర్తింపగా, ప్రాపెవ్వరో అక.

2. నరారోహనన్ వరింపఁగ నెంచన్
దురాలోచనన్ దూరంబుచేసెన్ అక.

3. సురాధీశ్వరున్ నన్ నరుం డిట్లుచేయన్
శరీరంబిటుల్ శక్యంబెతాల్పన్ అక.

(26 వ పేజీలోపద్యముతరువాత నింద్రుఁడు పాడవలసినది.)

5. జంఝూటి—ఝుల్వా.

అహో, యహల్యహాయలు మఱువ నలవిగాదుగా
సహజంపురూపసంపదచేఁ జాలమీఱుగా అహో.

2. సరసంపువాక్య ఫణితిగీతసరణి నింపగున్
చిఱునవ్వువెన్నెలల మనంబు సేదదీఱెడున్ అహో.

(39 వపేజీలో ఇంద్రుఁడు "నాహరిణాంకవదన యహల్యా"
యనుమాటలతరువాత పాడవలసినది.)

6. ఫిల్వా—ఏకతాళము.

కన్నులుగలభాగ్యము నేటికి నేగాంచగల్గితి ధన్యుఁడనై ,
యన్నులమిన్న యొదర్శనీయమీాయఖిలసృష్టిలో నెన్నికయై. క.

2. కాంచినమాత్రమె గలదే సౌఖ్యముకాంతననున్ గనియేమనునో
పంచశరుఁడు విల్వంచెడునప్పుడె భాగ్యంబెట్టులగననౌనో. కా.

(43 వ పేజీలో "అహో ఏమి యీమూర్ఖత" అనుమాటలకు
ముందు అహల్య పాడవలసినది.)

7. కుంతలవరాళి—ఆదితాళము.

సరిసరి తగునా సురనాథా
యరయ కిటులవాడా నాతో — సరి.

2. పరభామినులన్ బడయఁగనెంచుట
సురకృత్యమొ యాసురకృత్యమొ గను — సరి.

3. ముల్లోకములన్ బూజ్యతగను నీ
వుల్లంఘితువె యుక్తమార్గమిటు — సరి.

(పైదిపాడినతరువాత వెంటనే యింద్రుఁడు పాడవలసినది.)

8 జంఝూటి—ఏకతాళము

ఇంతకఠినమా యింతిరో నాయెడ నింతయు దయలేదా
సంతతంబునా స్వాంతమునన్ వసియింతువీవె కాదా — ఇం.

2. కంతుఁడు నన్నిటు కాఱియపెట్టగ గొంతరోయిటులాడఁగా
న్యాయమెనీకు — ఇం.
పంతమేల నీపాలబడితినన్ బాలముంచెదవో నీటముంచెదవో. ఇం

(44వ పేజీలో 'ఛీదురాత్మ' అనుమాటలముందు అహల్యపాడవలసినది)

9. హిందుస్తానితోడి—ఆదితాళము.

అహ॥ ఔర, ఎంతసాహసము, పో, పో రా
సురపతివని గౌరవమున జూచినందులకింత నన్ను
చులుకజేసి కాఱులాడజొచ్చితీవు నయమువీడి — ఔర.

ఇంద్ర॥ ఏల కాలహరణ మిటుల నింతిచేసెదు
మదనుఁ డెంతో యదయుఁడగుచు బదునగుశరముల బఱపెడు

గడిని శిక్షచేయరాదికాంత క్రోధమాయనట్లు ఘోర.

(47 వ పేజీలో సీసపద్యముతరువాత యిందుక్రిఁదు పాడవలసినది.)

10 మలయమారుతము—ఆదితాళము.

ఎన్నో కల్గిన, హృదయశాంతియేది ఎన్నో.
సన్నుతాంగియొకతె సరసలేకయున్న ఎన్నో.
2. కాంతానివహములు, కల్పవృక్షములును
చింతామణియును, స్థిరయౌవనంబు
సంతసంబునిడగఁ జాలకుండెమదిని
కాంతాహల్య యొకతెగాని యొండులేక ఎన్నో.

(49 వ పేజీలో శచీదేవి నిష్క్రమించుచు పాడవలసినది)

11. కమాసు—మిశ్రగతి.

ఏమికీడుమూడునో, హృదయేశునకు ఏమి.
ఎంతచెప్పినగాని ఋషిపత్నిపై గల
భ్రాంతివీడదాయె బ్రతుకెట్లొ గనదాయె ఏమి.
చెప్పిచూచుటగానె చేయిఁపనావశమె
యప్పరమేశ్వరునె తప్పింపధ్యానింతు ఏమి.

(70 వ పేజీలో దశరథుఁడు "అందుచే సంశయించుచుంటిని"
అను మాటలతరువాత పాడవలసినది.)

12. కీర్వా—మిశ్రగతి.

రామునిబాయుట ప్రాణముబాయుట
గానమ్మము తేజోనిధిరఘువర రాము.
2. కాకపక్షములతోఁ గ్రాలు ముద్దుమోము
నేకరణిని త్యజియింపగనోపుదును రాము.
3. లేకలేకయొకన్న యీకొమరులబాసి
సాకేతపురి నెట్లు చరియింపఁగలవాఁడ రాము.

(77 వ పేజీలో "ఛీఛీ" యనుమాటలకు ముందు
రాముఁడు చదువవలసినది.)

13. బ్యాండుస్వరముమాదిరి—శంకరాభరణము.

రాము॥ ఔరా, క్రూరా, ఘోరా, కార
నీ శరీర మిదెయొక శరమునఁ గూల్చెద ఔరా.
దురాత్ముండవై దుండగములఁ జేసి
పారింబారిగ ఋషిముఖ్యుని యాగము
చెఱిచెదవా, ఓ తులువా
ఖరాసి నీతల ఖండించెదగను ఔరా.
మారీ॥ బాలుఁడవని నినుబాటిసేయ మె
జాలముచేసిన మూలమునన్
అఱచెదవా, యెఱుఁగుదు వా
లములో నీప్రాణము నేగొనుటను ఔరా.

(82 వ పేజీలో "మహాప్రసాదము" అనుమాటలతరువాత
రామలక్ష్మణులు పాడవలసినది.)

14 గవాణి—ఏకతాళము.

మహానియముతో విద్యలనొసఁగియు మమ్ము మన్పితివో
మౌనీంద్రా మహా.
2. బహుకష్టములనుబడయక క్షణములో, కరగతముగ
విద్యగఱపిన నీదౌ
మహిమనుగొనియాడ మాకును శక్యమె
వందనశతము లర్పణ మొనరింతుము మహా.

(93 వ పేజీలో "ధన్యురాలనైతిని" అనుమాటలతరువాత
అహల్య పాడవలసినది.)

15 సురటి—ఆదితాళము

నా భాగ్య మేభాగ్యము—ఆహా నాభాగ్య.

2. అనవరతముపతి యడుగుదమ్ములను
కొల్వగదొరికెను కోరికదీఱెను నాభా.

3. అఘములువాసెను ఆనందమాయెను
రఘుపతియా శ్రీరామునిగాంచితి నాభా.